

SPLEO

8

1992

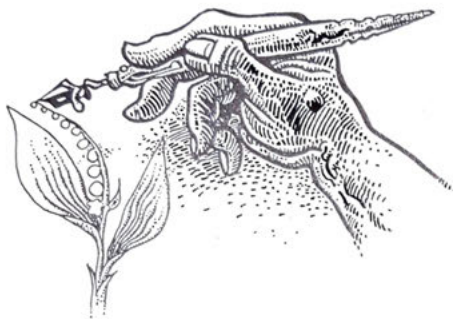
OBSAH

strana

Pravidelný brífink tiskového mluvčího	1
Speleologie v podmínkách nového zákona o ochraně přírody a krajiny	1
Ze současnosti předsenictva	5
Nová organizační struktura správ zpřístupněných jeskyní v České republice	5
Kolik stojí Speleo?	7
Pražské podzemí	
Pražské podzemí v díle Edgara Havránka	8
Klíčový sklep	15
Průlom Hradního vodovodu barokními šancemi	16
Krocínka	17
Stoly Amerika I a II v Proseckých skalách	18
V podzemí kostela sv. Michala na Starém Městě Pražském	21
Podzemí Betlémské kaple	22
MUDr. Jan Lukeš - prorok pražského podzemí	23
Z historie	
Epizody z dějin české speleologie - II. část	24
Objev světového významu ve Francii	26
J.S. Machar podruhé v římských katakombách	27
Rezníci v závrtu	29
Betlémská jeskyně	29
Neznámé podzemí v Týně nad Vltavou	29
Kapitoly z katechismu budování důlního a katechismu důlního větrování	30
Odborné a nálezové zprávy	
Návod k pojmenování důlních děl v oblasti Amerik v Českém krasu	33
Jeskyně č. 54 B Kamenný ponor (Ovčín)	38
Bacín - nové mystérium Českého krasu	38
Krasové jevy u prostředního mlýna jv. od Tachlovic (29. oblast)	41
Fosfát-sádrovcové povlaky v Hlubočeské jeskyni	42
Birnessit, kaolinit a opál z Bozkovských jeskyní	42
Alumogel z jeskyně Nad Kačákem v Českém krasu	43
Co ještě může poskytnout výzkum jeskyně Na Průchodě	44
Nové nálezy silicifikovaných hornin v oblasti Českého krasu	45
Krátké zprávy	
Převzato z NSS News	46
Dopis R. Táslera	46
Zprávy z SNS	47
Kde leží jezerní kotlina a jeskyně Saturn?	47
Capouch, Capuš nebo Koda?	47
Ixačka	48
Ve stoce	49
Zugo "91"	50
Albefická jeskyně	51
Norsko 1991	51
Z archivu ČSS: Görögova mapa Turnianskej stolice z roku 1805	52
Otrlý poustevník	52
Papoušek Emy Destinové	52
Hlubinná těžba už v paleolitu	53
Společenská rubrika ČSS	
Karbídka - špatný pomocník potápěče	54
Totální likvidace	55
Muckov - pokračování případu	55
Cizinecký vstup do pražské kanalizace	55
Přestřelka na pláži	56
Rozhořčení paleontologové	56
Literatura a bibliografie	
Český kras v turistickém průvodci J. Dostála	57
Nové knihy a časopisy	59
Recenze	63
Poznámky k recenzi Základů karsologie	65
Bibliografie časopisu Kras v Československu 1959/I/ - 1965/VI/ - doplněk	66
Zpravodaj jeskynářského oddílu OT TJ Zbrojovka Brno	
a amatérské speleologické skupiny Cerberus	68
Šutře a hlína	72
Detský sen	72

Pravidelný brífink tiskového mluvčího

Václav Cílek a redakce Spelea

O aktuálním dění ve Společnosti jsou vedoucí skupin informováni oběžníky předsednictva. Celkově se dá říct, že Společnost funguje bez větších změn. Poněkud se ztrácí pouto mezi předsednictvem a skupinami. Skupiny se jaksí privatizují, jsou víc samostatné a jejich vztah k ČSS má stále víc dobrovolný, účelový charakter. Přesto to, prosím, s tou dobrovolností nepřehánějte - je určité minimum úředního styku nutné proto, aby věci ještě fungovaly. Tím mám na mysli např. odevzdávání zpráv o činnosti, registraci členů a podobně.

Počátkem prosince 91 jsme odevzdali ke zpracování sedmé číslo Spelea a rozhlásili, že další uzávěrka bude koncem února 92.

Počátkem února jsem v ruce držel jediný příspěvek - tři stránky od Wabiho Stárky.

Následoval měsíc soustředěné práce a obhánění kamarádů s prosbou o články. Nakonec jsem musel sáhnout do svých zásob a najednou vypustit příspěvky, o kterých jsem si myslel, že je budu pomalu zpracovávat další rok. Vzniklo tím netypické číslo zaměřené hlavně na podzemí Prahy a zvláštní jevy v jeskyních. Chtěl bych sice, aby tak 60% Spelea bylo věnováno krasu a teprve zbytek historickému podzemí a pseudokrasu, ale vypadá to tak, že každé další číslo bude netypické, protože nevíme, co se nám seje za příspěvky. Považuji za důležité, aby Speleo vycházelo dosti pravidelně, jako hmatatelný důkaz fungující České speleologické společnosti. Takže v případě nedostatku vašich příspěvků budeme čerpat z Archivu, kde je řada nepublikovaných materiálů.

Prosím, pište nám víc! Velký zájem máme o nové objevy, nálezyové zprávy, speleotechniku. Fotografie zatím nebudeme tisknout; ale pérovky ochotně. Plánky dodávejte v takové formě, aby byly čitelné i při zmenšení na formát A₅ - stačí nám xeroxová kopie. Potřebujeme hlavně větší množství krátkých zpráv dokumentujících činnost Společnosti v celé její šíři. Děkujeme za porozumění. Příspěvky zasílejte na adresu:

1. Sekretariát České spel.společnosti, Slezská 9, 120 00 Praha 2
tel. Dana Bílková a Jiřina Novotná 2153135, č.dveří 460

nebo na adresu

2. Václav Cílek, Trojmezí 63, 190 00 Praha 9
tel. domů 6833832, do práce 322345-7

Speleologie v podmínkách nového zákona o ochraně přírody a krajiny

Jaroslav Hromas

Dne 1.června 1992 vstupuje v platnost nový zákon, který výrazně ovlivní práci jeskyňářů. Je jím zákon ČNR č.114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který schválil český parlament 19.února t.r.

Zákon zcela nově upravuje práva i povin-

nosti uživatelů přírody a krajiny, i státních orgánů zajišťujících jejich ochranu, čímž se pochopitelně i dosti dotýká speleologické práce a jeskyní jako předmětu jejího zájmu.

Oproti dosavadnímu zákonu č. 40/56 Sb., je velice obsáhlý (má 93 §§) a řeší danou

problematiku opravdu podrobně. Navíc je k němu vydáván ještě prováděcí předpis a postupně podle potřeby i různé metodické pomůcky.

Zákon, jak již jeho název napovídá, se nezabývá jenom částmi přírody a jejich speciální ochranou, ale snaží se řešit zachování a obnovu krajiny jako celku, i podmínky její exploatace a urbanizace. Do ochrany přírody a celého životního prostředí zavádí zcela nové pojty: *chrání* celou krajinu se všemi jejími složkami před ničením a nadměrnou exploatací, všechny druhy rostlin a živočichů před ohrožením na bytí, přičemž některá území a některé druhy *chrání zvláště*. Tak dělí ochranu přírody na *obecnou* a *zvláštní*.

Než si vyložíme jak se zákon dotýká jeskyňářů, je dobré jej ještě blíže představit.

Zákon má 8 základních částí:

1.část uvádí účel zákona ("přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás a k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji"), definuje ochranu přírody ("vynechaná péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny"). Dále vymezuje pojmy v zákoně užívané.

2.část vymezuje t.zv. *obecnou ochranu přírody a krajiny*. Stanoví podmínky, aby krajina, rostliny a živočichové byli exploatováni tak, aby nebyli ohroženi základní ekologické funkce a rostliny a živočichové nebyli ohroženi na bytí. Určuje podmínky zachování t.zv. *územních systémů ekologické stability a významných krajinných prvků*, ochranu *dřevin rostoucích mimo les*, zakazuje ničení a poškozování jeskyň, chrání *paleontologické nálezy*, krajinný ráz a pro rychlý zásah ochrany přírody umožňuje operativně vyhlášovat *přechodně chráněné plochy*. Běžné obhospodařování krajiny může být zpřísněno vyhlášením t.zv. *přírodního parku*, což dříve byla *oblast klidu*.

3.část řeší ochranu *zvláště chráněných území*. Nově vymezuje jejich kategorie, kterých

je oproti starému zákonu méně. Stejně jako on rozlišují území podle jejich rozlohy, ale zavádí nové jejich rozlišení i podle významu. Zvláště chráněná území mezinárodního významu, či ojedinělá v republice, mají název rozšířen o přívlastek *národní*. Podle kategorií jsou také k rozhodování o nich příslušné orgány ochrany přírody různých stupňů. Zákon vymezuje tyto kategorie zvláště chráněných území:

- (velkoplošná) *národní parky, chráněné krajinné oblasti*
- (maloplošná) *národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní památky.*

Dlužno dodat, že kategorie památek představuje útvary velmi malé rozlohy, převážně geologické či geomorfologické útvary, naleziště nebo fragmenty ekosystémů (dříve to byly *chráněné přírodní výtvory*). Zákon též automaticky zřizuje *ochranná pásma* všech zvláště chráněných území v šíři 50 m, pokud zřizovací výnos neurčí jinak.

4.část zákona vymezuje podmínky vyhlásování a ochrany *památných stromů* (dříve to byl také *chráněný přírodní výtvor*) a zvláště *chráněných druhů rostlin, živočichů a nerostů*. Jejich seznam vydává ministerstvo životního prostředí prováděcí vyhláškou. Poznamenáváme, že s vydáním seznamu chráněných nerostů se zatím nepočítá. Tato část zákona striktně určuje podmínky ochrany druhů, zakazuje i jejich rušení a velmi omezuje prodej a obchodování s nimi. Například jejich vývoz povoluje pouze ministerstvo životního prostředí.

5.část specifikuje některá omezení vlastnických práv vyplývajících z ochrany, finanční příspěvky na péči o chráněné části přírody, povinnosti k zachování a nebo naopak omezení přístupu do krajiny, účast veřejnosti a právo na informace v ochraně přírody, ukládá některé povinnosti investorům a dotýká se vědy, výzkumu a mezinárodní spolupráce.

6.část určuje *státní orgány ochrany přírody* a vymezuje jejich působnost. Ty mají různý rozsah pravomocí i územní působnosti. Uvedu alespoň základní charakteristiky:

obecní úřady - účastní se ochrany přírody, rozhodují o kácení dřevin a vedou přehled o komunikacích

pověřené obecní úřady (podle zák.ČNR č.367/90 Sb., o obcích) - rozhodují o významných krajinných prvcích a místním systému ekologické stability, vyhláší památné stromy, zřizují či ruší účelové komunikace a ukládají pokuty

okresní úřady - jsou prakticky nejdůležitějším státním orgánem ochrany přírody, m.j. zřizují a ruší přírodní parky, přírodní rezervace a přírodní památky, mohou vydávat vyhlášky k omezení či zákazu rušivých činností, mohou si vyhradit pravomoci obcí, ukládají pokuty - Pozor, okresní úřady však už nevykonávají tuto činnost na území národních parků a chráněných krajinných oblastí.

správy národních parků a správy chráněných krajinných oblastí - na svém území vykonávají všechny funkce orgánu ochrany přírody v rozsahu okresních úřadů, správy národních parků mají ještě některé pravomocce navíc

ministerstvo životního prostředí - je ústředním orgánem státní správy ochrany přírody, vrchním státním dozorem a odvolacím orgánem. M.j. rozhoduje o nadregionálním systému ekologické stability, o národních přírodních rezervacích a národních přírodních památkách, národních parcích a chráněných krajinných oblastech s výjimkou jejich vyhlásování a rušení, zvláště chráněných kriticky a silně ohrožených druhů rostlin a živočichů, vývozu a dovozu, udeľuje příslušné výjimky a souhlasy

česká inspekce životního prostředí - je novým orgánem, který dozírá podle tohoto i jiných zákonů, ukládá pokuty, omezuje či zastavuje rušivé činnosti

stráž přírody - jsou většinou dobrovolní strážci a zpravodajové, z nichž strážci jsou oprávněni zjišťovat totožnost osob, ukládat a vybírat blokové pokuty a pozastavovat rušivou činnost.

Mocným nástrojem orgánů ochrany přírody jsou sankce. Vedle zmíněné

blokové pokuty od strážce, můžete dostat za porušování tohoto zákona pokutu od pověřeného obecního úřadu do výše 5.000,- Kčs a pokud jste právnickou osobou (přesťvek učiníte při podnikání), až do výše 500.000,- Kčs. Okresní úřad, správa národního parku nebo chráněné krajinné oblasti a česká inspekce životního prostředí Vám může udeľit pokutu až 100.000,- Kčs a v druhém případě až 1.000.000,- Kčs! K tomu patří ještě uvedení věci do původního stavu či náhradní opatření, odebrání nedovoleně držených chráněných druhů a pochopitelně není dotčena trestní odpovědnost.

8.část zákona obsahuje obligátní společná, závěrečná a zrušovací ustanovení.

A jak je to tedy s ochranou jeskyní a speleologií? Tak nejprve jeskyně. Mohou být chráněny několika způsoby. Musíme je znát, abychom věděli s kým jednat a jaké potřeby máme mít k práci souhlasy či povolení.

Základní ochrana všem jeskyním, ovšem s výjimkou těch, které jsou odkrývány při těžbě nerostů podle horního zákona, **poskytuje § 10**, který doslovně říká:

- 1) Jeskyně jsou podzemní prostory vzniklé působením přírodních sil. Jeskyněmi ve smyslu tohoto zákona se rozumí i přírodní jevy na povrchu a pod zemí, které jsou s jeskyněmi v příčinné souvislosti.
- 2) Poškozovat a ničit jeskyně je zakázáno. Pro povolení ke zpřístupnění či jinému využití jeskyní podle zvláštních předpisů je nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody.

Pokud tedy jeskyně nepožívá ještě vyšší stupeň ochrany, pak ke každé činnosti, která by mohla být označena za poškozování (a to speleologický průzkum často je) nebo využívání jeskyně, je třeba získat souhlas příslušného orgánu ochrany přírody na okresním úřadě.

Jeskyně také může být podle § 6 registrována jako významný krajinný prvek s ochranou podle § 4, odst.2, takže k zásahu do ní je nezbytné "závazné stanovisko" pověřeného obecního úřadu podle § 76, odst.2/b.

Pokud je jeskyně zvláště chráněná jako přírodní památka (§ 36), nebo leží v přírodní rezervaci (§§ 33,34), je ke speleologickému průzkumu třeba souhlasu okresního úřadu, pokud se nejedná o činnost zákonem či

zřizovacím výnosem přímo zakázanou. Výjimku z těchto zákazů je však oprávněn udělit tentýž orgán.

Leží-li jeskyně v chráněné krajinné oblasti (§§ 25,26) nebo v národním parku (§§ 15,16), či je přírodní památkou nebo leží v přírodní rezervaci uvnitř těchto území, tak souhlas či výjimku uděluje správa parku nebo CHKO. Výjimky ze zákazů, daných zákonem v těchto územích uděluje ministerstvo.

Je-li jeskyně chráněna v kategorii národní přírodní památka (§ 35) nebo leží-li v národním přírodní rezervaci (§§ 28,29), souhlas k činnosti uděluje ministerstvo životního prostředí, pokud je nepřenese na okresní úřad či správu NP nebo CHKO. Výjimku ze zákazů uděluje pouze ministerstvo.

Pokud je jeskyně biotopem zvlášť chráněných druhů živočichů (nebo rostlin), např. netopýrů, vztahuje se na ni § 50, určující, že "zvlášť chránění živočichové jsou chráněni ve všech svých vývojových stádiích. Chráněna jsou jimi užívaná přirozená i umělá sídla a jejich biotop", "je zakázáno zasahovat do přirozeného vývoje zvl. chráněných živočichů, zejména je chytat, chovat v zajetí, rušit, zraňovat nebo usmrcovat. Není dovoleno sbírat, ničit, poškozovat či přemísťovat jejich vývojová stadia nebo jimi užívaná sídla". Výjimku z těchto zákazů, pokud se jedná o zvl. chráněné druhy skupiny *ohrožených*, může udělovat okresní úřad, správa NP nebo CHKO (podle územní působnosti), pokud se jedná o skupiny *silně ohrožených* nebo *kriticky ohrožených*, jenom ministerstvo. Bližší orientaci v tomto dělení poskytuje jenom prováděcí vyhláška, nebo konzultace s odborníky.

Speleologických prací se také významně dotýká § 11, který zní:

1) **Kdo učiní paleontologický nález,** který sám rozpozná, je povinen zajistit jeho ochranu před zničením, poškozením nebo odcizením a opatřit jej údaji o nálezových okolnostech, zejména místě nálezů. Dále je povinen na písemné vyzvání orgánu ochrany přírody sdělit údaje o učiněném nálezů a umožnit přístup a dokumentaci osobám pověřeným orgánem ochrany přírody.

2) **Vlastník pozemku, na němž byl paleonto-**

logický nález učiněn, nebo ten, kdo vykonává činnosti, při nichž k nálezů došlo, je povinen umožnit na žádost orgánu ochrany přírody osobám tímto orgánem pověřeným provedení záchranného paleontologického výzkumu a po dobu jeho konání, nejdéle však po dobu osmi dnů od ohlášení nálezů, nedohodnou-li se strany jinak, zdržet se na místě nálezů činnosti, která by mohla vést k jeho zničení nebo poškození. Po ukončení záchranného paleontologického výzkumu musí být osobám pověřeným orgánem ochrany přírody umožněno provádět odborný paleontologický dohled nad dalšími pracemi.

3) Vývoz paleontologických nálezů je povolen jen se souhlasem orgánu ochrany přírody," (ministerstva podle § 79).

Při této příležitosti nutno upozornit na § 23 zákona ČNR č. 20/87 Sb., o státní památkové péči, který upravuje podmínky archeologických nálezů ("archeologickým nálezem je věc /soubor věcí/, která je dokladem nebo pozůstatkem života člověka a jeho činnosti od počátku jeho vývoje do novověku a zachovala se zpravidla pod zemí").

Oba §§ jsou si podobné, nicméně archeologický nález na rozdíl od paleontologického jste povinni nejpozději druhý den ohlásit archeologickému ústavu ČSAV nebo muzeu a nález je majetkem státu. Také za nedodržení tohoto zákazu můžete být pokutováni. A protože se velmi často při kosterních nálezích nerozezná včas paleontologický materiál od archeologického, doporučuji vždy postupovat podle toho přísnějšího a nálezů hlásit. Ale i z důvodů odborného zájmu by se toto mezi jeskáři mělo stát pravidlem.

Nu, co dodat na závěr? Když budeme spolupracovat s ochranou přírody, ať už se jedná o pracoviště Českého ústavu ochrany přírody - střediska či správy CHKO, nebo s referáty životního prostředí okresních úřadů, budeme mít vždy dost informací, abychom se v těchto předpisech vyznali, postupovali v souladu s nimi a zejména nezákonně neporušovali sám předmět našeho zájmu.

Ze současnosti předsenictva

V této rubrice bychom vás rádi průběžně informovali o tom, čím se předsenictvo, sekretariát a i některé další složky zabývají. Půjde vždy o stručný souhrn, neboť podrobnější informace jsou uvedeny vždy v příslušných oběžnících. Ty jsou vždy po zasedání předsenictva odesílány na všechny složky ČSS. ZO je dostávají na jimi uvedenou korespondenční adresu, většinou předsedy či jednatele ZO. U nich je tedy můžete požadovat.

Poslední zasedání předsenictva se konalo dne 13.3.1992 v Mladči. Zabývalo se, projednalo a usneslo:

- Náčelníkem Speleologické záchranné služby (SZS) zůstává S.Cigánek. Dále byl schválen řád SZS, rozeslán v příloze oběžníku č.6/92.
- ZO 6-03 Cerberus uhradila předsenictvu dlužnou částku.
- Bylo schváleno ustavení ZO 6-25 Pustý žleb a 6-26 Speleohistorický klub Brno, vzniklé odstěpením od ZO 6-12.
- ČSS převzala po delších jednáních od nakladatelství Academia vydávání ročenky Československý kras.
- V knihovně společnosti jsou připravovány k vydání:
Vícejazyčný speleologický slovník - ang., něm.
Bibliografie pseudokrasu II
Bibliografie Severomoravského krasu
- Nyní probíhá stělmistrovský kurz, poté bude připravováno přezkoušení stávajících stělmistrů.
- Na sekretariát nedodaly zprávy o činnosti za rok 1990 ZO 1-03, 3-03, 3-06, 5-04, 6-06, 6-21, 6-24, 7-03, 7-04, 7-07. Žádáme o jejich urychlené dodání. Nyní je již termín dodávání zpráv za r. 1991!.

- Sekretariát má na skladě barevné samolepky à 5,- Kčs, černý tisk na bílém nebo oranžovém podkladě à 1,- Kčs.
- Zájemci o starší čísla časopisu Stalagmit si je mohou vyzvednout na sekretariátě.
- Předsenictvo projednává spolupráci ČSS na výzkumu Amatérské j.
- Přehled hospodaření za r. 1991 dodaly ke dni 13.3.92 ZO 1-02, 1-04, 1-07, 1-11, 4-01, 4-02, 4-03(A), 4-04, 5-01, 5-02, 5-03 (AB), 5-05, 6-02(C), 6-05, 6-08(B), 6-12, 6-14, 6-17, 6-18, 6-19, 6-22(B), 7-01, 7-08, 7-10. Písmena znamenají A - nevyplněn rozpis plateb z odst. 9, B - chybně určen odvod z hosp. činnosti, C - chybně uvedené údaje (pol.9-12) 1.strany.
- Předsenictvo projednává spolupráci na řešení úkolu ČÚOP Jednotná evidence krasových jevů. Zajišťuje za ČSS dr.Bosák, za ČÚOP ing.Bílková.
- Příští zasedání předsenictva se bude konat v červnu t.r.
- 31.8.-1.9.92 - Brno - Konference "Geodézie v současné společnosti" s výstavou. Přihlášky ing.J.Charvátová, KGKS, Moravské nám.1, 601 51 Brno.
- Istanice speleozáchranné služby Český kras pořádá ve dnech 16.5. a 20.6.92 cvičení v speleozáchranně na laně na тренаžeru v lomu na Chlumu u Srbska.
- Seminář "Výzkum, dokumentace a ochrana kořenových tvarů" se bude konat 12.-14.6.92.
- Oznámujeme změnu čísla faxu ČÚOP (kam lze posílat faxy pro sekretariát ČSS). Nové číslo je: 42-2-254555 (pro odesílatele z ČSFR 02-254555)

- dab -

Nová organizační struktura správ zpřístupněných jeskyní v České republice

Jaroslav Hromas

V Československu je nyní celkem 24 jeskyní upravených a zpřístupněných pro veřejnost. Z nich 12 je v České republice. V Čechách jsou to Bozkovské dolomitové jeskyně, Koněpruské a Chýnovská jeskyně, na

severní Moravě jeskyně Na Špičáku, Na Pomezí, Zbrašovské aragonitové, Mladečské a Javoříčské a v Moravském krasu Punkevní, Sloupsko-Šošůvské, Balcarka a Kateřinská.

Po řadu let spadalo obhospodařování

i ochrana těchto jeskyní do resortu ministerstva kultury. Bezprostředními správci a vlastníky ale byly odbory kultury Okresních národních výborů, jen na severní Moravě Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci jako zařízení Krajského národního výboru. Ministerstvo kultury dohlíželo na provoz a ochranu těchto jeskyní prostřednictvím Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze, ale pouze metodicky.

K 1.1.1990 bylo v ČR zákonem České národní rady zřízeno nové ministerstvo životního prostředí, které od resortu kultury do své náplně převzalo i státní ochranu přírody. K 1.7.1990 toto ministerstvo zřídilo samostatný Český ústav ochrany přírody v Praze (dále jen ČÚOP) a po zrušení Krajských národních výborů a přeměně Okresních národních výborů na Okresní úřady se stala přímou součástí tohoto ústavu nejen všechna dosavadní regionální odborná pracoviště státní ochrany přírody, ale také všechny správy zpřístupněných jeskyní.

Podle statutu je ČÚOP vědeckovýzkumnou, odbornou, metodickou, dokumentační, informační a výchovnou základnou oboru státní ochrany přírody v ČR. Mimo jiné je také jediným státním soudněznaleckým pracovištěm pro obor ochrany přírody, atestovaným pracovištěm pro výchovu a rekvalifikaci středoškolských pracovníků v oboru, vydavatelem časopisu *Ochrana přírody* (do konce roku 1991 *Památky a příroda*), zakládajícím členem Světového svazu ochrany přírody - IUCN a čs. národním koordinačním centrem pro spolupráci s organizací NATUROPA při Radě Evropy. Je také gestorem jediné dobrovolné speleologické organizace v ČR, České speleologické společnosti. Ústav je odbornou organizací, nemá výkonnou pravomoc státní správy v ochraně přírody, která zůstává v rukou státních orgánů, tj. ministerstva životního prostředí, Okresních úřadů a od 1.6.1992 též v rukou Správ chráněných krajinných oblastí. Ústav má vytvářet jejich odborné zázemí a proto velice záleží na vzájemné spolupráci, na kvalifikovanosti a argumentační síle posudků, doporučení a návrhů ČÚOP.

ČÚOP má ředitelství a ústřední pracoviště v Praze, kde jsou zejména odbory vědeckovýzkumné, dokumentační, kde je studijní a informační středisko oboru, laboratoř dálkového průzkumu Země, oddělení výchovy

a celé ekonomické zázemí (zde je také sekretariát České speleologické společnosti a její ústřední dokumentace).

V Brně má ústav nově budované výzkumné a monitorovací pracoviště.

Těžiště odborné práce je na regionálních pracovištích ústavu.

Střediska ústavu sídlí v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Ústí n.L., Pardubicích, Havlíčkově Brodě, Brně, Olomouci a Ostravě a pracují na území přidělených okresů. Další 23 správ chráněných krajinných oblastí zajišťuje ochranu přírody ve všech velkoplošných chráněných územích této kategorie. V Miloticích pracuje odchovna dravců. Spolu se správami zpřístupněných jeskyní má ČÚOP téměř 600 pracovníků na 47 pracovištích v ČR.

Nutno doplnit, že samostatnými organizacemi vedle ČÚOP, které přímo řídí ministerstvo, ale s ústavem úzce spolupracují, jsou Správy národních parků Krkonoše, Šumava a Podyjí.

Zpřístupněné jeskyně spravuje Správa českých a moravských jeskyní v Blansku (dále jen SČMJ). Toto pracoviště ústavu řídí vedoucí ve funkci náměstka ředitele ústavu. SČMJ má útvary, které mají vytvářet bezprostřední odborné zázemí a servis jednotlivým jeskyním. Jsou to: oddělení provozně-technických služeb, oddělení báňsko-bezpečnostních služeb, dokumentace a ochrany, oddělení propagace a informací a oddělení ekonomické. Vedoucím SČMJ jsou přímo podřízeni vedoucí všech 12 zpřístupněných jeskyní.

Zatím prvním a hlavním úkolem SČMJ je vypořádat se se zděděnými nedostatky na některých provozech jeskyní, které jsou výsledkem čistě komerčního přístupu předchozích správců, nerespektujících dostatečně ani potřeby ochrany, ale často ani obecně platné nároky na kulturnost a estetiku provozu a služeb, o technických kvalitách ani nemluvě. Tyto úkoly vyplývají zejména ze závěrů rozsáhlých prošek všech zpřístupněných jeskyní, které státní ochrana přírody provedla před třemi roky.

Nová organizace pak má především sloužit ochraně svěřených objektů a jejich kulturně-osvětovou "exploataci" plně podřídit těmto podmínkám. Nová organizace by měla vrátit do svých jeskyní také výzkum, iniciovat jej, aktivně se na něm podílet a to jak ve spolupráci s vědeckými organizacemi, tak

s Českou speleologickou společností.

Výše uvedená organizační struktura ČÚOP je prvním pokusem o sjednocení dosud víceméně roztržitého organizačního struktury odborných organizací státní ochrany přírody v ČR. Bohužel, neslučuje ji však s výkonem státní správy (s výjimkou správ CHKO Národních parků), tj. s rozhodováním.

Rok 1991 byl prvním rokem této nové organizace, kdy se teprve tvořily a zabývaly nové organizační vazby, kompetence, delimitovaly úkoly i zodpovědnost. To všechno probíhalo uprostřed politického i ekonomického kvasu celého státu i neustálých změn v samotném rezortu životního prostředí. To znamená, že tato organizace nemusí být zdaleka poslední a definitivní. Do značné míry o tom rozhodne nejen aplikace nového zákona o ochraně přírody a krajiny do struktury orgánů a organizace ochrany přírody, ale vyřešení státoprávního uspořádání ČR.

Vybrané adresy:

Český ústav ochrany přírody - ústřední pracoviště (ředitel RNDr. Jaroslav Hromas), Slezská 9, 120 29 Praha 2, tel.02/215 1111, fax 42-2-245555

ČÚOP - Správa českých a moravských jeskyní - (vedoucí - nám.ředitel ČÚOP dr. Ladislav Slezák), Svitavská 11, 678 25 Blansko, tel.0506/3715

Koněpruské jeskyně - (ved.Alexandr Komaško), pošt.schr. 13, 266 01 Beroun, tel.0311/2460

Chýnovská jeskyně - (ved.ing.Karel Drbal), 391 55 Chýnov, tel.0361/90935

Bozkovské dolomitové jeskyně - (ved.Mgr.Dušan Milka), 512 13 Bozkov, tel.0431/6264, 6267

Zbrašovské aragonitové jeskyně - (ved.Barbora Pánková), 753 51 Teplice n.B., tel.0642/2387

Jeskyně Na Pomezí - (ved.Petr Kubalák), 790 61 Lipová Lázně, tel.Jeseník 3484

Jeskyně Na Špičáku - (ved.Evelyna Vozábalová), 790 82 Písečná, tel.Jeseník 8129

Javoříčské jeskyně - (ved.ing.Lubomír Pinkava), 783 24 Slavětín u Litovle, tel. Litovel 9242

Mladečské jeskyně - (ved.Olga Vachalová), 783 21 Chudobín u Litovle, tel. Litovel 8528

Punkvní jeskyně - (ved.Zdenka Šereblová), tel. 0506/2064

Sloupsko-Šošůvské jeskyně - (ved.Marie Jedličková), tel.0506/92335

Kateřinská jeskyně - (ved.Helena Kvasničková), tel.0506/3161

Jeskyně Balcarka - (ved.Hynek Pavelka), tel.0506/93330
společná adresa: ČÚOP-SČMJ, Svitavská 11, 678 25 Blansko

Kolik stojí Speleo?

Zatím nejdražší bylo Speleo 4, protože bylo nejsilnější. Mezitím jsme přešli na úspornější způsob psaní, takže do 40 stran nacpe-me asi 80 normovaných rukopisných stran. Je to vlastně hrozně moc, protože např. ročenka "Československý kras" mívá okolo 200 normostran a "Český kras" něco víc jak 100. Takže pokud by ročně vyšla 3-4 čísla Spelea, byl by jejich rozsah větší než u Československého krasu. Cena celého nákladu průměrného Spelea nás dnes stojí 13-17 000,- Kčs včetně sazby. Budeme dál pokračovat v průběžném číslování, kreslení obálce Káji Saudka a stej-

ném formátu, který vám umožní nechat si čísla svázat. Z finančních důvodů budeme tisknout fotografie zcela výjimečně. Jako ilustrace nám tedy pošlete dobré pérovky zmenšitelné na formát Spelea, tak aby byla ještě čitelná písmena, černobílé kresby anebo staré xylografie, se kterými jste se již na stránkách Spelea setkali. Vše nejlépe v dobrem xeroxu bez polotónů. Pokud se vám Speleo líbí, nikomu to neřkejte, pokud ne, napište nám kvalitní příspěvek.

Redakce

Pražské podzemí

Pražské podzemí v díle

Edgara Havráňka

Václav Cílek

V roce 1939 vyšlo v Praze-Karlíně úctyhodné dvoudílné dílo E.T.Havráňka "Neznámá Praha". Je to bezesporu jedna z nejlepších knih o Praze, která je však, snad díky malému nákladu, téměř neznámá a není ani citována v literatuře zabývající se historickým podzemím, přestože kapitola "Pražské podsvětí" o rozsahu 30ti tiskových stran vlastně představuje první monografické zpracování podzemí našeho hlavního města. Ve Speleu není možné otisknout celý text, proto z něj vybírám nejdůležitější partie, které stručně komentuji, aby byl zřejmý současný stav poznání a názvy objektů.

V úvodní části práce se E.Havránek zabývá pražskými potoky, které kanalizace svedla do podzemí. Důležitý je zejména popis potoka Brusnice.

Před léty ještě vtékala Brusnice do Vltavy na Malé Straně přímo. Později zanikala za zdí u vstupu do řeky. Dnes již málokdo ví, že Brusnice se s Vltavou spojovala tam, kde dnes z pobřežního náspu zívají dvě slepé bývalé propusti. Začátek potoka je ve studánce břeňovského kláštera, tzv. Vojtěšce, načež protéká rybníkem na Kajetánce a táhne se podél cihelny Na Panenské, zvolna teka se Octárnu. Proniknuv "šancemi", kde je velká komora se stavidly, teče Jelením příkopem, kde je ještě jeho koryto otevřeno, ale u Chotkovy ulice končí a odtud je již Brusnice překlenuta. Kdysi tekla podle starých kasáren a vytékala do Vltavy až pod bývalou malostranskou porážkou. Bývalým tokem pronikala - zejména za jarních přívalů a jiných povodní - do starých, spleťtých malostranských stok, které tvoří pro sebe uzavřenou zajímavou část pražského "podsvětí". Dnes je ovšem malostranské podzemí podchyceno moderní kanalizační sítí, jejíž temné ulice a uličky probíhají pod ulicemi povrchovými. Také jsou ještě pročišťovány vodními přívaly v dobách náhlých lijákových, ale jsou to již hladká a čistá cihlová koryta, táhnoucí se do dálky pod pravidelnými klenbami. Avšak do tohoto prostoru stále stejně se protínajících chodeb stejných tvarů a řešení zapadala ještě malá

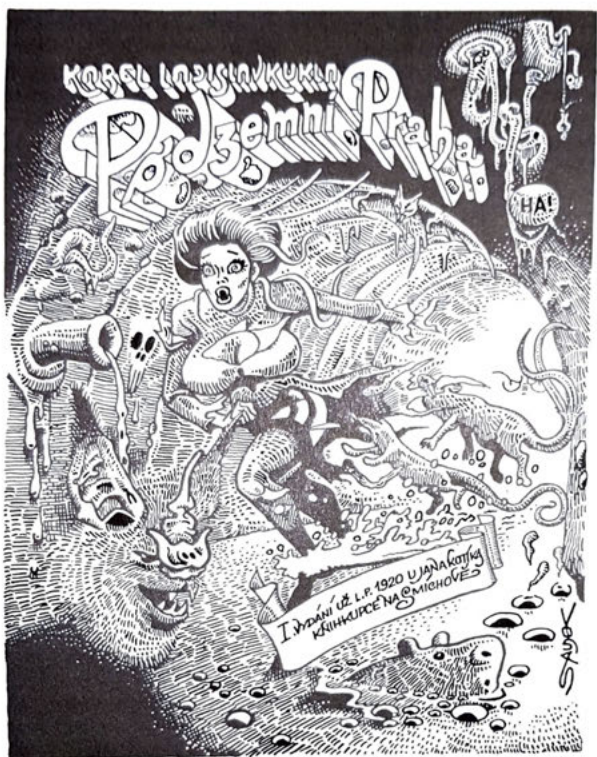
část staré kanalizace nepravidelné, podzemní úsek dávných stok. Mnohá jeho ramena jsou již slepá, takže proudy povrchových vod se do nich stěží dostanou. Jsou jen hnízdy krysa a potkanů, odkud se před lety šířila nebezpečná epidemie, jimiž bylo zabráněno zasypáním výpustí a vyřadováním starých stok. Posléze bylo loni rozhodnuto zasypati bývalý podzemní trakt stokový při Cihlové ulici, asi 4 m široký se snižující se klenbou, bývalý to tok Brusnice.

Pod Zderazem a z bývalé studánky, zvané Svatováclavské, pramenil se další potůček v dnešní vnitřní Praze, jenž se spojoval s Vltavou asi v místech pod nynějším pomníkem Palackého u Palackého mostu. Studánka Svatováclavská je dnes ztracena úplně, neboť nad jejími prameny vzniklo velké množství obytných budov, a to nejenom novoměstských, ale i vinohradských, na jejichž území asi tento pramen vznikl. Studánka sama ocitla se pod základy budovy dřívějšího chemického ústavu, nyní státní konservatoře, blízke kostela sv.Václava na Zderaze, odkud jí už nikdo na světlo boží a ke staré její slávě nepomůže. Léčivá moc její vody při nemocech dnových a reumatických byla známa již za dob pohanských - v její blízkosti směrem k Moráni, správně poukazující na starožitnou bohyni smrti Moranu, bylo kdysi odkryto popelníkové pohřebiště. Sv.Václav prý studánce pomohl k novému životu a znovu ji povznesl. Ale naše doba ji zničila, třebaže prameny ovšem zničit nemohla. Ty vyvěrají a protékají kdesi pod zemí dál...

U popisu podzemních toků věnuje autor značnou pozornost Rudolfově štolě, jejíž charakteristika je sice mistně podaná, ale méně informativní než technický popis Streitův (1958, MF, Divy staré Prahy). Zato partie o skalních sklepech a obydlích přináší mnoho cenných údajů.

Pokud se vnitřní Prahy týče, přední místa v tomto ohledu doposud zaujímají Vyšehrad, Petřín a Hradčany, které i přesto, že v minulých dobách byla tam lámáním skal zničena celá řada větších i menších skalních dutin, přece jenom ještě i podnes se mohou chlubit svými otevřenými jeskyněmi jako jedinečnou zvláštností snad mezi všemi velkoměstsky světa.

Tak hned pod Vyšehradem jsou sluje

Obálka K. Saudka k připravované publikaci o podzemní Praze

v prahorní břidlici, dosti bohaté na vodu a útvarů vsutku až roztodivných. Před Vyšehradským tunelem u bývalého přívodu přes Vltavu za sklepem z přední polovice odbourané bývalé kanovnické residence byla značně velká a vysoká podzemní místnost, dokonce i se studánkou dobré pitné vody uprostřed. Tato dosti velká jeskyně se studánkou se doposud nalézá pod vilou "Divinou". Dále ke středu Prahy se při bourání domů pod strání v zazděném oblouku na způsob vrátek také objevil svého času vchod do tajuplného podzemí úzkou chodbičkou, která vedla do okrouhlé sluje vydlabané ve skále, dosti prostorné, v jejímž sousedství je prý dosud ještě jedna taková "kaple", bezpochyby asi stejně zanešená bahnem, které tam dopravila a usadila voda, chodbičkami stékající.

Tato okrouhlá jeskyně, vyhlížející skutečně jako jakási románská kaple, k níž vede ve

skále chodba, se nalézá pod skalou za nynější novou Sokolovnou.

Také ve zbořeném již domě "U Hochů" byl skalní sklep, bývalá prý to "katovna", ba v jeho patře bývaly dokonce vzadu do skály vytesané celé komůrky, do nichž se vcházelo z bytů. Podobné skalní komůrky jsou vůbec v sousedství těchto míst dosti hojné. Sloužily původně bezpochyby za úkryty cenného majetku pro případ války. Že by se byli ve vyšehradských skalních "kaplích" scházeli k bohoslužbám - pohané, toť ovšem něco, co patří prostě jenom do říše bájí a pouhých nekritických pověstí a povídaček.

Jiným "podsvětím" Vyšehradu jsou ovšem jeho kasematy ve hradbách z poloviny XVII. století. Jsou v nich chodby od vyšehradské radnice až k řece nad zahradou známého podolského sanatoria, místy velmi vysoké, místy nižší, široké na

rozpětí lidských rukou a opatřené nahoře komínovitými větráky tvaru obrácené nálevky. Celá velká podzemní síň se táhne v hradbě, obrácené k Nuslí, a za kanovnickými domy je "poterna", podzemní to výpadní branka z opevnění. Znamější je ovšem vchod za starožitnou svatomartinskou kaplí. Všechny tyto podzemní dutiny, které byly uměle vystavěny k účelům vojenským, však sem vlastně nepatří.

Nejnověji bude tohoto zajímavého podzemí znovu využito vlastně zase vojensky, neboť podle usnesení městské rady pražské, které se stalo na jaře 1938, mají býti z vyšehradských kasemat vybudovány protiletectvé úkryty, na což byl již také povolen finanční náklad v částece půl milionu Kč.

Zato se jiné skutečné jeskyně nalézají ve vinicích nad smíchovským nádražím. Z nich jedna nad Koulkou byla prý kdysi českobra-

trskou modlitebnou...To je ovšem zase jenom zhola ničím neodůvodněná a nepodpřená pověst, jakých je o pražském podzemí vůbec plno. Zdá se, že spíše to byl také jenom pouhý starý vinný sklep.

Ke znalostem pražského podzemí po této stránce přispívá stavební ruch, neboť pro novostavby se často podnikají hluboké výkopy, při kterých se mnohdy narazí na rozsáhlé sklepy a prostorné podzemní místnosti, o nichž se doposud vůbec nevědělo. Tak je dosud pod starými pražskými domy dosti všelijakých podzemních chodeb, které nejsou nikde v plánech zakresleny. Mnozí majitelé domů dali také již před léty zazdíti vchody do nepoužívaných podzemních prostor z obavy, aby jich nebylo zneužito k všelijakým nelegálním úkrytům. Tak zejména téměř každý starý dům na Malé Straně mívá svoji podzemní chodbu a většina jich vedla pod petřínskou stráň.

Také pod vrch Žižkov vedou takové podzemní prostory, o nichž není nikde záznamu a na které se časem přichází jenom pouhou náhodou. Tak na příklad před časem, když se tam pracovalo na výkopu sondy, prokopali se dělníci pojednou do štol, která vedla do prostorného sklepa.

Většinou jsou podzemní prostory tohoto druhu bývalé sklepy viniční, které byly vyhloubeny v dobách, kdy v celém okolí bývalé Prahy byly rozsáhlé, Karlem IV. zavedené vinice. Takové zapomenuté a částečně i zasypané viniční sklepy, které vedou hluboko pod zem a mají i velký počet postranních chodeb, jsou v Praze vůbec ve mnohých stránkách a zejména i ve vltavských stránkách pod Prahou. Tak na příklad při kopání základů pro nový činžovní dům pod vrchem Pavákem na Radlické třídě v Praze XVI. probíhal se zcela nedávno jeden z dělníků při práci náhle do podzemní chodby. Při bližším ohledání se potom zjistilo, že chodba se po dvaceti metrech v kopci sbíhá - se čtyřmi jinými chodbami. Pak se našlo ještě i druhé ústí těchto podzemních prostor, a to pod starým domem na úpatí Paváku.

Je to zajímavý historický dům "Brantová", téměř na periférii Prahy, stojící pod strání na pravé straně Radlické třídy a nesoucí čp.184. Dům byl pro svoji historickou cenu při popřevratové regulaci těchto míst zachován, nebo podle starých záznamů náležel k vinohradům na svahu Paváku již za krále Václava IV.

Víže se k němu velmi stará tradice o rozsáhlých sklepních prostorách pod ním, která ostatně byla také již brzy po převratu zcela určitě reálně potvrzena neobyčejnou příchodou. Jednoho dne se tam totiž z nevysvětlitelné příčiny ve stáji pod tihou stojícího tam koně propadla podlaha a zvíře se probodilo do hluboké studně, kde zahynulo. Tehdy se však věci nevěnovala bližší pozornost, ač obyvatelé domu houževnatě podle staré tradice tvrdili, že od studny vedou na všechny čtyři světové strany dlouhé chodby jako zbytky prastarého viničního sklepa. Teprve nejnověji domu věnovala znovu pozornost Civilní Protiletectká Obrana při hledání vhodných míst pro podzemní kryty a na místo vyslaný odborník znovu nalezl známky zasypané studny i chodeb a prohlásil, že vedle ceny historické mohou mít i praktickou jako vhodné prostory pro účely protiletectké obrany mimo střed Prahy.

Celkem bylo takto zjištěno, že uvnitř vrchu Paváku se nalézá celá spleť podzemních chodeb, z nichž větší část je však zasypaná. Na odklizení závalů a uvolnění vchodů, aby chodby mohly býti zevrubně prozkoumány, se bohužel nedostává peněz, třebaže se objevilo, že jsou to chodby historické ceny, neboť na vrchu Paváku byly ještě za časů krále Václava IV. rozsáhlé vinice, osazené jednou z nejlepších vinných rév, jakož i že podle dochovaných zpráv se rozhodně pod vrchem doposud asi rozprostírají rozsáhlé sklepní prostory dosud vůbec neprozkoumané.

Podzemních chodeb pak by se daly v Matičce Praze uvést celé řady od skalních sklepů pod Hradem přes chodby ve hlíně v Tejně, vedoucí ke "klášteru" ve Šporkově ulici, a skalní sklípky v Břevnově, z nichž v jednom k dovršení tajemnosti a tajuplnosti při průkopu dnešní silnice k Veleslavínu našli zazděnou ženskou kostru, až po starožitný Prosek a již svým názvem hrůzu budící Hrdlořezy...

Ža zmínku stojí otevřeně jeskyně v zahradě kláštera strahovského, do nichž se mnichové utkali jako do úkrytů při častých historických přepadeních a drancováních i požárech kláštera, jakož i dutiny na tak zvaných Židovských pecích na Žižkově, vydlabané prý v čas pronásledování Židů a jejich vypuzení z Prahy za císařovny Marie Terezie v roce 1744. O těch by však nejvíce mohla vypravovati

Na Nebozítku

(xylografie z roku 1895 - Ottovy Čechy III)

pražská policie stejně jako o staré "Brabčárně" v hliništi v Kinského zahradě, rovněž to bývalém útulku pražské spodiny...

Sem patří ovšem i jeskyně s druhé strany v hliništi nyníhých sadů Kinského, jakož i několik skalních doupat v opukových lomech za bývalou Strahovskou branou. Pod stadionem bylo ještě na jaře 1938 několik takovýchto skalních obydlí obýváno, ač měla být dávno vyklizena. Ze zmizelých již pražských jeskyní budtež zde uvedeny bývalé jeskyně na úpatí Hradčan v Jelením příkopu a jeskyně v bývalé Jesuitské zahradě u Vltavy. V jedné z nich také kdysi bývala studánka. Dvě další jeskyně, zmizelé při stavbě dnešní nábrežní silnice pod Letnou, bývaly ve stráni letenské. A konečně i v motolské Sárce byly skalní jeskyně, jichž bylo používáno jako chlévů, které však za stará bývaly asi také obývány lidmi.

Je jisto, že jeskyně zvané Židovské pece za Žižkovem skutečně poskytovaly v dřívějších dobách občas útulek Židovstvu vyhošťovanému z měst pražských. Byly v nich upraveny nuzné příbytky, přeplněné nešťastníky, z nichž velmi mnoho se jich již nikdy nenavrátilo ze svých zabeđených zdejších úkrytů. Takové jeskyně lidmi obývané známe i z oblasti Braníka a jeho vápencových skal, dnes však již dávno ovšem zmizely ve známých braničských lomech.

Bohužel je již zničena veliká skalní jeskyně, která bývala poblíže proseckého kostela a v níž prý bývalo slyšení z kostela i varhany a zpěv, ale dále za Hloubětínem v pískovcových skalách jsou podnes věru až imposantní veliké a vysoké jeskyně, vyhloubené jako jakési velechrámy se sloupy, chodbami a sály, jeskyně tím památnější, že dodaly své balvány již i ke stavbě staroslavného mostu Karlova a četných jiných budov i chrámů naší Matičky Prahy.

Pověst o chodbě vedoucí pod Prosecký kostel se tvrdošijně udržuje, přestože při nové rekonstrukci kostela počátkem 80. let bylo důkladně vrtý sondováno bezprostřední okolí kostela, ale bezvýsledně. Ovšem jižně od kostela při schodišti vstupujícím na zalesněnou stráně je možné v zemi pozorovat "mastné fleky" neznámé stoly a na pozemku nad skalami byl ještě nedávno nápis "Vstup zakázán. Poddolované území."

Pověst praví, že na Klíčově, jehož stáří se odhaduje přes 1.000 let, stával klášter, oby-

lený mnichy, kteří v dobách pronásledování vykopali pod klášterem podzemní chodby, což se dosvědčuje tím, že v chodbách je dosud na jednom místě v pískovci vytesán oltář, u něhož prý mniši sloužili mše. Na stěnách klenutí jsou také různé letopočty, bohužel stářím již zcela nečitelné. Během let vědomost o těchto chodbách zanikla a nově ožila teprve asi před 35 léty, kdy se zde usadili lupiči, přezvaní tehdejší Prahou na "skalníky" (tento název dosud v kraji, zvláště na Proseku, žije jako nadávka). Tehdejší bezpečnostní úřadům dalo hodně námahy je pochyty. Za světové války byly tyto prostory zabrány "zelenými kádry" jako bezpečné útočiště před zraky rakouských vojenských úřadů. Počátek podzemních chodeb se nalézá na katastru střížkovském. Protože byla obava před sesutím, nařídila svého času pražská obec zasypání vchodu ke slujím a bylo na ně zase vzpomenu to teprve nejnověji Civilní Protileteckou Obranou, která při podzemních pracích pro svoje účely všech pět vchodů znova odkryla. Pod zem se tu lze dostat po "skluzavce" asi 30m dlouhé, načež následuje chodba dlouhá asi 200 m, která však dosud není zcela prozkoumána. V klenutí se zde nalézá plno nápisů, dále pak bahnnitá půda, do níž se možno zabořit až po kolena. Pravděpodobně je to nános podzemního jezírka, neboť ti, když prozatím s primitivními jenom prostředky zde pracovali na odhalení tajů podzemních jeskyní, tvrdí, že po hození kamenů do tmy je slyšení jejich pád do vody. Chodba však tu není jenom jedna, nýbrž rozvětňuje se všemi směry: k Proseku, ke Klíčovu, K Dáblicům atd. Ze některá z těchto větví vede až k Čimickému háji, bude však asi jenom bajka. Také v hlavní chodbě pod Prosekem lze prý hluboko pod zemí zcela jasně slyšení zplav varhan a zpěv shromážděných, máme-li přiležitost octnouti se v ní v době, kdy se v 800 let starém proseckém kostelíku koná pobožnost. Za nedávných napjatých dnů byla částečně hlavní chodba i s vchodem do podzemí upravena na přírodní protiletecký kryt a majitelé pískoven dali svolení k důkladnějšímu prozkoumání chodeb, zejména těch jejich zcela neznámých částí, které jsou většínou zatopeny vodou. O výsledcích zkoumání, ba ani o jeho skutečném podniknutí není však dosud vůbec nic známo.

Edgar Havránek zde smísil dohromady několik podzemních objektů. Pověst o Klíčově

se vyprávěla u Bílého koně nad hloubětínskými Hutěmi v Společnosti 8/. Lupiči se měli usadit v chodbě, které dnes říkáme Amerika I u skupiny velkých kaštanů, které byly součástí zahradní restaurace Amerika na konci ulice Na rozhraní u Proseckých skal. Civilní protiletecká obrana se snažila vybudovat kryty v Močálce v Proseckých skalách pod domem pana Fraňka č.p.384 v ulici Nad Kunderkou v Památce a Příroda č.5 z roku 1987/.

Takovým způsobem bývaly při domech u skal často lidskou rukou v Praze i jejím okolí z důvodů praktických vyhlubovány zejména sklepy a chlévy. Však dobrý pozorovatel dosud postihne i za celá lidská obydlí upravené skalní jeskyně na příklad nad tokem Rokytany v Hrdlořezích nebo ve Sluhách za Vysočany. Lidské bydlení v pražských jeskyních stalo se však také jejich koncem, neboť zejména Židovské pece a Strahovské lomy se tak staly posledními útočišti lidí nešťastných a z ostatní lidské společnosti vyhoštěných, ba konečně i zločinců. Jeskyně změnily se tak v douputa, dobře známá pražské polici, jejíž časté prohlídky v těchto místech bývaly obyčejně doprovázeny úspěchem - zatčením četných hledaných provinilců. A tak se nám počet pražských jeskyní zmenšil.

Příkladem nám může posloužit proslulý nuselský "Hotel díra" ve zbytcích městských hradeb na stráni pod Karlovem, zaniklý úplně teprve v roce 1936. Kdo v tato místa přijde dnes, spatří pouze stráž spoje porostlou křovisky a stromy a obecně nepřístupnou, neboť místo je obehnané drátěným plotem a chráněno ostnatým drátem. Toto opatření však donedávna nebylo překážkou ani denním návštěvníkům - dětem, ani nočním přichozím - lidem z "přítmi"... Pod drátěným plotem byly díry, z nichž jedna vedla k zarostlému zdivu starých hradeb, kde byl tulácký brloh "Hotel díra".

Lezlo se tam asi dva metry po břiše, až se člověk protáhl k prostoru, strmě stoupajícímu pod klenbu. Nebyl velký, ale bylo tam aspoň trochu teplo. Za kutlochem byla ještě chodba, z velké části zasypaná, poněvadž vedla již pod zemí a ne pod zdivem.

V tomto lidském douputi bydlel téměř po šest let muž bez bytu - Josef Bezoušek z Písnice. Měl zakázanou Prahu, nebyl jejím příslušníkem, ale tam se vždy uschoval i před pátravým zrakem policistů.

V roce 1936 našlo několik školáků vchod

do "Hotelu díra" a jeden z chlapců, opatřen svíčkou, vlezl dovnitř. Když sešplhal dolů, zhasla mu svíčka a hoch nemohl zpět. Aby se podobné výpravy neopakovaly, nafilila policie brloh zasypat. Poněvadž detektivové věděli, že tam přespávají tuláci, bylo jimi místo střeženo, až se jednomu z policejních inspektorů podařilo přimět starého známého Bezouška, který uvnitř spal, aby díru opustil. Vynesl si odtamtud trosky svého majetku, které všechny zbalil do staré nemocniční pokrývky. Domníval prý se, když slyšel rány krumpáčem, že mu někdo k "Hotelu" dělá dveře... Bezouška byl pak odveden na nuselské komisařství, vyslechnut a protože měl zakázanou Prahu, vyveden za obvod města.

Bezouška používal tohoto podzemního útulku, jak již bylo pověděno, po plných šest let. Jednou v zimě, když se plížil dovnitř, zjistil, že se dole někdo ubytoval. Proto tam nejdříve hodil láhev, načež se ze tmy ozval člověk. Byl to nemocný tulák, jenž tam utekl před mrazem. Poněvadž byl chudák velmi málo oblečen a v noci byl prudký mráz, tulák tam do rána zmrzl. Druhého dne Bezouška vytáhl mrtvého z podzemí a věc hlásil na komisařství. Už tehdy byl vchod do "Hotelu díra" zhrabán, ale později lidé z "přítmi" si prohrabali nový vstup pod hradby zase vedle. A tak teprve v roce 1936 vlezl dovnitř městský dělník, a když zjistil, že tam není nic ukryto, zazdíli vchod "Hotelu" tentokrátě důkladněji a již definitivně.

Jiná taková noclehárna ztracených existencí byla rovněž v podzemní dutině na Františku, kde se říkala "V tunelu". Zrakům mimojdoucích byla dokonale ukryta, neboť vysoká ohrada oddělovala její návštěvníky úplně ode všeho ostatního a zakrývala jejich bídu a smutek jejich života. Před léty bylo na místě této noclehárny v přírodě započato se stavbou paláce, k němuž však byly vykopány pouze základy. Na další nebylo peněz a stavebníště osiřelo.

První "bezprizorný", který se sem odstěhoval, byl dobrý kamarád a řekl ochotně o nové možnosti bydlet zdarma dalším a tak zakrátko bylo již v ohradě živo. Tunel, zbudovaný pod ulicí k pohodlné dopravě materiálu, se dočkal ocenění. Jeden z prvních jej zabal pro sebe a stav se tak "domácím pánem", počal pronajímati jeho části. Bez nájemní smlouvy, bez předepsané činže. Každý dal, co mohl, a přišel-li s prázdnou, doplatil zase

jindy, až se jeho kapsa nějakým způsobem naplnila. A tak místo přepychových bytů v novostavbě byla zde najednou utvořena společná obrovská noclehárna nejubožejších, kteří se již nikdy nedovedou navrátit zpět k řádnému povolání, kteří nikdy již nebudou patřit mezi platné členy lidské společnosti, z níž se kdysi vyřadili.

Několik čtverečních metrů stačilo lidem, kteří se do noclehárny Na Františku uchýlili, k naprosté spokojenosti. Tunel je chránil před deštěm, před zimou pak - "sanctus", denaturovaný, jen trochu vodou rozředěný líh, jehož pití přináší hrozná následky, neboť oslepuje. Ale zde znamenal pro mnohého život. Těm, kteří přece jenom neklesli ještě tak hluboko, postačil doušek laciné kořalky, trochu rumu, lhostejno, jakého druhu, jen když rozehrává a přinese spánek, beztoho rušený častými návštěvami policie, které přirozeně ani tato noclehárna v přírodě neušla.

Z církevního podzemí zná Edgar Havráněk sklepění pod sakristií Týnského chrámu, starý kostel pod křížovnickým chrámem sv. Františka a pověstné, jinak dobře známé karmelitánské katakomby u Panny Marie Vítězné na Malé Straně. Z původního textu vyjímám oba zbývající méně známé podzemní objekty.

Skoro naprosto se dnes již v Praze neví o tom, že také pod kostelem sv. Trojice ve Spálené ulici je podobná podzemní svatyně, dosti to prostorné sklepění s oltářkem, kde byly ještě v minulém století někdy sloužívány mše. Rozlehlé toto sklepění obsahuje v sobě i kryptu bývalých řeholníků Trinitářů, v jejichž některých výklencích se nalézaly kovové i dubové rakve členů řádu i některých příslušníků šlechtických rodin. Eckert podává o této chrámové prostoře ve svém díle o pražských kostelích tuto zprávu: "Roku 1882 byla při stavbě nové školní budovy za kostelní věží odkryta hrobka řeholníků Trinitářů. Rakve zazděny byly v příhrádkách ve zdech a na každé nalézal se latinský nápis. Celkem tu nalezeno 30 těl řeholníků a krom nich dvě rakve hraběnek Pöttingové a A. Vratislavové, rozené Kinské. Avšak již r.1784, když fara k tomuto chrámu přeložiti se měla, prohlédnuta byla tato hrobka a tehdyž nalezeny v ní i jiné rakve, zejména hraběnky Františky Deymové z r.1783, svob. pána Collarda z r.1778, Rebečky hrab. Obersdorferové z r.1788 a jiné. Hrobka tato jest r.1882 zniče-

na a kosti odvezly se na hřbitov Volšanský."

Tato zpráva není zcela správná. Pravdou sice je, že koncem minulého století bylo sice toto sklepění, do něhož vedly z chrámu točité schody, zazděno, avšak nikterak nebylo zničeno, totiž snad zasypáno, takže podnes vlastně trvá v původním stavu. Jenom vchod v chrámové dlažbě s příklopem byl překlenut kamennými deskami. Také tepaná mřížka dole před oltářkem byla ponechána na svém místě. Ještě před nějakými čtyřiceti lety vedlo do sklepění ze dvora velké okno, jímž kostelník spouštěl do podzemní svatyně dlouhou tyč s upevněnou na jejím konci lucernou, když byl některý návštěvník na toto podzemí zvědav. Bývalo prý pak matně vidět oltářík i výklenky ještě se zbytky rakví. Později bylo toto okno zmenšeno pouze na malé okénko, nepatrný to zamřížovaný světlík, jímž už není možno nic spatřit z této zazděné podzemní svatyně, o níž dnes již téměř nikdo neví.

Druhý podobný velký podzemní hřbitov karmelitánský - u sv. Havla na Starém městě - byl zrušen teprve zcela nedávných dnech. Byl také velmi rozsáhlý a táhl se pod budovou kostela i bývalého kláštera, r.1938 přestavěného, ak zevnější vzhled budovy zůstal zachován. Jak vypadaly tyto dnes již neexistující katakomby, o tom nám poslední zprávu před jejich zrušením zanechal v jedné ze svých reportáží pražský redaktor Uno Hrabě. Píše, jak se na jaře r.1938 dal spustit otvorem proti budově Stavovského divadla do podzemních starých sklepění, a líčí je takto: "Z velkého, klenutého podzemí vedly chodby několika směry. Štola směrem Rytířské ulice byla přeplněna zetlelými rakvami, kde na hobloučkách byly uloženy pozůstatky řeholníků. Místy však byl hromady lidských kostí a lebek navršeny až po klenboví. Postranní výklenky byly naplněny kostlivci. Na zemi bylo plno prachu, rozbitého zdíva a chodbou táhl chladný, těžký vzduch. Pod Havelskou uličkou jsme slézali hromady stavebního starého materiálu, až jsme pronikli ve výši klenby do druhé části katakomb. Tam se nám naskytl jiný obraz: Byli jsme v místech, kde byly uloženy pozůstatky zámožných osob. V zadní, veliké kryptě, přímo pod stropním zazděným vchodem, ležela ozdobná rakve. Uvnitř byl kostlivec v temném, přepásaném šatě, s vysokými botami na nohou. U rakve leželo několik lidských lebek. V podzemí byl roku 1674 pochován též slavný český malíř

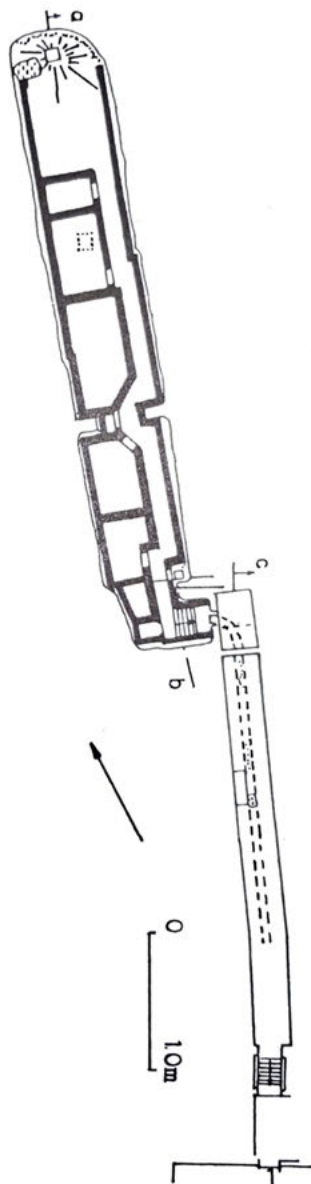
Karel Škréta. Když ukládali pozůstatky zemřelých pod klášter havelský, silně vykouřili chodby, než kněz vstoupil na místo věčného míru, aby vykropil rakev. Tak bylo ještě roku 1870, kdy naposled snesli rakev s mrtvolou řeholnickovou do katakomb. Pak roky letěly nad trouchnivějícími hlavami, až letos na jaře, které noci, přijelo ke katakombám několik vozů. Ty naplnili zbytky kostí, rakví a lebek a všechno odvezli k věčnému odpočinku na olšanské svaté pole. To byl konec karmelitských katakomb pod kostelem svatého Havla."

Edgar Havránek dál věnuje velkou pozornost dobře známému podzemí Staroměstské radnice a pěkný, důkladný popis pražské kanalizaci, který bude v případě zájmu čtenářů zveřejněn v některém z příštích čísel Spelea. V dohledné době by v nakladatelství Zlatý kůň mělo v úpravě Káji Saudka vyjít nové vydání "Podzemní Prahy" od K.L.Kukly a chystá se zpráva o podzemí Strahovského kláštera (Hromas a kol.) a Břevnovského kláštera (Řehák a kol.). Tím by měl být položen solidní základ k poznání podzemní Prahy. Nemáme však zatím autora, který by nám popsal podzemí Vyšehradu a systém Hradního vodovodu. Hradní vodovod sice zpracovával v rámci hospodářské smlouvy V.Vojř se skupinou, ale protože bělohorské a střešovické prameny po rekonstrukci v 30.letech stále slouží jako náhradní a technický zdroj vody pro Pražský hrad, jsou tyto údaje utajovány. Velkou neznámou pak zůstává historická kanalizace Malé Strany a Starého města. Dřív, než se pustíte do průzkumu, legalizujte povolení ke vstupu a dejte si pozor na metan, CO₂ a Weilovu nemoc.

Klíčovský sklep

J.Hromas, P.Nosek, V.Cílek

V druhé polovině 50.let byl požádán geolog L.Hrdlička o pomoc při průzkumu podzemí ležícího za bývalou ubytovnou ČKD v ulici Ke Klíčovu. Základem zdejšího podzemí byl pravděpodobně starý pivovarský či vinný sklep formanské hospody ležící na staré cestě od Kbel do Prahy. V roce 1943 zde Němci vybudovali velín Kbelského letiště, sklep přehradili zadržkami a zřídili kabelové spojení na letiště. Německá vojenská podzemí byla často budována kvůli leteckým útokům

Klíčovský sklep - půdorys v plánu J.Hromase a P.Noska

stranou od viditelných povrchových cílů. Průzkum zdejšího podzemí si po válce vyžádali vojáci, protože jeden z důstojníků si přesvědčivě pamatoval v místě jedné zazdívkou dlouhou chodbu. Při bourání se skutečně začal objevovat portál chodby a přítomných ze zmocnilo velké vzrušení. Vzápětí se ukázala jednolitá skalní stěna a zdrcený oficír využil pohledů upřených na skálu a potupně utekl. Na tuto příhodu si vzpomenu vždy, když slyším jakkoliv jednoznačná svědectví pamětníků o podzemí. Mnohokrát jsem si všiml, že i soudní lidé ztrácejí v podzemí měřítka a s určitostí tvrdí věci, které se nikdy nemohly stát.

K dalšímu průzkumu došlo až v roce 1975, kdy Projektový ústav zadal Krasové sekci TISu podrobný průzkum podzemí. Sklep je přístupný po krátkém schodišti z přízemí ubytovny. Má tunelovitý charakter o celkové délce 85 m, generálního směru 13°. Nadmořská výška počvy je 257 a 258 m. Skládá se ze dvou hlavních chodeb. Celá prostora je ručně vytesána v křídových pískovcích a má stavební úpravy různého stář. S povrchem je spojena třemi svislými šachtami o hloubce 17 m, 16 m a 13 m. Vstupní chodba je přímý tunel délky 35 m, šířky 2,5 m a výšky 2-3 m. Skalní stěny jsou profilovány do tvaru valené klenby. Pod počvou je zčásti průchodný kanál zastropený cihelnou klenbou.

Druhá chodba má délku 44 m, šířku 6-6,5 m, výšku 4-5 m. Krátkým schodištěm je napojena na vstupní chodbu. Chodba je přezděná příčkami o výšce 2,4 m a rozčleněna na řadu komor, které byly pravděpodobně opatřeny dřevěným stropem. Prostora je vytesána v subhorizontálně uložených křídových pískovcích silně porušených sítí svislých, někdy rozervěných tektonických poruch převážně směru 110-100°, ojediněle 120° a 140°. Poruchy jsou přibližně rovnoběžné se svahem křídové plošiny a vznikaly pomalými plouzivými pohyby pískovcových ker směrem do údolí.

Dvě trhliny fungují jako prameny o vydatnosti 0,4 a 0,3 l s₁. Asi 60 m východně od ubytovny nad vozovkou leží starý lůmek s troskami neznámých podzemních prostor přerušených mohutným závalem. Je to jedno z mála míst v Praze, kde se dá nerušeně kopat a mít přitom naději na zajímavou prolongaci.

Literatura:

Hromas J. a Nosek P. /1975/: Průzkum a zaměření podzemních prostor v areálu staveniště Vackov. Mapa, půdorys a profily 1:100. Nepublikovaná zpráva. Archiv ČSS. Praha.

Průlom Hradního vodovodu barokními šancemi

Václav Cílek

Scházíme-li z Loretánského náměstí Černínskou uličkou podél kapucínského kostela Panny Marie, dostaneme se v nejnižším bodě uličky na malé prostranství při ústí Nového světa, které dnes slouží jako parkoviště penzionu vytvořeného ze známé rohové roubené chalupy. Šikmo proti penzionu přímo pod hradbami narazíme na obvyklé čtvercové 80x80 cm velké ústí kanálu, které nám umožní vstup do vodovodní chodby Hradního vodovodu.

Pražský hrad byl zásobován samospádem vodou jímánou řadou vrstevních pramenů na bázi křídý na obou stranách Střešovické výšiny. Postupně, jak rostly nároky na vodu, byl prodlužován pod Bílou horu až k Litovickým rybníkům. Voda byla vedena otevřeným příkopem nebo dřevěnými a kameninovými rourami. Pro zájemce o historické podzemí není tedy systém atraktivní s výjimkou řady jímacích štol, zkoumaných V.Vojtěm. V polovině 17.století byla Praha seřvena pásem hradeb a přeměněna na obrovskou cihlovou citadelu, jejíž zbytky můžeme spatřit např. na Vyšehradě nebo pod Kramářovou vilou. Hluboké příkopy a cihlové šance však bránily zásobování vodou a tak jimi byly prorazeny v oblasti mezi Pohofelcem a údolím Brusnice nejméně 4 vodovodní štoly, které zásobovaly kromě Hradu Černínský palác, sídlo arcibiskupa a další objekty Hradčan. Z těchto štol dnes známe jedinou -vstoupili jsme do ní již výše zmíněnou kanalizací.

Ocitáme se ve vyzděné chodbě o celkové délce asi 200 m, výšce 1,4 až 2,1 m a šířce okolo 2 m, která prochází napříč hradbami pod kolejemi tramvají, při začátku Nového světa se mírně lomí a menším profilem směřuje podél Rakouského velvyslanectví přes dětské hřiště až k pofidérně zajištěnému ústí

do Jeleního příkopu. Nejzajímavější je její západní, tedy pod hradby vedoucí, část. Výška chodby se zde záhy zvedá na dva metry. Po obou stranách vyzděné, široké chodby se objevují chodničky a voda je svedena do prohlubujícího se kanálu uprostřed chodby. Výška chodby stále vzrůstá, až přesáhne 3 m, zároveň se tím se kanál prohlubuje.

Po obou stranách chodby narážíme na malé výklenky s pěknou, dnes mrtvou krápníkovou výzdobou, sinrovými hrázkami a mikro-kaskádami jako v jeskyni. Asi ve dvou třetinách chodby vede úzké schodiště po obou stranách vodovodní štolý do místnosti nad chodbou. Místnost má půdorys asi 4x5 m a výšku asi 6m. Je to neobvykle velká a nečekaná prostora uprostřed hradeb. Jejím dnem prochází do spodní vodovodní chodby přes celou její šířku štěřina, kterou bylo pravděpodobně vytahováno stavidlo. Mezi jeskyňáři se někdy hovoří, že v této místnosti byl umístěn mlýn podobně jako např. na ústí štolý svádějící Brusnici k Vltavě. Pravděpodobnější však je, že místnost sloužila jednak k přehrazení vodovodní štolý za účelem vytvoření rezervoiaru, vodárny a k regulaci průtoku, jednak mohla mít obranný charakter, protože vodovodní štolý pochopitelně představovaly nejslabší místo fortifikace. Jedno ze schodišť je pokryté mocnou sinrovou polevou s mikro-kaskádami, které zastírají existenci schodů pod nimi. Mocnost sintru dosahuje až 10 cm.

Za místností štolá záhy končí šikmo ukloněnou vodovodní trubkou ústící z druhé strany šancí, kde je možný druhý vstup hlubokou kanalizační šachtou. Pokud se rozhodnete k návštěvě tohoto zajímavého podzemí, dejte si pozor na neznámou skupinu používající místnost jako klubovnu a při vstupu se chovejte náležitě nenápadně, přece jenom by to místním lidem, pracovníkům rakouského vyslanectví a konec konců i ostraze Pražského hradu mohlo trochu vadit.

Literatura:

Streit J./1960/: Divy staré Prahy. Str.162-168. MF. Praha.

Krocínka

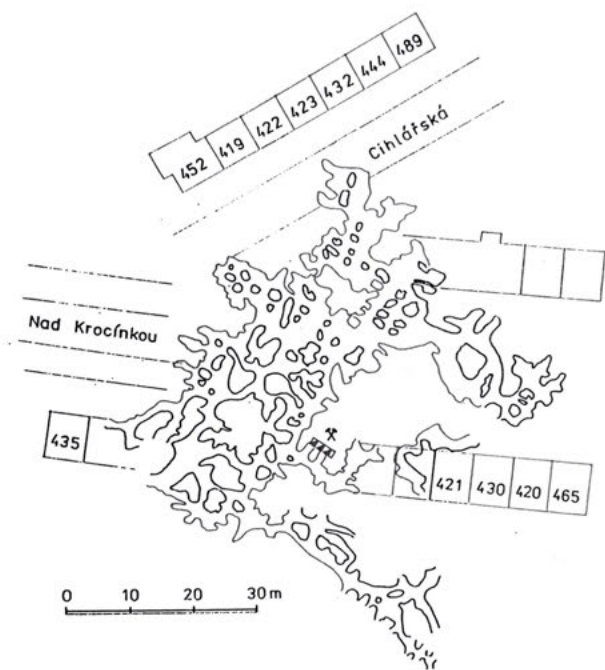
V.Cflek a L.Hrdlička

Jedním z největších skandálů spjatých

s výstavbou Severního města - Proseku byl propad v dráze trolejbusu na křižovatce ulic Nad Krocínkou a Cihlářské, který se udál v roce 1966. Místní národní výbor nařídil vystěhování obyvatel a mezi lidmi se začaly šířit fámy, za kterými stála podle "Večerní Prahy" touha po senzaci i úmysl znervózit "gigantické dílo socialismu". Panika zavládla i na pověřených vyšších místech, která si rychle přizvala několik mlčenlivostí vázaných skupin expertů z Geoindustriie, Hornického ústavu ČSAV, Rudného projektu a BPO Ostrava. Jednalo se o obavy, zda se jedno z prvních pražských sídlišť pro 150 000 obyvatel nezhroutí do podzemí. Okraj křídlových plošin pražské periferie totiž býval lemován do vzdálenosti až 60 m od okraje plošiny systémem podzemních lomů těžících rozpadavý křídový pískovec peruckých vrstev a místy i nažloutlých korycanských vrstev. Krocínka představovala snad nejkrásnější takový lom o celkové délce podzemních chodů nejméně 300 m.

Vedle propadu byla zahloubena šachtice, podzemí bylo vymapováno (mapa L.Hrdličky je uložena v archivu ČSS) a stalo se předmětem několika zpráv citovaných v závěru této práce. Chodby Krocínky byly raženy často podél tektonických linií, kde pískovec býval nejměkčí. Jejich tvar byl nepravidelný, často připomínal jeskyni. Rozměry chodů byly různé velké, tak, aby se vytěžilo maximum suroviny, ale předešlo zavalutí. Těžba probíhala systémem chodů s ochrannými pilíři ve třech patrech nad sebou, ale zcela nekoordinovaně a divoce. Výsledkem byl těžko popsatelný systém "krtčích děr". Původní vchody ležely ve svahu, ale nebyly udržovány, takže docházelo k jejich zavalování. K jejich definitivnímu znepřístupnění došlo při stavbě rodinných domků, kdy horní svah plošiny byl zasypán zeminou a stavební navázkou.

Podzemí Krocínky bylo ještě počátkem století přístupné propady horních chodů. Ty byly zavezeny při stavbě vilové čtvrti ve 30.letech a projevovaly se občasnými propady, z nichž nejznámější se stal propad Krocínky. Žádný z geologů a báňských odborníků, kteří na Proseku prováděli před 30 lety sanační práce, nepochyboval o tom, že podobných podzemních prostor, dnes zcela neznámých, existuje na Proseku více. Dodnes nebyly objeveny - a také po nich nikdo zvlášť důkladně nepátral - ale je možné, že se jednou

Podzemní Krocínky podle plánu L. Hrdličky z roku 1966

samy přihlásí dalšími propady. Celé podzemí bylo asanováno - vybito betonem.

Stáří podzemních lomů na Proseku je nejisté. Archivní zprávy sahají maximálně do konce 18. století, ale s větším rozmachem těžby počítáme až kolem poloviny minulého století. Občasná těžba zde probíhala ještě za velké hospodářské krize.

Literatura:

Hrdlička L. /1968/: Zpráva o geofyzikálním výzkumu podloží ve dvou úsecích ulice Nad Krocínkou v Praze 9. Zpráva. HÚ ČSAV.

Němeček K. /1968/: Zvláštnosti geologického průzkumu na sídlišti Praha-Prosek. Str. 26-28. Účelový tisk Geologického průzkumu Praha.

Jiroutek A. /1927/: Obec Prosek. Str. 8, 11, 12. Nákladem TJ Sokol v Praze v komisi knihkupectví J. Horka.

Kolektiv /1966/: Studie zajištění podzemí Prosecké plošiny. Zpráva. Rudný projekt.

Praha. Místo uložení zprávy neznámé.

Kolektiv 24 pracovníků BP Ostrava /září 1967/: Prosecká plošina - zajištění nebezpečného pásma. 319 stran, plán podzemí, geologické profily. BPO Ostrava.

Kužel S. /1967/: Podzemní pavouk. Neurčitelný novinový článek, kopie v archivu ČSS.

Síbek V., Kohoutek J., Hrdlička L. /1967 nebo 68/: Posudek studie BPO Ostrava, 20 stran. Knihovna Ústavu geotechniky ČSAV, rovněž archiv ČSS.

Štraub M. /1975/: Tajemství podzemních chodů. Začalo to před deseti lety - Večerní Praha ze dne 12.8.1975. V podzemí Krocínky - dříve o několik dnů později. Kopie archiv ČSS.

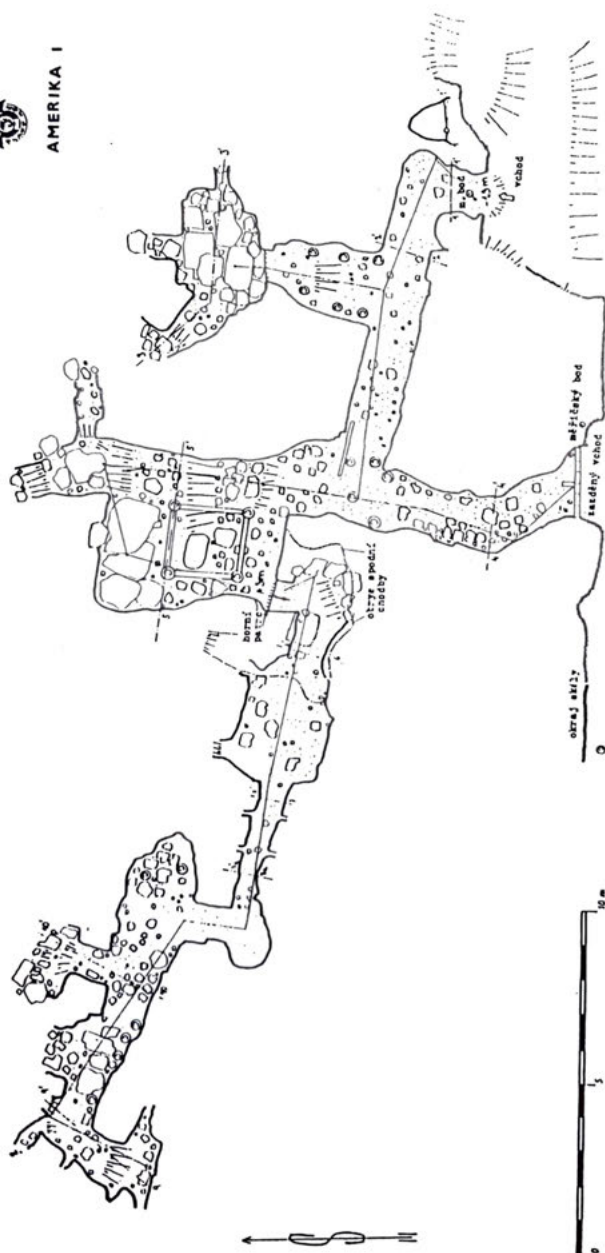
Štoly Amerika I a II v Proseckých skalách

Václav Cílek

Amerika I.

Vchod do Ameriky I leží vedle cesty u skupiny vzrostlých kaštanů, které tvořily zahradu i taneční prostor bývalé restaurace Amerika. Druhý vchod leží několik metrů SZ asi 2 m nad úrovní cestičky. Hlavní vchod je zazděný. Druhý vchod je v současné době otevřen asi 1 m vysokým průlezem.

Amerika I je druhým největším důlním dílem v oblasti Proseckých skal. Je 68 m dlouhá s denivelací téměř 7 m. Je vyvinuta ve dvou patrech, která jsou navzájem oddělena vrstvou skály silnou 3 m. Z Ameriky I ústila dnes zastřelená průzkumná štola vedoucí na sever pod ulici Na vyhlídce. Podle zachovalé

Půdorys chodeb Amerika I - podle zprávy V.Cílka (1987)

dokumentace štola nezastihla žádná stará důlní díla.

Charakter chodeb je podobný Močálce. Většinou se jedná o dobře průchodná důlní díla ústící do závalů. Je zřejmé, že Amerika I představuje jen malý zbytek původně rozsáhlejšího systému. 6 m za druhým vchodem odbočuje na sever 6 m dlouhá chodba. V závěrečné části je tvořená silně zařícenou prostorou, která je nejvíce nebezpečným místem Ameriky I. Velké kamenné lavice jsou napůl vyjeté ze stěn. Maximální výška prostory je 6 m, končí tedy těsně pod povrchem. Prostor je přístupná jen velmi úzkým průlezem mezi zařícenými bloky. Při pohybu mapéra v prostoru došlo k oživení závalu a zahrnutí vchodu. Propad je patrný i na povrchu, přibližně v místech, kde končí drátěný plot. Přes propad vede stezka na horní hraně plošiny.

V místech, kde se stýkají chodby od obou vchodů, je poměrně rozsáhlá prostora, která má v celém svém půdorysu výšku až 5,5 m. Prostor je zařice-

V pravém horním rohu vchodu je do zdi o průměru dvou šířek cihly proražen otvor, který umožňuje přístup do podzemí. Chodba je nejvyšší u vchodu, kde dosahuje téměř 3 m výšky.

1,5 m severně od vchodu je vyděvený čtvercový komín 1,1 m hluboký, od kterého odbočuje směrem k SZ 6 m dlouhá zařícená chodba, která končí závalem. Původně se tato chodba stáčela po přibližně 12 m k severu, kde její další pokračování končilo v závalech. Tato chodba byla pravděpodobně klíčovým místem pro proniknutí do vzdálenějších, dnes nepřístupných, prostor. Amerika II má tvar širokého písmene "V" s vchodem umístěným v místě styku obou větví. Druhá, tj. SV větev končila po 8 m závalem. Zde také končila mapa Interprojektu. Nízkými průlezy mezi rozvolněnými bloky a průkopy se nám podařilo proniknout do dalších 50 m neznámých chodeb, ze kterých odbočovaly další zařícené chodbičky. Je zřejmé, že tato chodba je jen reliktem rozsáhlejšího systému. Chodba směřuje k SV, ale záhy se stáčí západním směrem a v podobě širokého oblouku kopíruje okraj svahu, ke kterému se ve své nejvzdálenější části opět přimyká. Je téměř jisté, že Amerika II měla více vchodů. Vyústění prvního vchodu je možné si představit 8 m východně od nynějšího vchodu. Další vchod nebo vchody ležely u nápadné skalky 40 m východně od vchodu. Nejvzdálenější místo systému se nalézá několik metrů východně od této skalky a jen asi 4 m od dnešního okraje svahu.

Blízkost svahu a okraje plošiny silně ovlivňují charakter chodby. Jedná se o nízkou, místy jen 25 cm vysokou, obvykle zařícenou chodbu širokou 1 až 2 m, někdy i více. Tato chodba ústí do dvou větších síněk, které jsou okolo 2 m vysoké, ale silně zařícené. Strop je nepevný, skalní lavice drží místy jen třením. Bylo pozorováno vyjždění bloků až 1x1 m ze stropu. Amerika II je nejvíce nebezpečná štola v oblasti, odsouzená k pomalému zániku řícením. Řícení dnes přístupné chodby se neprojeví vážnějším dopadem na povrch. Vyrubané prostory nejsou velké, zavalování je postupné a chodba leží pod strání husté porostlou hlohy mimo pozemní komunikace.

Štola byla úplně suchá i po třídních deštích, které např. na Berounce vyvolaly povodňové stavy (20ti násobek průtoku). Jen lokálně bylo pozorováno zvlhčení. Chodby

Ameriky II jsou stejné jako u všech zdejších důlních děl vykopány v souvrství sladkovodního cenomanu s nejnižším místem asi 3 m pod hraniční polohou tzv. sladkovodního a mořského cenomanu. Puklinový systém je analogický Močálce. Svahové VZ pukliny jsou však rozvětveny na mocnost až 1 m. Chodby jsou raženy po tektonických liniích. Byla pozorována limonitizace některých puklin.

Ve štole je zachycen zajímavý odkryv mezi peruckými a korycanskými vrstvy. Není zde vyvinuta štěrková poloha. Sladkovodní cenoman je zde zřetelně šikmo zvrstvený se sklonem 28 až 30° k Z, střídají se v něm jemnější a hrubší laminy naprosto analogické vývoji mořského cenomanu, který se zde od něj liší jen rezavou barvou. Vlastní hraniční poloha je tvořena vodorovnou vrstvičkou jilovitého pískovce o mocnosti asi 3 cm. V obou vrstvách se vyskytují přibližně do vzdálenosti 30 cm od jejich kontaktu stopy po činnosti červů, kteří společně s hruběji zrnitým pískovcem ukazují na plážové sedimentační prostředí.

Štolu Amerika II není možné využít pro exkurzní účely a je příliš nebezpečná i pro prolonační výkopy. Štola navíc představuje jakousi past - je snadné do ní slézt, ale těžko se z ní vylézt, protože úzký vstupní otvor se při cestě ven ocitá vysoko nad hlavou lezce. Ve štole nebyli pozorováni netopýři.

Literatura:

Cílek V. /leden 1987/: Prosecké skály - do-datek závěrečné zprávy. Archiv ČSS.
Skřivánek F. /1989/: Význam historického podzemí a jeho ochrana. Str.26-38. Knihovna ČSS 13. Praha.

V podzemí kostela sv.Michala na Starém Městě Pražském

Václav Cílek

Mezi nejpmátnější kostely Starého Města patřival dnes již dávno zrušený kostel sv.Michala ležící mezi Staroměstskou radnicí a severním vyústěním Michalské ulice. Již od minulého století byl kostel opuštěn a sloužil jako sklad papíru vlastně až do minulého roku, kdy objekt obývaný tuláky a mladistvými partami (kousek od radnice!) náhle vzpla-

nul, ale naštěstí byl záhy uhašen dokonce za přítomnosti tehdejšího primátora. Od té doby se zde nic neděje. S kostelem sv. Michala jsou spjaty počátky husitského hnutí možná ještě víc než s Betlémskou kaplí. Roku 1414 zde začal Jakoubek ze Střebra jako vůbec první v Čechách podávat pod obojí. Dlouhá léta zde sloužil mistr Křišťan z Prachatic. Rozlícený Koranda sem před šarvátkou na Vítkově vjel na koni. Chodil sem štvát Jan Želivský a je zde pochován pan Petr Zmrzlík. V roce 1786 byl kostel zrušen. Vypráví se zde pověst o umrlci, který vstával z hrobů. Tedy zdejší podzemí stojí za průzkum!

Vyjdete z radnice a přejdete šikmo vpravo do domu čp.461. Cestou na dvorek minete dveře do sklepa. Zde narazíte na dřevěnné bednění uzavírající nízký gotický portálek, kterým úzkou chodbičkou prolezete asi 3 m a jste v podzemí kostela! Tato cesta zároveň sloužila "místním hašiškům" jako únikový východ, takže ji bdělí obyvatelé domu vzpírají trubkou. Už dvakrát se nám stalo, že nás takto uvěznili v podzemí kostela, odkud jsme se pak museli vylamovat, což je nepřijemné. Bývalá krypta kostela není velická. Je to jedna hlavní chodba táhnoucí proti nynějším dveřím z Michalské ulice směrem pod bývalý oltář. V prostoru kněžiště navazuje na další menší sklep, odkud vychází již zmíněná chodbička. Postupujeme-li západním směrem ke schodům do krypty, narážíme na dvě krátké kolmé chodbičky, které mají proražené stropy do vedlejší lodě bývalého chrámu. Není těžké uhadnout, že zde bývaly hrobky později adaptované na sklepy. Panuje zde neuvěřitelný nepořádek. Chodby jsou někde až do poloviny vyplněny dřevem a starým harpádím. Sklep nese stopy nejméně dvojí stavební úpravy - ta starší je barokní a souvisí s přestavbou objektu řádem servitů. Pozdější úprava pochází snad z poloviny minulého století. Ze sklepa, vlastně bývalé krypty, vyjdete po schodišti do lodě kostela upravené jako činžovní dům, který dnes vypadá jako zřícenina určená pro další díl Indiana Jonese.

V okolních domech je několik sklepů, které stojí za návštěvu. Ve sklepech domu čp. 480 "U červené lišky" se zachovaly zbytky stavby z 12. století. Rovněž dům U Rotta, čp. 142 má ve svém podzemí románskou míst-

nost, stejně jako Richtrův dům čp. 459 a některé další domy. Je pravděpodobné, že v podzemí kostela sv. Michala se dodnes nalézají zazděné hrobky význačných mužů husitské doby. Pozdější přestavby a novější omítka však zastírá případné podzemí této zapomenuté pamětihodné stavby.

Literatura:

Ekert F. /1884/: Posvátná místa král.hl.města Prahy. II:362-368.Praha.

Podzemí Betlémské kaple

Václav Cílek

Betlémská kaple byla původně hřbitovní kaple postavená na místě staršího kostelíka sv. Filipa a Jakuba z konce 12.stol. Stavba do sebe zahrnuje i starou studni, dnes zaústěnou přímo v kapli. Betlémská kaple proslula zejména postavou Mistra Jana Husa a později německého kazatele Tomáše Münzera. V roce 1661 kapli koupili jezuité a přeměnili ji na katolický kostel, který byl v roce 1786 nešetřně zbořen. Z iniciativy Zdeňka Nejedlého, souseda Vojena Ložka, byla kaple znovu vybudována jako památník revoluce. Sice husitské, ale to v té době bylo jedno.

Využili jsme opravy kaple a otvorem pro inženýrské sítě v zadní části budovy jsme prolezli do jejího sklepení, které je jinak přístupné (ale zamčené) ze sklepa vedlejšího, tj. západně stojícího, domu. Soused Z.Nejedlého nám zatím hlídal batůžky. Podzemí Betlémské kaple tvoří jedna rozsáhlá asi 3 m vysoká místnost zhruba kopírující dnešní půdorys kaple. Byla postavena při rekonstrukci kaple. Skutečnou zajímavostí zdejšího podzemí je hrob s kostrou a zbytky základů a pilířů románských staveb. Zbytky rané středověké se objeví, jako tolik jiných, nalézá v přestavbě. Nicméně je určitá naděje, že rozsáhlé podzemí nebude sloužit jako skladiště, ale jako výstavní prostor. Zbytky rané středověkých staveb se nalézají i v sousedním domě kazatelů. Hus sám žil v části domu čp.256.

Literatura:

Poche E.: /1985/: Prahou krok za krokem. Str.177. Panorama. Praha.

MUDr. Jan Lukeš - prorok pražského podzemí

O dr. Lukešovi se nečetní znalci jeho díla nemohou stále dohodnout, zda nebyl nepochopeným géniem, i když je na druhou stranu lékařsky potvrzené, že byl bláznem, přesněji řečeno schizoidním paranoikem. J. Lukeš se narodil v roce 1912 a zemřel v léčebně v Tezíně v roce 1977. Číst se naučil ještě před vstupem do školy. Od mládí projevoval velký zájem o cizí jazyky - ještě ve školce si vyvinul vlastní umělou řeč. Později ji propracoval do umělého jazyka išhovštiny. Nebyl to jediný Lukešův umělý jazyk. K išhovštině vymyslel zvláštní písmo psané zprava doleva. V išhovštině zpracovával starou išhovskou mytologii, vytvořil romantické ossianovské padělky starých rukopisů. Do išhovštiny překládal bibli a psal v ní dekadentní verše.

Po vystudování medicíny dál propracovával umělé jazyky planety Thetis. V roce 1945 chystal paxistický puč, ale již v roce 1946 byl hospitalizován na psychiatrii u profesora Myslivečka. V letech 1947-67 se J. Lukeš intenzivně věnuje literární tvorbě umožněné tím, že psychiatr dr. Stuchlík, který se o Lukeše velmi zajímal, od něj za 5,- Kčs odkupoval rukopisné sešity jeho románů. Řada Lukešových románů se odehrává na planetě Thetis. V románech jsou některé dialogy vedeny v išhovštině. Např. v cestopisu "Pěšky napříč Marmokojem" líčí trestnou výpravu velitele hesperských četníků proti vzpírajícímu se hnutí fujpabliónů (tj. komunistů).

V románu "Mariánské císařství" líčí, jak prezident Beneš využije komunistické manifestace na Václavském náměstí a vpustí do hradu pučisty. Poté je Beneš donucen abdikovat a pučisté se souhlasem arcibiskupské konsistoře zapálí chrám sv. Víta. Vytratí se pak z Hradu, když se předtím na Vikárce převlékli do mnišských kuten. Mezitím se lid na Václavském náměstí rozvášnil a oba komunističtí pohlaví Božiháj, tj. Gottwald a Šlajn, tj. Slánský, končí na kandelábrech. Později v řádných volbách zvítězí paxisté v čele s Gabrielem-Lukešem. Nejdřív vytvoří konfederaci s Polskem pod názvem Česopol. Když se v Maďarsku objeví reminiscence na sovětskou republiku Bély Kuhna, zasáhne Česopol a rozšíří Slovensko o zbytek Uher. Konkordátem s Vatikánem vznikne pak stabilní středoevropské prapocentrické císařst-

ví, jehož nekorunovanou hlavou je jmenována Panna Maria.

Lukeš též komponoval. Vydává se za autora 38 oper a 13 symfonií. Nezachovala se žádná partitura, ale je pravděpodobné, že v případě probenešovsky zaměřené opery "Pro vlast" a progottwaldovské "Úderky" dotáhl dílo do konce. Lukešova první symfonie se jmenovala "Devátá", pátá "Eroica", šestá "Erotica". Za nejpozoruhodnější však sám pokládá 13. a 14. symfonii "Bellica" inspirovanou válečnými tématy. Byla komponována pro 12 tympánů, 6 bubnů, 3 kulometry a osm pušek. Symfonie "Comunistica" byla uvedena hřmáním Aurory a věnovala se pak oslavám marx-leninismu.

Lukeš dále vytvořil samostatné pokračování "Prodané nevěsty" v katastrofickém druhém dílu, který končí tím, že Vašek zapálí chalupu a plameny pohlcují nejenom jeviště, ale i hlediště a budovu divadla. Opera "Pro vlast" končí pádem letadla na Milovickém letišti, přičemž se pilot před zraky diváků usmaží na škvarek. V opeře "Panzerfaust" z rusko-finské války je ve finále odpálena rozvášněnou finskou vlastenkou skutečná pancéřová pěst do salaše, kde se miluje mladá kolaborantka s nacistickým poradcem. Baletní opus "Želví jezero" klade proti zmatenému neklidu Čajkovského labutí nesmírný klid. Dvě želvy obrovské se po celou dobu představení líně povalují na proscénium. Opera "Obluda" se odehrává ve třetihorách ve Skalístých horách. Ve scéně se objevuje dinosaur. Schlamstne čtyři pračlověky. Lukeš se tympány snaží znázornit dupot stáda dinosaurů, kterým pračlověk shodou náhod říká "komuňáci". Chór zatím zpívá: "Tohle nejsou gestapáci, to jsou komuňáci, ti mají delší ocas! Po dupotu jejich poznáte je!"

Rozbor problematického a rozporuplného Lukešova díla není cílem této krátké zprávy. Lukeš nás zajímá jako autor několika verzí řešení pražského podzemí - metra a podpovrchové tramvaje, které zaslal Elektrickým podnikům hl. města Prahy. Lukeš se tak zařazuje k významným postavám skutečného pražského podzemí - k K.L. Kuklovi, A. Technikovi, páteru Hanouskovi, F. Skřivánkovi a V. Vojňovi, abych jmenoval ty nejdůležitější.

- wc -

Literatura:

Zpráva vychází ze 3. svazku Psychopatologických sešitů. Rozšiřuje a objednávkou přijímá J.Trnka, hrobník ve Škvorci, PŠČ 25083, pod heslem "Psychopatologie není nikdy dost!", 18,- Kčs, náklad 199 kusů, se studií PhDr. V.Boreckého o autorovi.

O J.Lukešovi viz též čas. Čs. psychiatrie 3/1956 a T magazin 11/1985. Paseka pracuje na titulech "Můj život v hudbě" a "Mariánské císařství". Pražská imaginace snad vydá "Pěšky napříč Marmokojem". Část rukopisné pozůstalosti je uložena ve Strahovské knihovně.

Z historie

Epizody z dějin české speleologie

II.část

Václav Cílek

I.Braniboři v Čechách

Ze zlých let braniborské okupace Čech /1278-1283/, kdy německá vojska loupila a vraždila v celých Čechách, se nám zachovala jedna z prvních zpráv o českých jeskyních. Autor kroniky, snad vlastenecký kněz svatovítské kapituly, píše roku 1281: "Dne 23. června roku předešlého odpoledne se snesl velmi prudký lijavec, který nadělal mnoho a velikých škod: vyvrátil ze základů hradby na hradě pražském... V lesích bylo u bystrin přívalem deště prudce se řítících nesčetné vývraty, ba i kopce a nesčetné jeskyně se z přemíry a prudkosti dešťové sesuly. Kolik stavení voda sebou vzala a strhla do řek! Veřejné cesty ten déšť svým spádem vymlel a vyhloubil, jako by to byly příkopy kolem hradních zdí..." O rok později v dobách zvýšeného řádění okupantů se dočítáme: "I bloudili po horách, po jeskyních i podzemních slujích, skrývající své věci i těla v širých pustinách, dokud nepřišla zima a nenapadlo sněhu... Tehdy nepřátelé stíhající je jako slídící psi, nalézali je podle stop vtlačených do sněhu a chytali jako lesní zvěř..."

Přestože jsou oba úryvky poměrně stručné, můžeme z nich usuzovat na několik dosti závažných okolností: 1 - nalézáme zde doklad o dynamice sedimentace v nejmladším holocénu. Pro středověk jsou typické polohy tzv. "povodňových hlin", které se tvoří hlavně v tomto tisíciletí. Jedná se o poměrně mocná souvrství katastrofických sedimentů, jejichž vznik obvykle přičítáme odlesnění krajiny vlivem zemědělství. Jenže povodňové hlíny našel V.Ložek i na Křivoklátsku v místech,

kde byl odjakživa les. Je možné, že to bylo klima, které bylo v posledních stoletích odlišné. Dlouhodobé prognózy klimatu vycházejí z minulosti, takže podobné zprávy potvrzované terénními výzkumy jsou mimořádně důležité pro poznání globálních změn. Zároveň je z popisu zřejmé, že stačí jedna velká průtrž, aby se úvozová cesta změnila v hlubokou rokli (Zeměchy). Z jeskyní už dlouho víme, že jedna povodeň může v krasu znamenat víc než tisíc let klidného vývoje. 2 - kronikář rozlišuje jeskyni a podzemní sluj. To znamená, že pod slovem jeskyně můžeme ve starých pramenech rozumět i skalní převis nebo podobný skalní útvar. Tedy středověká jeskyně nemusí být vůbec jeskyně v našem smyslu slova. 3 - máme zde doložené podobné jako za husitských dob obecně a hromadné využívání skalních úkrytů. Je jen otázkou času, kdy zprávy kronikářů potvrdíme terénními výkopy. Zatím archeologové většinou v jeskyních hledají paleolit.

Literatura:

Pokračovatelé Kosmovi. Svoboda. Praha. 1974.

II. Zpráva o jeskyních v Prokopském údolí.

Ve 13. čísle 29. ročníku Vesmíru z roku 1900 na str. 155 nalézáme krátkou notici F.Fialy nazvanou "Nové jeskyně". Vzhledem k tomu, že dosud unikala pozornosti badatelů a že představuje jednu z mála zpráv o jeskyních na území Prahy, přetiskujeme ji v celém původním znění:

V údolí sv. Prokopa u Hlubočep objeveny v měsíci březnu letošního roku dvě jeskyně. Jest to vlastně celá soustava slují, které počínajíce ve skalní stěně silurského vápence (Barr.F.) severně od kaple k východu směřují. Přístup do první je velice obtížný. Musíme se plaziti kanálem (šjíf) sotva 1/4 metru v průměru majícím

a asi 12 metrů dlouhým, který se pak rozšiřuje v sluje 5-6 metrů vysoké a 2-3 metry široké. Stěny jsou zde místy pokryty pěknými krápníky tvaru mechovitěho, houbovitěho, cvočkovitěho a větvenatěho. Jeskyně severnější rozvětňuje se hned zpočátku v sluje vedoucí východně, severovýchodně a jihovýchodně: krápníky jsou zde vesměs tvaru rampouchovitěho. Jedna z prostor (severovýchodní) vyplněna do polovice výšky jemnou hlinou dilluviální, jež po zjednáni volněho přístupu podávána a přebírána bude, aby se zjistilo, zda-li nechová zbytky předpotopní zvířeny. V některých z příštích čísel bude nám možno uveřejniti náčrtek obou jeskyní.

Z popisu je patrné, že se jednalo o část systému Prokopské jeskyně, jejíž vchod byl blízko kaple pod kostelem sv. Prokopa, a která byla stejně jako historicky proslulá jeskyně odlámana. Čekáme, zda vojáci uvolní podzemní objekt a lom pod dnes zrušeným prokopským kostelíkem. Při úpravách objektu narazili vojáci na rozsedlinu vyplněnou terra rosou, kterou tehdy pod slibem mlčenlivosti zkoumal K. Žebera. Lom představuje nejvíc nadějně speleologické pracoviště v okolí Prahy.

III. Jan Neruda obžalován jeskyňáři?

Jan Neruda /1834-1891/, významný český básník a žurnalista, nebyl pochopitelně jenom tím důstojným šedovlasým pánem, o kterém nás učili ve škole. Už nám neřekli, že nedokončil ani jednu ze tří škol, které začal, že celý život pilně a někdy nemírně holdoval alkoholu, že navštěvoval domy pochybné pověsti a veselil se s padlými holubíci, a taky že se na něj moc zlobil manžel Karoliny Světlé. Dnes sice říkáme, že jejich vzájemná milostná korespondence má uměleckou hodnotu, ale zdá se, že o umění právě tehdy nešlo. A navíc se ukazuje, že Neruda lámal krápníky! Naštěstí se mělo jednat pouze o štukové výtvary v dnes zrušené grotte v nepřístupném Jelením příkopu pod Pražským hradem, kam Neruda chodil ne sbírat své první speleologické zkušenosti, ale krást ovoce.

Snadno bychom mohli klasika z pozice ČSS odsoudit, ale uvažme, že způsob, jakým se o něm hovoří na většině škol, je už dostatečně poškodil. A tak místo dodatečného láteření nad krápníky si raději zazpíváme jednu z Nerudových pijáckých písní:

"Kde domov můj?

Tam kde pivovary strmí
a kde sádké husy krmí
kde mělnické vinice
lidem dělaj opice
jež malínský křen zas spraví,
mezi křeny domov můj!"

Literatura:

Neruda J. Letní vzpomínky. Vilémův kalendář Humoristických listů na rok 1889, VI:39-44. Praha

Neruda J. Kde domov můj? (napsáno 1859) Poprvé publ. v Listech filologických. 1907. Praha.

IV. Postrach Dálného východu ve službách české speologie.

Není obvyklé, aby pomocník českého speologa získal ve 26ti letech titul ruského generála, ustrojil se do vlastní uniformy a obklopil se 33 ozbrojenými Čerkesy v historických oděvech. Rozhodně není obvyklé, aby se tento pomocník pokusil stát králem Sibiře, aby jako feudální velmož táhl od města k městu, dobýval je a stílel nepřátele a ovládl území velké jako čtvrtina Evropy. Aby získal takovou moc, že ohrozil samotného admirála Kolčaka. Řeč je pochopitelně o Rudolfu Geidlovi, který se sám nazýval Radola Gajda. Byl to nezodpovědný, notorický dobrodruh s velkými ambicemi napojený na politické podsvětí několika států. Chystal vojenské tažení na Javorinu, kde zamýšlel "osvobodit bratry Slováky", uvažoval o plánu, jak odtrhnout Ukrajinu od Ruska. Kontaktoval se s Šaňo Machem, který uvítal Gajdovu myšlenku na fašistický převrat v ČSR, ale který trval na tom, že puč na Slovensku bude sice současný s českým, ale musí být nezávislý na Praze a zcela samostatný.

Přes všechny tyto aktivity to Gajda ještě před degradací na vojína dotáhl na náčelníka hlavního štábu. Fašistický puč se nepovedl. Nespolehlivý Gajda se pohádal i s Rysem Rozsévačem z Vlajky a pro svou samolibě velikášskou povahu nevyhovoval ani Němcům. Bylo to jeho štěstí, protože trest vyměřený za fašistickou propagandu byl poměrně nízký. S Gajdou umírá v roce 1948 jeden z posledních autentických českých dobrodruhů, statečných vojevůdů a profesionálních podvodníků.

Co měl ale společného se speleologií? Počátkem 20. let působil Gajda jako velitel divize v Košicích a pod jeho pravomoc spadá-

lo i ženijní vojsko. Jaroslav Petrbock, který v té době podnikal jednu ze svých prvních cest po Slovensku, se na ženisty obrátil s žádostí o pomoc při sestupu do některé z obecně známých propastí na Silické planině (nevíme které).

Gajda mu vyšel ochotně vstříc, osobně se akce zúčastnil a Petrbockovi sám pomáhal. Ženisté instalovali vojenský naviják a spouštěli Petrbocka, který měl na hlavě přivázaný polštář jako ochranu před padajícími kameny, do hlubin. Výzkum nebyl k ničemu. Ze Slovenského krasu J.Petrbock nikdy nezískal pořádný materiál a publikoval odtud jen několik menších zpráv. Nicméně příchod, kterou později J.Petrbock osobně vyprávěl V.Ložkovi, je natolik bizarní, že stojí za zaznamenání.

Literatura:

Hrubý J. /1984/: Aféry první republiky.

Práce. Praha.

Kárek O. /1927/: Radola. Román. 3 díly. Praha.

Paulus F. /1929/: Případ generála Gajdy. Bratislava.

Objev světového významu ve Francii

Vladimír Stárka

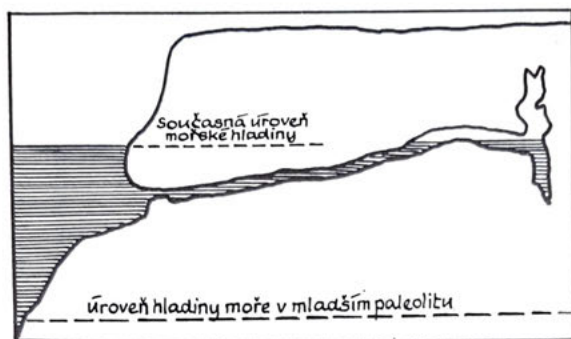
Speleologické objevy ve Francii patří již tradičně k těm nejvýznamnějším díky množství krasových terénů a úrovni výzkumu. Přesto, že objevů jeskyní a propastí byla v posledních letech celá řada, rozvířila hladinu speleologického a hlavně archeologického zájmu zpráva vlastně neočekávaná.

Východní část středomořského pobřeží Francie v oblasti Provence a Azurového pobřeží /"Riviéry"/ má četná krasová území zejména ve výběžcích alpských předhůří k moři. Známa taková oblast se rozkládá v bezprostřední blízkosti největšího francouzského středomořského přístavu Marseille při jižním okraji tohoto města. Nad velmi členitým pobřežím se tu zdvíhají vápencové masívy budované křídovými a jurskými sedimenty, a dosahují výšek od 300 do 700 metrů, což vzhledem k úrovni mořské hladiny, ležící v těsné blízkosti, představuje značné převýšení. Srázné svahy masívů Marseilleveyre a Puget mezi jižními předměstími Marseille a vý-

chodnější ležícím letoviskem Cassis spadají k moři vysokými stěnami a útesy. Moře se do těchto masívů zařezává řadou úzkých a hlubokých zátok s místy svislými stěnami: to jsou pověstné *calanques*, jeden z turisticky vysoce ceněných a vyhledávaných divů přírody jv. Provence. Ve vápencích jmenovaných masívů je celá řada jeskyní a propastí, které však nejsou příliš rozměrné a nevytvářejí větší členité systémy. Ve Francii, bohaté na krasové jevy, nepatří k těm významným.

Situace, kdy Provence se nemohla pochlubit ani velikými jeskynními soustavami, ani archeologickými nalezišti světového významu v podzemí, se změnila v létě roku 1991. Bylo to 29. července, kdy profesionální potápěč Henri Cosquer dovršil svůj vícekrát opakovaný výzkum podmořské jeskyně v zátoci (*calanque*) Morgiou pod mohutnou stěnou výběžku v místě zvaném Anse de la Triperie. V této stěně při mořské hladině a pod ní je více jeskynních otvorů, které Cosquer zkoumal už delší dobu. K jednomu otvoru, který znal z dřívější doby, jej přivedla vlastně tragédie tří potápěčů z Grenoble, kteří v těchto místech utonuli. Cosquer našel jejich těla při ústí tunelu v hloubce 37 metrů: tento tunel, jak věděl, vede do výše položené části jeskyně již nad úroveň mořské hladiny. Tunel má délku 150 metrů a vyúsťuje do velkého dómu, jehož dno je jen zčásti zaplaveno vodou. Cosquer zde při jedné ze svých návštěv spatřil a fotografoval negativní bílý obrys lidské ruky na červeně zbarveném podkladě. Takové otisky lidských rukou jsou známé z řady jeskyní ve Francii a severním Španělsku a připisují se kultovním záměrům pravěkých lidí. Jsou vždy doprovázeny pozdějšími malbami a rytinami, představujícími většinou lovná zvířata. Cosquer si této možnosti byl vědom a proto zorganizoval ze svých přátel několikačlennou a lépe vybavenou expedici. Onoho 29. července 1991 pronikli potápěči zaplaveným tunelem až do výše položených a již suchých prostor jeskyně. V září výkonných světelných zdrojů Cosquer a jeho druhové zaslali na stěnách a stropě jeskyně byly desítky černé provedených kreseb a řada rytin, znázorňujících vesměs zvířata, která lovil pravěký člověk. Výběr jejich druhů a provedení kreseb a rytin připomínaly slavné "malované jeskyně v Dordogni, především tu nejznámější, Lascaux.

Potápěči pořídili řadu snímků a Cosquer

Schematický průřez jeskyně Henri Cosquera dle časopisu Archeologia č.274/1991

pak ohlásil objev odboru pro podmořský archeologický výzkum v Marseille. Ve vši rychlosti a také tajnosti byla podniknuta výprava, které se osobně zúčastnil v potápěčské výstroji ředitel Jean Courtin. Účastníci této výpravy se přesvědčili, že Cosquer nijak nepřeháněl, když poprvé popisoval archeologům svůj objev. Desítky zvířat, nakreslených uhlem nebo černým manganem a rytiny, provedené patrně kamennými hroty, představovaly kozy, jelena, bizony, divoké kozy, koně a ptáky. Byl to objev opravdu senzační a navíc zcela nečekaný, do té doby v Provence a celé jihovýchodní Francii nebyla známa žádná jeskyně s pravěkými uměleckými výtvory nebo jinými památkami na pobyt lidí z doby, kdy kresby a rytiny v podmořské jeskyni v calanque Morgiou vznikly. Odborníci stanovili stáří těchto ukázek pravěkého umění na 12 000 až 14 000 roků, otisky rukou pak na dobu před více jak 20 000 roky. Jedná se tedy podobně jako v Lascaux o umění z období mladší doby kamenné, přesněji kultury magdalénské (kresby a rytiny) až aurignacienské (otisky rukou).

Vzhledem ke světovému významu objevu byla jeskyně ministerstvem kultury prohlášena za národní památku, pokřtěna jménem objevitele Henri Cosquera a v krátké době zabezpečena před vniknutím neoprávněných osob, především zvědavých amatérských potápěčů, jichž je v této oblasti víc než dost. Vchod do tunelu byl opatřen zdí a mřížemi. Vzhledem k tomu, že tato jeskyně má vchod hluboko pod mořskou hladinou, nepomýšlí se na její zpřístupnění veřejnosti (například šachtou,

vedenou z povrchu nad jeskyní), plánuje se však pořízení přesné napodobeniny, která bude umístěna na vhodném místě v Marseille.

Zbývá ještě poznamenat, že pravěcí lidé, kteří tuto jeskyni vyzdobili kresbami a rytinami patrně kultovního významu, vstupovali do jejich prostor suchou nohou. V období mladšího paleolitu totiž byla úroveň moře o 120 metrů níže, protože obrovské množství vody bylo dosud vázáno v le-

dovcích, které pokrývaly severnější polovinu Evropy. Teprve poté, co ledovce na konci pleistocénu roztály, stoupla hladina moří a jeskyně Henri Cosquera se ocitla pod vodou.

J.S.Machar podruhé v římských katakombách

V minulém čísle Spelea jsme si pověděli, jak český básník Machar navštívil v doprovodu mladé ruské dámy podezřelý z pumového útoku na ruského generála římské katakomby a jak ji přitom obtěžoval "smrdutý, erotický mnich", jak jej Machar popisuje. Nuže za rok se Machar vrací zpět do Říma. Zdá se, že se do Sofie Petrovny zamiloval a chce si znovu připomenout místa, která s ní navštívil. Tentokrát má sebou dámy dvě. Jsou vzdělané a jsou to Češky. U vchodu do katakomb se zapíše jako Rešid Bej z Cařihradu a jeho dvě ženy. Mnichovi, který jej doprovází, se snaží namluvit, že z lásky k Turkovi - je jím míněn Machar - obě přestoupily na mohamedánskou víru. Mnich je zpočátku přesvědčen, aby se vrátily do lůna katolické církve, ale pak pochopí, že si z něj dělají legraci. Příběh je však smrtelně vážný. Machar pátrá po "své" Rusce a dozví se, že se vrátila domů a skončila jako vyhnanec na Sibiři. A i kdyby se tam ve zdraví dočkala VRŠR, myslíte, že by to pro ni znamenalo nový šťastný život?

- wc -

Literatura:

Machar J.S. /3.vydání, 1939/: Pod sluncem italským. Str. 12-13, 119, 195. Aventinum. Praha.

Řezníci v závrtu

Při stavbě dálnice narazili stavbaři blízko Vore Buffalo Jump východně od Sundance ve státě Wyoming, USA na pozůstatky možná 20 000 bizonů. Indiáni z Planin, možná Apačové či Šošoni, je mezi lety 1500 až 1800 naháněli do rozsáhlého 17 m hlubokého závrtu, kde se zvířata zranila či zabila pádem. Není vyloučeno, že něco podobného prováděli v mladém paleolitu "brněnští Indiáni" na Stránské skále, pod kterou byly nalezeny zbytky koní. Nález je svým způsobem důležitý i pro naše archeology, protože nemůžeme vyloučit, že v době kamenné mohly být podobným způsobem využívány závrtky i v našich krasových oblastech.

- wc -

Literatura:

Reher C.A. /1992/: Where buffalo roamed and died. National Geographic, February 92.

Betlémská jeskyně

Podle staré tradice se Ježíš Kristus nenarodil ve chlévě, ale v jeskyni, která byla adaptovaná jako chlév. Podobně jako v křesťanství nalézáme řadu podstatně starších prvků, nepřekvapuje nás ani místo Ježíšova narození. Mnoho starších bohů různých dob a kultur se narodilo v jeskyni - Hermes, Dionysos, Apollo a další. Jeskyně je zde symbolem lůna Země a čistoty. Ze stejného důvodu se do jeskyní uchylovali rozmanití proroci, sibylky a keltští bardové - aby byli v kontaktu s Matkou Zemí a její silou. Takových jeskyní je celá řada - např. Asképiova jeskyně na řecké Akropoli nebo druidská jeskyně St. Kevin s Bed u jezera Glendalough. A podobná místa pravděpodobně známe i od nás - obětní jeskyně mohla být Sisyfova propast na Tobolském vrchu v Českém krasu, Kostrová jeskyně v Zádieli u Panenské chodby neobyčejně připomínající lůno Země v jeskyni Domica. Tajemství spjatá s některými

mi jeskyněmi jsou závažnější, než jsme si kdy představovali.

- wc -

Literatura:

Michell J. /1975/: The Earth Spirit. Its ways, shrines and mysteries. 96 stran. Avon books, New York.

Neznámé podzemí

v Týně nad Vltavou

Geolog Edvín Pivec je důležitý znalec historického důlního podzemí, ke kterému snad získal vztah i jako potomek Q.M. Vyskočila (viz recenze v tomto čísle a Váchalův text o permoníciích), jemuž ovšem v rodině říkali Quido Maria Hopsasá (=vyskočil). E. Pivec nám pověděl o zajímavém, dnes neznámém, ale pravděpodobně částečně přístupném historickém podzemí v Týně. Toto město patří k nejstarším v jižních Čechách díky překladišti soli na starodávnej stezce se Solnohradu do Prahy. Jádrem Týna býval opevněný dvorec biskupského dvora později přeměněný na hrad, zámek a pivovar. Hrad měl poměrně rozsáhlé podzemí s velkými sklepy a dokonce chodbami, jejichž strop tvořily dva oblouky - větší pro koně a menší pro člověka, který jej vedl. Část chodeb byla odkryta při přestavbě Týna, část využívána řezníky jako skladiště masa a část jako pivovarské sklepy. O současném stavu podzemí nemáme žádné zprávy.

Další jihočeská lokalita, která by si zasloužila revizi je důlní podzemí Českého Krumlova, jehož mapu, odražející stav podzemí počátkem 60. let, zde přinášíme.

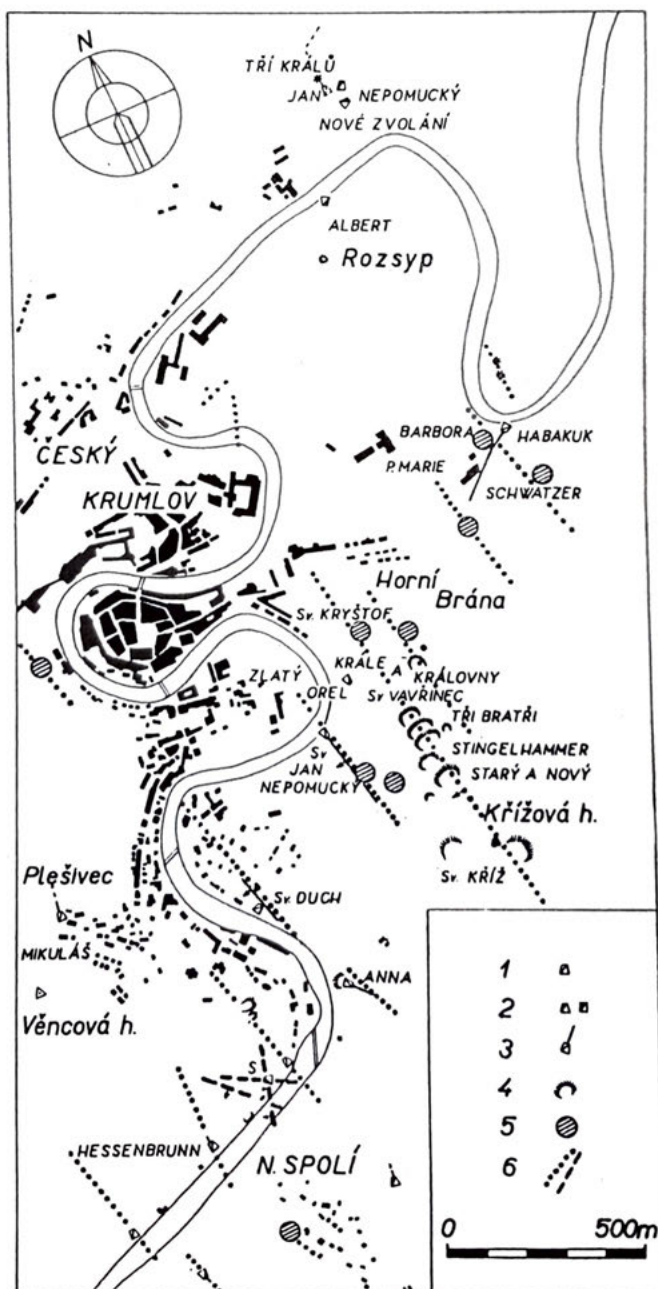
Jeskyniáři měli zkoumat i údajně bohaté podzemí historických domů okolo náměstí v Kašperských Horách, ale k akci nedošlo (podrobnosti k doptání u dr. Horpeňáka v Muzeu v Kašperských Horách).

Pustíte-li se do výzkumu městského podzemí, pamatujte si, že je výhodné začít u náměstí. Náměstí totiž bylo tržiště a domy kolem něj často patřily kupcům, kteří měli velké sklepy s různými skříšemi, spojkami, kanály apod.

- sp -

Literatura:

Klomfinský J. /1964/: Acta Univ. Carol., Geol. 3, 191-208. Praha.

Přehledná mapa starých dolů na Ag-Au v okolí Č.Krumlova. 1 - ústí přístupných štol, 2 - ústí nepřístupných štol a šachet, 3 - známý průběh chodeb přístupných štol, 4 - staré odvaly, 5 - přibližná lokalizace dnes již aplanovaných starých hornických prací, 6 - pravděpodobný průběh rudních žil a poruchových zón s impregnačním zrudněním.

Kapitoly
 z katechismu
 budování
 důlního
 a katechismu
 důlního
 větrování
 V.Daněček

V letech 1875 a 1876 vycházejí v Moravské Ostravě "Komissí v kněhu kupectví Prokischové" dvě knihy o hornictví, jejichž autorem je Vilém Jičínský, ředitel dolů v Moravské Ostravě. Jsou to bohatě ilustrovaná díla *Katechismus budování důlního pro podléhající a dozorce*

(288 stran) a *Katechismus důlního větrovní* pro podléhání a dozorce (128 stran).

Knihy formou otázek a odpovědí předkládají zásady zmíněných hornických oborů a jsou doplněny česko-německými slovníky. Velice podrobně se zabývají např. výběrem dřeva pro důlní budování, vystrojení důlních chodeb a jam dřevem i železem, otázkou zakládek vyrubaných prostor, dobývacími metodami, stavbou velkoprofilových důlních děl, větráním dolu nejen přirozeným, ale i při použití např. větrných pecí, indikování a likvidací rozličných důlních plynů. Nechybí zde ani kapitoly pojednávající o úklidu v dole, zřizování důlních záchodů a též vhodné práci dětí v dole. Nechybí zde ani zásady pro používání lojových a olejových kahanů při práci v podzemí.

Tyto knihy jsou jakousi volnou teoretickou spojnici mezi hornickou literaturou vrcholného středověku a literaturou moderní, ze které se až předčasně brzy vytrácejí obecné a základní informace, dlouhé věky využívané, jako by byly zastaralé a nepoužitelné.

Chtěl bych proto z těchto půvabných a stále použitelných knih odcitovat několik zkrácených kapitol. Nejen pro vzpomnutí té krásné doby dávno minulé, ale i proto, že mnohé ze zmíněných informací jsou dodnes využitelné, ale do moderních učebnic se již nedostaly.

Kapitola I. Výdřeva, die Grubenzimmerung

Problémy s výdřevou v důlním a jeskynním prostředí jsou každému, kdo bere Speleo do ruky, obecně známé... mnoho z jeskyní se s postupem objevných prací více či méně začíná podobat důlnímu pracovišti, přičemž použitá výdřeva vyhnívá často překvapivou rychlostí. Výtuž železnou není snadné získat, ale i dopravit na místo potřeby, s kvalitním dřevem jsou problémy téměř stejné.

Z tohoto důvodu mohou být následující řádky z *Katechismu budování důlního* nejen cenné, ale i překvapivé, obzvláště co se "plevelných" dřevin týče.

Dub (die Eiche). Dřevo dubové jest velmi husté a vydrží i ve větrech ne příliš dobrých, dlouho, ale pod vodou, nebo ve stálém vlhku jest skoro nezrušitelné. Jest též velmi pevné a může se tedy ku stejným účelům brátí slabší než měkké dřevo.

Akát (die Akazie) jest v našich krajích sice dosti rozšířen, ale nepěstuje se skoro nikdy k vůli dřevu, které však jest velmi

pevné, ohebné a husté, vzdorující i hnilobě ještě mnohem lépe než dub; po nějaké době vylučuje se na něm sliznatá šťáva, která hnilobě brání a může se tedy akát brátí za nejlepší dřevo k potřebám důlu.

Buk (die Buche) má sice pevně a tvrdě dřevo, ale nehodí se přece ku dřevení důlnímu pro svoji křehkost a proto, že rádo trouchníví.

Bříza, topol, olše, vrba, jilm, javor - mají již nejméně způsobnosti ku pracím důlním.

Modřín (die Lerche) má dřevo husté a velmi smolnaté, které se nebortí a svoji smolnatostí i před dřevokaznými brouky chráněno jest. Je to dřevo pro všechny možné potřeby ve všech místech příhodné. Ve výdušných větrech, při proměnlivé teplotě i ve vlhku drží výborně. Škoda, že není tak rozšířeno, aby mohlo být lacinější.

Smrk (die Fichte) přijde co do jakosti hned po modřínu, má dřevo husté, smolnaté, jedlové dřevo je o něco jen méně husté a smolnaté.

Borovice (die Kiefer) je smolnatější předešlých a proto hodí se ku stavbám vodním. Je to dřevo však křehké a méně pevné, často křívá a bortívá se.

Obecně však platí, že dřevo na hubenější půdě zvolna vyrostlé jest hustší a proto i pevnější než dřevo rychle rostlé a tedy dřevo z hor lepší než z roviny. V případech, kdy je potřeba dřevo méně silné, vezmi raději mladé, tenké kmeny než štípané dřevo, které přetrháním vláken na pevnosti újmu utrpělo.

Co do pevnosti dřeva, budiž jen as tolik povědino, že vezme-li se pevnost dubového dřeva za 1, jest pevnost modřínu asi 0,9, smrku 0,8, jedle 0,7.

Dřevo má být káceno v listopadu a prosinci nebo koncem února, má být vysušeno a oloupání dřeva jest výhodné, neb lépe vysychá a dřevokazný hmyz nemůže se usadit... ba mnozí jsou docela proti loupaní, aby dřevo vyschnutím nepopraskalo. Teprve před upotřebením na dole jest nezbytno dřevo oloupat, nebo by se pod kůrou hniloba snadno usadila a šířila.

Tolik tedy ke dřevu v *Katechismu budování důlního* z roku 1876: z informací zde uvedených je pravděpodobně nejzajímavější vhodnost použít akátového dřeva, které bývá v krasových i montánních revírech nejen časté, ale i považované za plevelné.

NENÍ TO TEN PRAVÝ RAJC-

ZATO NEDOSTANEŠ AJC!

Odborné a nálezové zprávy

Návod k pojmenování důlních děl v oblasti Amerik v Českém krasu

Ondřej Jäger

V letech 1944-1963 postupně končila těžba v jámových lomech v oblasti Amerik mezi Karlštejnem a Bubovicemi. Opuštěné a pomalu zarůstající lomy, stejně tak jako kilometry podzemních chodeb lákaly nejenom trampy, ale také mnohé přírodovědce. Tak se o toto území začali zajímat geologové, paleontologové, botanikové, chiropterologové, ekologové ... a v neposlední řadě také speleologové. Někteří provádějí odborný výzkum, jiní hledají romantiku a najdou se i "hledači pokladů". Všichni však potřebují jednotlivé lomy a chodby pojmenovávat. Protože přístup k důlním mapám s těžařskými názvy byl téměř nemožný, je nyní běžné číst v rozličných člancích a slyšet mezi jeskyňáři, že jeskyně Amerika I. leží v lomu Amerika, Příroďák či Kazatelna. Přitom se jedná o stále tutéž jeskyni.

Při soupisu lomů, který prováděl Státní geologický ústav v této oblasti v letech 1941-1948 je celá oblast popisována jako lom "Amerika" bez podrobnějšího členění (Vachtl 1949). Je to způsobeno ještě značným roztěžením území. Lomy podrobněji nerozděluje ani Brunnerová (1974). Detailnější členění se objevují až v odborných zprávách např. (Lysenko 1978, Sádlo 1983). Členění různých autorů se navzájem velmi liší.

Tento příspěvek si klade za cíl zavést alespoň z části řád do pojmenování důlních děl v této oblasti. Tento "návod" je výsledkem konzultací s lomaři, trampy, speleology a mnoha přírodovědci. U některých pojmenování bylo nutné potlačit původní lomařské názvy, zvláště byl-li nový název již velmi vžitý, nebo znamenalo-li by zavedení původního názvu zvětšení chaosu například tím, že původní název pro jeden lom je nyní vžitý u jiného. V tomto případě jsou oba názvy uvedeny pouze jako synonyma.

Kromě synonym jsou v následujícím přehledu uvedeny výškopisné údaje a doporučené jednotlivých důlních děl. Pořadová čísla lomů odpovídající číslům na přiložené mapce.

1. LOM VÝCHOD - syn.: lom Velká Ameri-

ka

Dno lomu je na úrovni 322 m n.m. (6. těžební patro). Po úroveň 5. těžebního patra tj. 335 m n.m. je zatopen a slouží jako rezervoár vody pro provoz RD Mořina. Meziotážová přeprava rubaniny byla prováděna prostřednictvím sjezdů. Na úrovni 5. těž. patra je chodba spojující lom s Trestaneckým lomem. Z tohoto tunelu vede svážná chodba na úroveň 3. těž. patra, která ústí v z. části lomu Východ (tzv. Dolní štola).

Na úrovni 5. těž. patra u paty jv. stěny ve střední části lomu ústí Anděrova chodba pokračující směrem k SV. Průběh chodby je paralelní s lomovou stěnou.

Přístup do lomu byl umožněn 130 m dlouhým tunelem o profilu 6x6 m. Tunel ústí v nejvýchodnější části lomu.

Před ústím tunelu jsou zbytky svážné chodby jdoucí na úroveň 3. patra a následuje systém chodeb ověřujících kvalitu ložiska (tzv. Zbytovského štola).

Na úrovni 371 m n.m. (3. těž. patro) v jv. lomové stěně ústí sběrná chodba Severní překop.

V jižním konci lomu na úrovni 2. těž. patra je vchod do Maršálkovy chodby, zvané též Mexičan, která pokračuje souběžně s jv. stěnou Trestaneckého lomu, do kterého ústí na třech místech.

2. LOM SEVERNÍ LOŽISKO - syn.: lom U Kozolup, Kouřící lom

Dno lomu bylo původně na úrovni 3. těž. patra. Lom je z větší části zavezen. Ústila do něj sběrná chodba Severní překop.

3. TRESTANECKÝ LOM - syn.: Dešřový lom, lom Mexiko, lom Schniloušák

Dno lomu v úrovni 335 m n.m. (5. těž. patro). U paty stěn ve východní části lomu ústí chodba z lomu Východ a v západní části je zatopená chodba jdoucí jz. směrem k lomu Nové XII. Z této chodby odbočuje svážná jdoucí na úroveň 367 m n.m. (3. těž. patro), kde vychází v závodě RD Mořina na den.

Na úrovni 4. těž. patra ústí do sz. lomové stěny velkým portálem Gotická štola, ve které je ústí do Únorové propasti.

Na úrovni 3. těž. patra je lom spojen se sběrnou chodbou Severní překop.

V úrovni 2. těž. patra vychází v jv. lomové stěně Maršálkova chodba z lomu Východ.

Ve stejné stěně na úrovni 1. těž.patra ústí do lomu 60 m dlouhá Zaječčí štola.

4. LOM NOVÉ XII. - syn.: lom Odkaliště, Modrý lom, lom Kanada, Azurový lom

Dno lomu původně ve 343 m n.m. (5. těž.patro). Na této úrovni do lomu ústila dnes zatopená chodba z Trestaneského lomu. Dnes lom slouží jako odkaliště pro areál Výroba stavebních hmot. Na úrovni 3. těž.patra do lomu ústí Hlavní sběrná chodba.

5. LOM STARÉ XII. - syn.: Smeťák

Lom je zcela zasypán elektrárenským popílčkem. Na úrovni 375 m n.m. do něj ústila Hlavní sběrná chodba.

6. LOM ŠKOLKA - syn.: Nákladový lom, lom Rešna, lom Malá Amerika

Dno lomu v nadmořské výšce 348 m (5. těž.patro). Po úroveň 4. těž.patra je lom zaplaven vodou. Ve výšce 3. těž.patra (375 m n.m.) do lomu ústí Hlavní sběrná chodba, která je s úrovní 4. těž.patra spojena svislou šachtou.

7. LOM MODLITEBNA

Dno na úrovni 2. těž.patra, na které je také vchod do Gaislerovy chodby, která byla původně spojena svážnou chodbou s Hlavní sběrnou chodbou. Chodba směřuje přes Liščí lom k lomu Malý Příroďák.

8. LIŠČÍ LOM - syn.: Foxárna, Liščárna

Dno lomu v nadmořské výšce 2. těž.patra. Na této úrovni ústí do lomu Gaislerova chodba spojující lom Modlitebna a pokračující směrem na lom Malý Příroďák.

9. BUDŇANSKÝ LOM - syn.: Díra, lom Podkova

Dno lomu na úrovni 375 m n.m. (3. těž.patro). Pod suťovým svahem, po kterém se dnes schází do lomu, bylo ústí Hlavní sběrné chodby.

10. LOM PUSTÁK - syn.: Rokle růží

Dno lomu v nadmořské výšce 390 m n.m. (2. těž.patro). Z této úrovně vede dnes zavalená svážná chodba na úroveň 3. těž.patra do Hlavní sběrné chodby. Ve v. části lomu je zahloubení na úroveň 3. těž.patra. Z tohoto zahloubení je vchod do Hlavní sběrné chodby.

11. LOM JIŽNÍ KŘÍŽ - syn.: loma Malý Pusták, lom Askalona, Kamzičí lom

Dno lomu na úrovni 3. těž.patra, tj. v 375 m n.m. U paty východní lomové stěny ústí Hlavní sběrná chodba.

12. LOM VELKÁ HORA - syn.: lom Rybízák, lom Specialistů, lom Medvěd, Sojčí

lom, lom Šamoťák

Dno lomu na úrovni 3. těž.patra v nadmořské výšce 375 m n.m. Ze sv. směru ústí do lomu Hlavní sběrná chodba, která je dnes uzavřena závalem.

13. LOM U VÝJEZDU - syn.: lom S propadem, Černý lom

Dno lomu na úrovni 2. těž.patra. Do lomu ústí dvě svážné chodby. Jedna z úrovně 2. těž.patra vedla do lomu V kalhotách. Z této chodby odbočovala svážná chodba na úroveň 3. těž.patra do Hlavní sběrné chodby.

Druhá chodba ústila do zahloubení v sv.části lomu na úrovni 380 m n.m. odkud klesala na úroveň Hlavní sběrné chodby, se kterou se spojovala. Obě chodby jsou zavaleny.

14. LOM V KALHOTÁCH - syn.: Traverzový lom, Červený lom, Ovčí lom

Dno v nadmořské výšce 398 m n.m. Při západním okraji lomu je dnes již špatně patrné ústí chodby, která vedla do lomu U výjezdu a napojovala se na Hlavní sběrnou chodbu. Tato chodba je v současné době také zavalena.

15. LOM SUPÁK - syn.: lom Želva, lom Úsek č.18, lom Díra, Fotbalák

Dno lomu na úrovni 3. těž.patra (375 m n.m.). U paty jv. stěny je vchod do Hlavní sběrné chodby.

16. SOVÍ LOM - syn.: lom Fotbalák, Velikonoční lom, Úsek č.18, Soví ráj, Ptačí lom

Dno lomu na úrovni 3. těž.patra. U paty východní stěny je ústí Hlavní sběrné chodby. Dnes je chodba přerušena závalem.

17. LOM PŘÍRODÁK - syn.: lom Amerika, lom Kazatelna, Úsek č. 15, lom Kamenisko, lom Woodcraft

Dno lomu na úrovni 2. těž.patra v nadmořské výšce 390 m n.m. Pod sv. lomovou stěnou ústí chodba, která prochází do lomu Malý Příroďák a dále pokračuje směrem na lom Modlitebna. Dnes je chodba přerušena závalem.

18. LOM MALÝ PŘÍRODÁK - syn.: lom Malé Kamensko

Dno v nadmořské výšce 390 m n.m. tj. 2. těžebn. patro. Do lomu ústí dnes zavalená chodba přicházející od lomu Příroďák a pokračující směrem na lom Modlitebna.

Sběrná chodba SEVERNÍ PŘEKOP

Horizontální chodba na úrovni 3. těžebn. ho patra v nadmořské výšce okolo 371 m n.m. Profil důlního díla je 3x2,5 m a délka 1.210

m. Severní překop propojoval lom Východ, Trestanecký lom a lom Severní ložisko.

HLAVNÍ SBĚRNÁ CHODBA

Horizontální chodba na úrovni 3. těž.patra v nadmořské výšce okolo 375 mn.m. Část chodby je na úrovni 2. těž.patra. Obě úrovně jsou navzájem propojené dvěma svážnými chodbami. Profil chodby je 2,5x2,5m a délka 2.950 m. Hlavní sběrná chodba spojovala všechny lomy na západ od úpravárenského zařízení v provozu RD Mořina. Hlavní sběrná chodba společně se Severním překopem byly využívány jako sběrné těžební chodby, po kterých byla rubanina dopravována z lomů k úpravárenskému zařízení.

Literatura:

- Brunnerová Z. /1974/: Těžba nerostných surovin v chráněné krajinné oblasti Český kras. Bohemia centralis, Praha, 3, 80-100.
Lysenko, V. /1978/: Soupis jeskyní Českého krasu - oblast 24 (Ameriky, Mořina, Bubovice). Český kras, Beroun, 3, 57-74.
Sádko J. /1983/: Vegetace vápencových lomů Českého krasu. Diplomová práce, PřF UK, Praha, 49.
Vacht J. /1949/: Soupis lomů ČSR, okres Beroun. Ústřed.ústav geol.,Praha, 101.

Jeskyňe č. 54 B Kamenný ponor (Ovčín)

Martin Holubek, ZO 6-22 Devon

Jeskyňe se nachází v severní části Moravského krasu 300 m severně od obce Suchdol. Jeskyňe je ponorem srážkových vod, přicházejících z polí nekrasového území a je vytvořena na mezivrstevné spáře vápence s pískovcovým podložím. Protože tato lokalita může velmi přispět k objasnění myšlenky problematiky přítoků západních vod, byly zde zahájeny dlouho trvající výzkumné práce.

První výkopové práce se váží na rok 1972, kdy zde pracoval Speleologický klub Brno - Pustožlebská skupina, která ukončila činnost v hloubce cca 1,5 m. V roce 1984 převzala lokalitu ZO 6-17 Topas a po plošném odkrytí dna ponoru v hloubce 3,5 m byla ražena ukloněná štola, která po 4 m vyústila dne 13.10.1984 do volné prostory. Poté začalo překonávání blokové sutí a rozšiřování úžiny, za kterou pronikl dne 31.12.1984 Igor Audy

a Marek Audy, čímž vstoupili do vlastní jeskyňe.

V roce 1987 předala ZO 6-17 Topas lokalitu ZO 6-22 Devon, která zde zahájila další práce za úzké spolupráce se skupinou Topas. Hlavní práce spočívala na velmi těžkém ražení průchodu v pískovcovém podloží za pomoci pneumatických kladv. Během jednoho roku se podařilo postoupit o 28 m dále. Poté byly další ražící práce zastaveny z důvodů prakticky nemožného ukládání vytěženého materiálu.

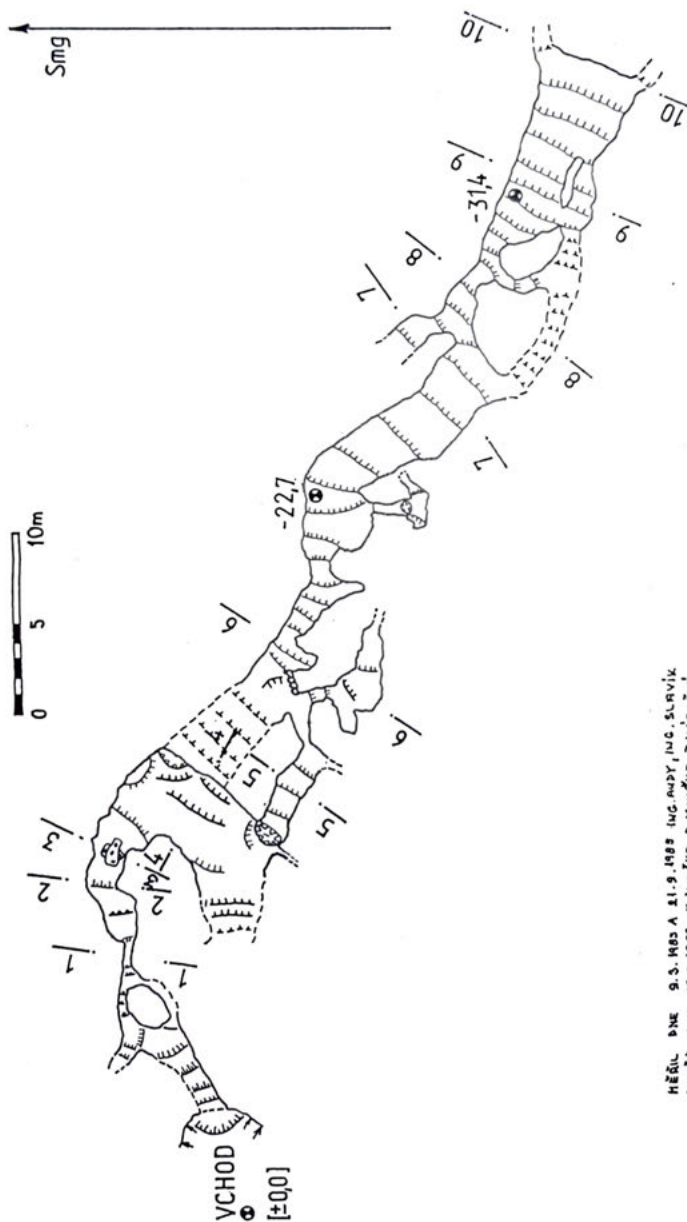
V rozmezí let 1989-91 probíhaly měřické a dokumentační práce spojené s geofyzikálním měřením dané oblasti. Geofyzikální měření potvrdilo spojitost a návaznost na dosud neznámý systém západních vod. Bohužel z důvodů a to hlavně finančních, bylo upuštěno i od plánované ražby 30 m hluboké šachty, která by vyřešila transport vytěženého materiálu na povrch. Otázkou zůstává, jak dlouho. V průběhu dokumentačních prací bylo zjištěno, že došlo a stále dochází k pohybu bloků tvořících vstupní části jeskyňe. Při poslední prohlídce jeskyňe bylo konstatováno nemilé zjištění, že v období tání sněhu došlo k tak silnému proudění vod, které splavily vytěžený materiál k trativodům na konci jeskyňe.

Na začátku roku 1991 byly veškeré práce na této lokalitě ukončeny. Závěrem lze konstatovat, že se jedná o velmi zajímavou lokalitu v západní části Moravského krasu a o jeden z mála klíčů k objasnění problematiky přítoků západních vod.

Bacín - nové mystérium Českého krasu

Václav Matoušek, Vojen Ložek

Bacín /499 m/ - celkem nenápadný oblý vrch nad Vinařicemi a přece nejvyšší "hora" Českého krasu. Dlouho unikal pozornosti turistů, přírodovědců i archeologů, ale přece se dočkal - v létě 1988 objevili M.Hahn a M.Procházka z tetínské speleologické skupiny při výzkumu zkrasovělé vertikální pukliny zlomky pravěké keramiky, lidské i zvířecí kosti. Nečekaný nález přivábil na Bacín celou skupinu výzkumníků, aby se podíleli na mezioborovém archeologickém výzkumu zahájeném v r. 1989. Ten přinesl

MĚŘIL dne 9.3.1983 A 21.9.1983 ING. MUDR. JUD. SLAVÍK
 POMĚŘIL DNE 13.8.1983 Z. HONČEK, P. MOUČEK, T. HÁKOŽNÝ

MĚŘITKO 1:200, STUPĚŇ PŘESNOSTI II

POUŽITÉ POMŮCKY: ZÁVĚSNÝ KOHPAS, PÁSMO, SKLONOMĚR,
 GONIOMETER, OCEL. DVOUTRŽKA

Jeskyňě č. 54 B - Kamenný ponor (Ovčín)

řadu překvapujících poznatků, které zde chceme krátce shrnout.

Vůdčím oborem je zde archeologie, která celou akci podnítila, takže na prvním místě pohovoříme o významu, jaké mají poznatky z Bacína k poznání pravěku:

1. *Přínos k archeologickému poznání Českého krasu.* Bacín se nachází v prostoru mezi obcemi Liteň-Měňany-Suchomasty-Všeradice, který tvořil jakési bílé místo na mapě Českého krasu. Krom kusých zpráv a náhodných nálezů z krasových dutin v oblasti Mramoru, Šamoru a Vysoké skály, představuje Bacín prvou speleoarcheologicky zkoumanou lokalitu v tomto okrsku.

2. *Význam pro poznání charakteru pravěkého využívání jeskyní v Českém krasu.* Ve výplni pukliny byly zjištěny celkem tři vrstvy s lidskými kostmi: svrchní je datována zlomky keramiky do starší doby železné, tedy do 8.-7.století př.Kr., což odpovídá počátku subatlantiku, spodní by podle doprovodné fauny měkkýšů měla spadat do atlantiku (5.-6. tisíciletí př.Kr.), střední do časového úseku mezi oběma.

Na Bacíně se tak setkáváme s kulturním fenoménem, který je ve střední Evropě příznačný pro využívání jeskyní v mladší době bronzové a starší době železné (méně výrazné doklady však známe z celého pravěku i z období raně historických). Jde o skalní svatyně, v nichž byli buď obětováni nebo pohřbíváni určití lidé v souvislosti s vírou v nadpřirozené mocnosti sídlící v podzemí (nejspíše se jednalo o bohy plodnosti a vláhy).

Nejvíce takových svatyní zatím známe z Německa. Několik jich je i na Moravě (např. Býčí skála) a na Slovensku (např. Hraškova jaskyňa). V Českém krasu byly lokality tohoto rázu zjištěny několikrát pouze při speleoarcheologických výzkumech. Bacín je v Čechách prvním případem, kdy na náhodný jeskyňářský objev navázal systematický archeologický výzkum.

3. *Význam pro metodu speleoarcheologického výzkumu.* Zde ovšem nejde o žádné mystérium, neboť situace je přehledná a cíl jasný. Po nesmělých začátcích v 1.polovině 19.století začal od 50. let minulého století nabývat archeologický výzkum Českého krasu charakter soustavného komplexního zájmu. Nejprve v romantickém duchu (pater Václav Krolmus), později, zvl. v prvních desetiletích

našeho století již ve střízlivé vědecké podobě (A.Stocký, J.A.Jíra, J.Böhm, L.Hájek aj.).

Příchod J.Petrboka pak zahájil novou etapu charakterizovanou paleoekologickým přístupem. Tento směr vyvrcholil po II. světové válce dílem Fr.Proška. Pokrok ve výzkumu krasových výplní se ovšem poněkud negativně projevil poklesem zájmu o naleziště v krasové krajině pod širým nebem. Ale ať již budeme posuzovat vývoj archeologického výzkumu v Českém krasu do poloviny našeho století jakkoli, je nepochybné, že předčasná smrt F.Proška v r.1958 a odchod J.Petrboka v r. 1960 znamenaly na dlouhou dobu útlum archeologického výzkumu této oblasti. Výzkumy Okr.muzea v Berouně v Axamitově bráně a S.Vencla (AÚ ČSAV Praha) v j.Martina a na Šanově koutě v 70. letech, měly - posuzovány v časovém odstupu - spíše charakter jednorázových akcí.

Trvalejší zájem o Český kras, a to jak o jeskyně tak otevřená naleziště, se datuje teprve od počátku 80.let, kdy Okresní muzeum v Berouně komplexně zkoumalo několik krasových dutin a současně provádělo i systematický povrchový průzkum. Současný výzkum na Bacíně lze proto hodnotit jak prozatímní vyvrcholení této novodobé etapy, která se snaží navázat na nejlepší prvky tradice výzkumu poválečného a zároveň držet krok se špičkou současného výzkumu evropských jeskyní, jehož nedílnou částí je i výzkum přírodovědecký.

Ten se plně uplatnil i na Bacíně, kde krom archeologických památek a pozůstatků člověka byly v profilu rozsedliny zjištěny až překvapivě bohaté pozůstatky fauny měkkýšů a obratlovců, takže se Bacín rázem zařadil mezi významné holocenní lokality Českého krasu. Zatímco horizont z doby železné již charakterizuje malakofauna současného typu s druhem *Helicodonta obvoluta* /Müll./, který zde žije dodnes, objevují se níže i prvky na Bacíně dnes již vymřelé jako *Bulgarica nitidosa* /Ul./ a v nejspodnější vrstvě s lidskými pozůstatky společenstvo s vůdčím druhem staršího holocénu *Discus rudersata* /Fér./ včetně prvků otevřených stepních ploch jako *Granaria frumentum* /Drap./ a *Chondrula tridens* /Müll./, které dokládají, že Bacín tehdy pokrývaly parkovité porosty. Na dně sondy vystupuje sterilní sprašovitý materiál, který zatím nebyl hlouběji odkryt (i když se dutina dolů stále rozšiřuje), přímo nad ním

pak narudlé hlíny s faunou časného holocénu s nízkým zastoupením lesních prvků.

Pozoruhodná je ovšem i sama rozsedlina, která se otvírá ve skalní ostruže oddělující od sebe dva skalní věnce, jichž je na Bacíně několik. Tímto termínem označujeme v literatuře dosud opomíjený povrchový krasový tvar s více méně rovným hlinitým dnem, které se tři stran obklopuje ostře modelovaný skalní srub, zatímco čtvrtá strana je otevřená. Je to tedy něco jako neúplný miskovitý závrt se skalní obrubou. Skalní věnce jsou u nás typicky vyvinuté v botatém výběru tvarů i rozměrů ve východní části Horného vrchu v Slovenském krasu, tj. od úseku nad Hrhovem po Zádielskou soutěsku. V českých zemích pak na Bacíně, kde spolu s vrcholem, na němž vystupují pěkné škrapy ve spodnodvorských vápencích pragu, představují pozoruhodnou ukázkou osobitě utvářeného krasového povrchu, který by si zasloužil bližšího rozboru a odborného popisu a nesporně patří mezi velmi cenné přírodní objekty v rámci CHKO Český kras. Je zajímavé, že jinde v Českém krasu podobné tvary nenajdeme, leda ve slabém náznaku, jako v některých částech Kodske planiny nebo v oblasti Boubové.

Výzkum na Bacíně ukazuje, co vše se dá ještě najít i vidět na místech na první pohled málo slibných. Výzkum dále pokračuje, neboť jak právem můžeme říci s profesorem Absolonem, Bacín dosud v sobě skrývá mnoho mystéria.

Krasové jevy u prostředního mlýna jv. od Tachlovic (29.oblast)

V.Cílek, J.Tipková

Při silnici mezi Tachlovicemi a Chýnicí na levém břehu Radotínského potoka asi 1 km jv. od Tachlovic narazíme na mlýnský rybníček a objekt bývalého mlýna. Těsně pod ním od nápadné skalky nad silnicí odbočuje polní cesta, která nás záhy zavede z druhé strany mlýna, kde ústí do pěkného polootevřeného, částečně zatopeného lomu. Z lomu vytéká krasový pramen o kolísavé vydatnosti (na jaře 1991 asi $0,7 \text{ s}^{-1}$). Krasové jevy tohoto lomu se omezují na drobné skalní okno o rozměrech asi $1 \times 1 \text{ m}$ a mohutnou krasovou kapsu vyplněnou ve spodní části světlými

vrstvami s rohovci a v horní části červenou a hnědou jílovitou hlinou. V lomu můžeme dále pozorovat polorozplavenou krasovou výplň s pěknou zemní pyramidou.

Asi 200 m od tohoto lůmku ve skalním hřbítu nad silnicí je opuštěný, zarostlý jámový lom se stěnami pokrytými mechem, který dnes velmi dobře splývá se svým okolím. V lomu se nalézají dva téměř neznámé, ale velmi pěkně vyvinuté krasové jevy. V jižní části lomu nalezneme skalní bránu, která nám svým tvarem i velikostí připomene Jelínkův most na Kotýze. Brána má maximální šířku asi 8 m, výšku 2,5 m. Vznikla lomářskou činností při vysypání zkrasovělých partií při těžbě. Jedná se tedy o útvar sice antropogenní, ale s četnými přírodními rysy. Bránu prochází několik jeskynních prolázaček o celkové délce nejméně 15 m. Je to překvapivě hezký a nečekaný objekt ve vzdálené partii Českého krasu.

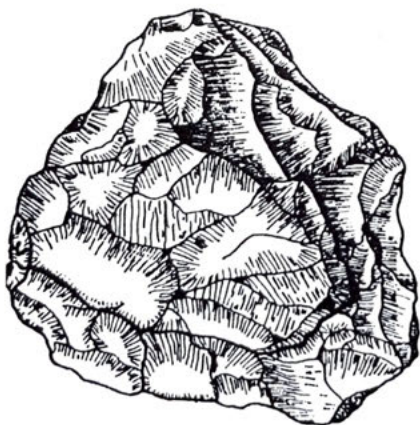
V severní části lomu vychází štola, která měla pravděpodobně spojit oba lomy a ústít na silnici. Je přístupná v délce asi 60 m. Její severní větev vede do vysypané krasové dutiny, která má maximální výšku 9 m a půdorys střední části $5 \times 6 \text{ m}$. Na Český kras je to skutečný dóm. Další tři drobné dutiny v lomu jsou zahliněné. Lom býval dlouhá léta opuštěný a většině jeskyňářů zcela neznámý (v literatuře ani archivu ČSS není zmiňován), ale poslední dobou se stal sídlem trampské osady, která jej značně oživila.

Pravděpodobně bude vhodné uvažovat o právní ochraně lomu, tedy vyhlášení jeho území v kategorii CHPV. Z hlediska vývoje Českého krasu se jedná o důležitou lokalitu, která zasahuje území mimo dosah kvartérní morfogeneze a dokládá podobný předkvartérní vývoj celého Českého krasu, který se v této oblasti neliší např. od okolí Koněprus.

Na poli nad lomem a zejména na mezích v okolí lesíka nad údolím můžeme sbírat četné sluňáky, v tomto případě silicifikované křídové pískovce, které se zde vyskytují v kusech až $1,2 \times 0,8 \text{ m}$ a tloušťce až $0,6 \text{ m}$. Jsou hrubě strukturované s křemeným i železitým tmelem. Sluňáky a železovce představují jeden z hlavních stavebních materiálů v Mezouni, Nučicích a Tachlovicích. Světlym silicifikovaným pískovcům, které můžeme nalézt na většině území Českého krasu - jsou zapadlé do krasových depresí např. na VČS - říkáme podle typové lokality sluňáky či silkrety typu

do krasových depresí např. na VČS - říkáme podle typové lokality sluňáky či silkrity typu Rudná a dobře nám dokumentují rozšíření křídového souvrství na území Českého krasu.

Nedaleko od lomů asi 1,5 km východně leží při silnici z Chýnce do Ofecha činný lom Mramorka. Zde je kras vyvinut pouze v podobě zkrasovělých spár vyplňovaných terasovým materiálem. Asi 200 m jiz. od z. cípu lomu Mramorka byl nalezen patinovaný křemený nástroj z místního terasového materiálu, o kterém se dr. Svoboda i dr. Fridrich z Archeologického ústavu ČSAV domnívají, že by mohl spadat do středního paleolitu, i když pochopitelně jeden nestratifikovaný nález stěží umožňuje spolehlivé zařazení. Nástroj je nyní uložen v Berounském muzeu (viz vyobrazení - skutečná velikost).

Fosfát-sádrovcové povlaky v Hlubočepské jeskyni

Václav Cílek

Hlubočepská jeskyně leží na návrší Bašta v horní části Prokopského údolí pod nápadnou skalkou nad lomem Vysoká, ale poněkud blíž Praze. Vchod je zarostlý a patrný až po průchodu křovím. Nízká, pytlovitá prostora jeskyně kopíruje zkrasovělou mezivrstevní spáru. Jeskyně má dva vchody. Její celková délka je 11 m. Byla mapována S. Tůmou (viz Čs.kras z roku 1982). Vchodový val byl pro-

kopán V. Ložkem a I. Horáčkem (stejně číslo).

Napravo od vchodu do jeskyně probíhá po šikmo ukloněné vrstevní spáře nevelký převis tvořený ve spodní části skalní lavicí. Prohlédneme-li skalní lavici asi 3-4 m severně od vchodu, objevíme na ní lesklé, hnědé, místy opalizující skvrny s povrchem připomínajícím struku, které původně pokrývaly větší část plochy lavice, ale dnes se zachovaly pouze v erodovaných reliktech, zejména na rohovech, o ploše až několika cm².

Skvrny o mocnosti asi 0,5 mm jsou tvořeny nehomogenní směsí sádrovce a Ca-fosfátu. Jedná se pravděpodobně o apatit, protože téměř identické spolehlivě identifikované vzorky (v Hlubočepské jeskyni by odběr většího množství minerálu výskyt prakticky zlikvidoval) byly nalezeny v Javoříčských jeskyních, v Záskoči a Starém Hradu.

Předpokládám, že zdrojem fosforu jsou kosti a exkrementy drobných savců vyplavované srážkovou vodou skapávající na karbonátovou bariéru skalního dna převisu. Srážky zároveň obsahují síranový iont, který je za vzniku sádrovce neutralizován vápencem. Fosfát-sádrovcové kůry kromě toho obsahují malá množství jílových minerálů (prachu) a 1-3 hm.%FeO pravděpodobně rovněž vyplaveného z půdního horizontu. Jedná se o první nález tohoto druhu v Českém krasu.

Birnessit, kaolinit a opál z Bozkovských jeskyní

Václav Cílek

Ve svrchní křídě, paleocénu, eocénu a pravděpodobně ještě během spodního oligocénu představoval Český masív i s okolními oblastmi na sever od Alpské molasy zarovnanou parovinu, která byla na značné ploše krytá mocným zvětralinovým pláštěm. Pravděpodobně již od spodního oligocénu dochází v souvislosti s vrásněním Alp, obnovou činností Rýnského prolomu a rozvojem vulkanické činnosti v Českém středohoří k rozlámání této rozsáhlé paroviny na řadu diferencované vyzdvížených bloků. Maximum pohybů předpokládáme ve svrchním oligocénu a spodním miocénu, ale je velmi pravděpodobné, že tektonický neklid trval ještě v mladém pliocénu a v menší míře i ve středním pleistocénu. Výsledkem těchto pohybů

jsou např. naše pohraniční horstva včetně Krkonoš a Šumavy, kde jsou vrcholové plošiny charakteristicky vyvinuty.

Při výzdvihu jednotlivých bloků byly tropické zvětraliny, původně kryjící povrch plošiny, splavovány do tření sítě. Výhodou krasových oblastí je přítomnost depresí a podzemních dutin, které fungují jako gravitační pastě, takže staré zvětraliny, které by jinak mohly zmizet beze stopy, zůstávají v krasu zachovány a můžeme z nich usuzovat na vývoj krajiny v druhohorách a třetihorách. Ve výzdvižených oblastech však dochází nejenom k exhumaci starých forem reliéfů, ale hydrologický spád vytváří předpoklady k počátku nové periody krasování. Při studiu krasových výplní tedy sledujeme nejenom přítomnost "svědeckých" sedimentů tropického zvětrávání v křídě až eocénu, ale i jejich nepřítomnost, která ukazuje např. na neogenní zmlazení krasu. Hlavní problém ovšem spočívá v tom, že nejsme schopni od sebe rozeznat sedimenty různého stáří. To se nám s určitou pravděpodobností daří pouze tehdy, když můžeme sledovat celé soubory lokalit v různých pozicích, např. v Českém krasu, anebo u mimořádných, ojedinělých lokalit, jakými jsou např. Rudice v Moravském krasu anebo Hranice na Moravě. Krasová území tak představují důležité záchytné body pro rekonstrukci vývoje krajiny v druhohorách a třetihorách, kde vycházíme hlavně z kombinace geomorfologických metod se studiem zvětralin a zejména ve čtvrtohorách, kde se zvýšenou měrou uplatňují paleontologické metody. Abychom mohli reprezentativně pokrýt celé území českých zemí, potřebujeme takovou síť krasů, které jsou vázány na různé typy reliéfů. Český kras nám pomůže při hodnocení vývoje jádra Českého masivu, ale pro vývoj periferních oblastí přinese jen malou informaci. Je tedy třeba soustředit se na perspektivní lokality, jaké v sudetské soustavě znám jen dvě - Králický Sněžník a Ponfklou.

Orientační výzkum zvětralin odkrytých na několika místech v Bozkovských jeskyních byl zklamáním. Bozkovské jeskyně pravděpodobně vznikaly směšovou korozí zatopených dutin. Pestré zvětraliny jsou zachovány jen ve splavených útržcích a jejich hlavním minerálem je illit, který převládá nad kaolinitem. Černý Mn-oxid vyskytující se v 1-2 cm mocných, rychle vyklíňujících polohách odpovídá

složením rtg. amorfniho MnO_2 , pro který obvykle používáme názvu birnessit. Birnessit je jednak nejčastějším Mn-minerálem v jeskyních vůbec, jednak do určité míry názvem, který zakrývá naši neschopnost rozlišit jednotlivé špatně definované polytypy MnO_2 , které se vyznačují malou periodicitou struktury. Bozkovský birnessit intimně prorůstá s kaolinitem (rtg. identifikace, identifikace na základě povrchové morfologie). Bývá doprovázen drobnými globulemi opálu o průměru 3-5 μm /mikrosonda/. Birnessit obsahuje zvýšená množství K_2O a polohy s Fe_2O_3 . Celková analýza černé hlíny z Bozkovských jeskyní je následující /EDAX/: $Al_2O_3 = 18,80$ hm.%, $SiO_2 = 48,41$ hm.%, $K_2O = 5,46$ hm.%, $TiO_2 = 2,07$ hm.%, $MnO_2 = 20,19$ hm.%, $Fe_2O_3 = 7,07$ hm.%. Jedná se o obvyklý krasový sediment neurčitelného stáří (neogén - starý kvartér?).

Alumogel z jeskyně Nad Kačákem v Českém krasu

Václav Cílek

Carol Hillová a Paolo Forti ve své obsáhlé monografii o jeskynních minerálech světa /1986/ uvádějí z krasových dutin pouze boehmit a gibbsit, které mají původ v přeplavených bauxitických horizontech. Naproti tomu G.Bárdossy /1982/ zná v krasových bauxitech celou škálu Al-minerálů a dosti důkladně se zabývá jejich vzájemnými vztahy. Mezi časté minerály bauxitů patří zejména boehmit, diaspor, gibbsit a korund. V terraroso- vých zvětralinách je poměrně obvyklý nordstrandit $Al(OH)_3$. Mezi vzácnější minerály bauxitů patří bayerit, tučanit, scarbroit a alumogel. Ve všech případech se jedná o hydroxidy nebo hydratované oxidy hliníku, pouze scarbroit je podvojný Al-hydroxid a Al-karbonát. Je pravděpodobné, že při dostatečně podrobném výzkumu by většina těchto minerálů byla nalezena i v našich krasových oblastech, odkud z nečetných bauxitů známe zejména boehmit a gibbsit /viz Koděra 1968/ a ve dvou případech z jeskyní Starý hrad v Nízkých Tatrách a jeskyně U kladné ozvěny v Českém krasu i nepřesně určený Al-hydroxid, pravděpodobně alumogel.

Na obou výskytech /viz Čs.kras 37, str. 94

a Čs.kras 40, str. 112/ byl alumogel nalezen v drobných agregátech koloidního vzhledu pokrývajících jehlice aragonitu. Je možné, že zde vzniká ze zbytkových roztoků srážením odparem nebo únikem CO_2 . Nově byl alumogel nalezen na 14 mm dlouhé skelné leské jehlici složené z paralelně uspořádaných krystalů sádrovce z nových prostor jeskyně Nad Kačákem. Alumogel zde v tenkých, křídově bílých, koloidních povlácích pouze několik mikrometrů mocných pokrývá krystalové plochy sádrovce. Vzhledem k nedalekému nálezu aragonitu se nám začíná vydělovat skupina čtyř minerálů, na které v jeskyních narážíme zároveň - aragonit, opál, sádrovec a alumogel.

Zřetelně současné nálezy Al-hydroxidu jsou pravděpodobně nejdůležitější z hlediska životního prostředí. Kyselé deště totiž atakují a rozkládají alumosilikáty a dokonce jílové minerály v půdě a uvolňují Al-hydroxidy, které narušují kořenový systém lesních porostů a působí jako důležitý faktor jejich postupné likvidace. Při rozkladu jílových minerálů, jejichž hlavními stavebními prvky je křemík a hliník, pravděpodobně dochází i k rozpouštění a migraci SiO_2 . Naznačuje tomu již výše zmíněný společný výskyt v jeskyních.

Bárdossy /1982/ při hodnocení původu alumogelu v bauxitech doslova říká: "Vznik alumogelu je nejčastěji spojován se sekundární oxidací pyritu." Sekundární oxidace pyritu i kyselé deště mají společné rysy - přítomnost agresivních síranových iontů a nízké pH. Oba procesy jsou doprovázeny vznikem sádrovcových kůr. V případě jeskyně nad Kačákem nemůžeme rozhodnout, který z uvedených procesů hraje při vzniku sádrovec-Al-hydroxidové parageneze větší roli. V každém případě je však zřejmé, že jeskynní mineralogie a hlavně chemismus skapových vod nám podávají důležitou informaci o tom, co se děje v půdním profilu v nadloží.

Děkuji členům ZO ČSS 1-11 za laskavé poskytnutí vzorku sádrovce.

Literatura:

- Bárdossy G. /1982/: Karst bauxites. Str. 241-2, 304. Akadémiai Kiadó. Budapest.
Hill C.A., Forti P. /1986/: Cave minerals of the world. Str. 188. NSS. Huntsville, Alabama, USA.
Kodéra M. /1986/: Nerosty čs. Karpát. Čs. Vlastivěda I: 285-301. Praha.

Co ještě může poskytnout výzkum jeskyně Na Průchodě

Vojen Ložek

Jeskyně Na Průchodě v kaňonu Kačáku patří k těm jeskyním Českého krasu, kde byl proveden opakovaný, především archeologicky zaměřený výzkum, který vyvrcholil v době II. světové války, kdy zde došlo k "utkání" mezi německým profesorem L.Zotzem a naším Jaroslavem Petrbokem (Speleo 1991, 6, str. 18). Později zájem o tuto jeskyni utichl, neboť většina její výplně padla za obětí výkopů a skončila v podobě mohutného násypu před vchodem. Z výkopů se sice podařilo získat řadu cenných archeologických nálezů, od paleolitu po mladé keramické kultury, nicméně o fosilní fauně toho nevíme mnoho vzhledem k tomu, že tehdejší metody byly s to podchytit jen zlomek skutečného paleontologického bohatství, především nápadné kosti velkých savců.

Dnes, kdy se snažíme z každého jeskynního výkopu získat co nejuplněnější materiál, především drobných savců a měkkýšů z podobně členěných profilů, nám tyto starší nálezy podávají jen zcela povšechný obraz vývoje, z něhož nelze blíže odvodit přírodní děje, které se zde odehrávaly. Je to velká škoda, neboť j. Na Průchodě leží v jedné z nejcennějších částí Českého krasu, odkud nutné potřebujeme mít co nejvíce dokladů o vývoji v minulosti, abychom mohli správně zaměřit péči o toto chráněné území. Proto bylo třeba pokusit se i na této již téměř odepsané lokalitě o nový výzkum, který by blíže osvětlil poměry v poslední ledové i poledové době a jednak tak doplnil starší výsledky, jednak poskytl celkové podklady k poznání nejmladší geologické minulosti Českého krasu.

Předpoklad, že zbytek neporušené výplně by se mohl zachovat ve vchodu, kam starší archeologické výkopy obvykle nezasahovaly, sice nevyšel, nicméně se však ukázalo, že neporušený vrstevní sled o mocnosti nejméně 2,5 m se kupodivu zachoval ve spodním okně jeskyně přesto, že leží v exponované poloze ve skalní stěně. Podíl na tom nesporně má statná lípa, která svými kořeny i kmenem chrání výplň ležící bezprostředně nad svislou stěnou a zahrnující vrstvy od vrcholu poslední glaciálu do současné doby.

Naspodu vystupuje sprašovitá hlína s bal-

vany z konce posledního glaciálu, nad ní slabě humózní přechodné vrstvy s nenáročnou malakofaunou s vůdčím druhem *Discus ruderratus* /Fér./ z rozhraní posledního glaciálu a holocénu. Výše pak tmavá hlína s drobnou suti, kde se již objevuje řada náročných druhů jako endemická *Bulgarica nitidosa* /Ulič./ včetně některých obyvatel lesa, kteří v této poloze dnes již opět nežijí. Pozoruhodná je nadložní poloha hrubých balvanů táhnoucí se zhruba v hloubce 1 m, na jejímž povrchu byl nalezen prehistorický stěp. Nad ní pak spočívá souvrství černých rendzinových sedimentů s další vrstvou větších kamenů při povrchu.

I když jde jen o torzo jeskynní výplně zachované v dosti neobvyklé exponované poloze, přece je zde možnost získat statisticky hodnotitelný materiál ulit a kostí z dostatečně členěného profilu, v němž se mohou objevit i jednotlivé archeologické nálezy, což by umožnilo rekonstrukci životního prostředí pravěkých lidí. Střídání poloh hrubé suti, různých hlín i spráše pak obráží děje, které modelovaly vlastní prostoru jeskyně. Hlavní hodnotu zbylého profilu v j. Na Průchodě je třeba spatřovat v tom, že vypovídá o vývoji ve strmé skalní stěně, tedy o stanovišti, na němž se obvykle nezachovávají biostratigraficky zpracovatelné sedimenty.

Nové nálezy silicifikovaných hornin v oblasti Českého krasu

Václav Cílek

Počátkem 50. let nalézá J. Petrbock "opál zemité" na úpatí Kobylky. O něco později objevuje J. Kukla v krasových výplních Zlatého koně sekundární kvarcity nejasného původu. Přibližně v té době nalézá V. Ložek na jižním úpatí Zlatého koně střípky graptolitových břídlíc. Krátce po objevu Koněpruských jeskyní je nalezena krápníková výzdoba (koněpruské růžice) tvořené křemenem. V. Cílek nalézá ve Vánoční jeskyni kvarcity podobající se brdským křemencům, ale A. Komaško a L. Marek v nich určují limonitizované graptolity a ukazuje se, že se jedná o vybělené a silicifikované liteňské břídlíce. Mezitím J. Slaščík, V. Lysenka a A. Komaško popisují řadu výskytů křemene a opálu ve speleotémách Českého krasu a v nových

odkryvech ve Vánoční jeskyni jsou nalezeny silicifikované křemenné pískovce a břídlíce. V masivu Zlatého koně je tak během 40ti let objevena celá série silicifikovaných hornin většinou nejasného stáří a pravděpodobně náležejících několika různě intenzivním cyklům silicifikace.

Nové nálezy silicifikovaných vybělených až červených, částečně poréznych liteňských břídlíc s graptolity, které jsou velmi blízké Kuklovým náležům byly učiněny západně od Tmaně při silnici z Tmaně do Zdic v prostoru mezi vodárnou a zalesněným hřbítkem ve výši okolo 360 m n.m. Jedná se o plošný, polní výchoz. Břídlíce připomínají zvětřelé a dekalifikované opuky (byly při výkopech na Kobylce skutečně nalezeny zbytky opuk?). Při poklepu jsou zvonivé a pravděpodobně jsou kromě zvětřání a silicifikace ovlivněné vypálením diabazovou žilou. Význam tohoto nálezu spočívá v potvrzení koněpruských výskytů silicifikovaných liteňských břídlíc, které podle dosavadních nálezů pravděpodobně pokrývaly větší část plochy Zlatého koně možná včetně vrcholu.

Nález je zajímavý ještě z jednoho hlediska. Pohlížíme-li z návrší mezi Zmaní a Koukolovou horou na Kotýz a údolí Suchomastského potoka, neunikne nám ploché vanovitě údolí, jehož dno tvoří plošiny nad Kloučkem a s nimi související zarovnaný povrch severně od Housín, skalní terasa Kotýzu a protilehlá část údolí v okolí Tmaně a Slavík. Toto mělké údolí vytváří společně s podobnými mísovitými depresemi (např. mezi Bacínem a Želkovicemi) soustavu aluviálních plošin, nad které se často strmými stěnami, dnes zhlazenými suťovými osypy, zvedaly reliktní vrchy Zlatého koně, Tobolského vrchu, Bacína a dalších kopců.

Není to však jediná třetihorní úroveň, kterou známe z této oblasti. Při geologickém mapování R. Horného byla na táhlém poli východně od obce Křižatky kopána sonda, která prošla asi 2 m eolicky přemístěných mrazových drtí tvořených liteňskými břídlícemi. Pod drtlemi vystupují fluvialně-limnické sedimenty blízké říční terase, ve kterých byly nalezeny neurčitelné zbytky velkých sladkovodních škeblí (V. Ložek, ústní sdělení). Naleziště leží asi ve 320 m n.v. Fluvialně limnický charakter této úrovně potvrzují jednak nové objevy v Liteňské i v závažné Bělečské pískovně, které ukazují na vodnatý

meandrující tok s neustále překládaným korytem (P.Bosák, O.Jäger, terénní zhodnocení), jednak morfologie údolí na úrovni okolo 320 m. Mezi vystupujícími hřbety Kosova a Zlatého koně leží v této úrovni litologicky podmíněná kotlina navazující na sladkovodní třetihorní sedimenty u Křižatek. Oválný tvar kotliny vzbuzuje představu jevu u nás často popisovaného jako "aluviální jezero", což, jak se zdá z profilů na Klinci, Sulavě, Hlavačově, sev. od Ládví apod., je spíš systém překládajících se toků a ramen oddělených nízkými agradačními valy. Pro úplnost uvedme, že nejnižší relikt planinového krasu v Českém krasu nalézáme na úrovni okolo 350 m n.v. (Koda), kde se vyskytují světlé jíly podobného typu jako v Liteňské pískovně, které byly na Kodě těženy berounskými hrnčíři.

Je obtížné srovnávat a geneticky paralelizovat jednotlivé výškové úrovně v oblasti, kde

očekáváme neotektonické pohyby projevující se nikoliv mozaikou diferencovaně vyzdvížených minibloků, ale spíš náklony několika megabloků. Nicméně se ukazuje, že jedny z důležitých třetihorních úrovní Českého krasu leží jednak v dnešních výškách okolo 320 m (Liteňská pískovna, Křižatky), jednak ve výškách 350 - 380 m (skalní terasa Kotýzu, závrťová pole na Kodě a Velké hoře, silicifikované horizonty u Tmaně, Vižinská středně miocenní pánev).

Literatura:

Problém silicifikace jeskynních výplní a durikret Českého krasu je v naší speleologické literatuře široce diskutován. Soupis nejdůležitějších poznatků a literatury naleznete v Českém krasu č. 4 a v Československém krasu č. 38.

Krátké zprávy

Převzato z NSS News

Jste zváni připojit se k "Mezikontinentálnímu připitku jeskyních přátel". Prvně ho uskutečnili američtí a ukrajinští jeskyňáři v roce 1991. Přípitek sdružuje všechny, kteří pociťují přátelství a jednotu v jeskyňářství, bez ohledu na státní příslušnost, je určen všem, kteří mají dobré jeskynní přátele v různých částech světa a chtějí jim poslat pozdravy.

Příští "Mezikontinentální přípitek" se bude konat 4.7.1992 v 16,00 hod. New Yorkského, tj. ve 24,00 hod. Kijevského času (v ČSFR ve 22,00 hod.). Připojte se v tuto dobu. Můžete použít libovolný nápoj, ale zejména je doporučována ruská vodka. Potěšte se připitkem a krásným pocitem přátelství!

A.Klimčuk, Tom Rea

Vážení přátelé,

blíží se doba zasedání valné hromady, kdy budou vaši zástupci rozhodovat o mnoha důležitých záležitostech. Jeden z bodů, který hodlám nanést v pořadí jednání, je problém 5% odvodu pro rozpočet předsednictva z hospodářské činnosti.

Jsmo v době relativně svobodného podni-

kání a pokud chceme, aby náš centrální orgán a odborné komise měly dostatek finančních prostředků pro svoji činnost, musíme pro to vytvořit podmínky, které by vyhovovaly především základním organizacím. Každý, kdo podniká ví, že odvod z hrubého zisku je holý nesmysl a při většině činností je tento 5% odvod větší než daň důchodová, respektive daň z příjmu obyvatelstva. Za těchto podmínek asi žádná základní organizace vedlejší hospodářskou činnost nebude provádět a bude pracovat raději "na soukromo".

ČSS měla v posledních letech jednu velkou výhodu a tou byla úleva, respektive odpuštění důchodové daně. Málokdo ví, kolik mi to dalo úsilí, než jsem této vymoženosti na FMF dosáhl a Dana Bílková to může potvrdit. Od roku 1993 bude platit nový daňový systém a my pochopitelně úlevu ztratíme. Bude se samozřejmě snažit dosáhnout dalších výhod pro ČSS, ale to má smysl jedině v případě, že výdělečná činnost bude pro ZO výhodná, co se odvodů týká.

Na valné hromadě navrhu odvozy z čistého zisku z hospodářské činnosti. Jejich výši nejsem zatím schopen procentuálně vyčíslit (musí být nižší než jakákoli daň), ale do valné hromady budu mít konkrétní procento

připraveno.

Prosím vás, pověťte zástupce svých ZO, ať hlasují pro můj návrh.

Při zachování odvodů 5% z hrubého zisku nebude asi žádná ZO hospodářskou činnost provádět a protože nelze spoléhat na dotace od MŽP, nebudou mít naše centrální orgány dostatek finančních prostředků.

Radko Tásler, předseda ZO 5-02 Albeřice

Zprávy z SNS

11.1.1992 byla v Kijevě založena Ukrajinská speleologická asociace (Ukr.S.A.). Jejím presidentem byl zvolen Alexandr Klimčuk, vice-presidenty Jozef Zimels a Alexandr Kozlov. Členství v asociaci je otevřeno i pro zájemce z jiných států. Roční členský poplatek je 10 USD pro jednotlivce a 50 USD pro organizace. Adresa: Ukrainian Speleological Association, P.O.Box 224/8, Kiev-30, 252030, Ukraine.

V knihovně ČSS jsou k zapůjčení první dvě čísla nového periodika Svet. Je to čtvrtletník vydávaný Kijevským krasovým a speleologickým centrem. Přináší informace z karstologie a speleologie na území bývalého SSSR. Vydavatelé rádi otisknou příspěvky od speleologů z jiných států. Též uvítají dotaci v podobě toneru SF-730ST1, který potřebují k provozu kopírky Sharp, na které je "Svet" tištěn. Dárci budou zveřejněni a obdrží roční předplatné.

Adresa: A.Klimčuk, P.O.Box 224/8, Kijev-30, 252030, Ukraine.

Informace z 2.č. časopisu Svet. V západní části Bzybského hřebenu v jeskyni K-3 se francouzskému týmu podařilo objevit šachtu hlubokou -410m. Je to nyní *nejhlubší podzemní šachta na světě*. Celková hloubka j.k-3 je nyní -510 m.

-ur-

Kde leží jezerní kotlina a jeskyně Saturn?

Starý Jestřáb Jaroslav Foglar byl mnohokrát za svůj dlouhý život tázan, kde leží místa, která popisuje ve svých románech.

Nikdy to neprozradil, jen neopomenul podotknout, že mají skutečnou předlohu. Foglarova místa mají několik společných rysů - leží blízko města, vlastně na okraji periferie, jsou skalnatá, někdy mají jezírko, jindy stolu či jeskyni. Když vyslechnete staré trampy a trochu se nad tím zamyslíte, napadne vás asi jediné možné vysvětlení - J.Foglar popisuje opuštěné lomy v místech, kde se Český kras dotýká Prahy. Podle pamětníků byl zvláště ovlivněn neobvyklou krajinou nad dolomitovými doly ve Velké Chuchli se systémem lomů, propadů a jam. Dnes je zde dobře rekultivovaná skládka a 35 m hluboká díra do dolomitového dolu končící velkým závalem. Myslím, že je jasné i pro Starý Jestřáb svá místa tají - skutečnost je ve srovnání s románem příliš banální a z dobrodružného příběhu začíná příliš vyčuhovat pouhá tábornická hra. Jenže ona to vlastně není pravda - současnost Českého krasu je námět na román - vezměte si třeba ilegální úložiště radioaktivního odpadu, vraždu trampa v Srbku, vlámání a loupež ve skladu trhavin na Mořině (lupič se probourával do zazděné stoly skladu v noci visíc na laně), záhadný výbuch na Šanově koutě, podivné anonymy a telefonické výhrůžky. A to ani nemluvíme o odkrytí svatyně kanibalů a hledání pokladu na Karlštejně. Obávám se, že žijeme větší, ale ne tak hezké romány, o jakých čteme ve Foglarových knížkách.

- sd -

Capouch, Capuš nebo Koda?

Ve skalnatém srubu těsně pod horní hranou Kodské rokle nad cípem mladého lesa, který ještě nedávno býval polem (F.Prošek zde nalezl hrubotvarou, pravděpodobně mezolitickou, industrii a přineseného kambrického trilobita, ústní sdělení V.Ložek) leží na Český kras neobvykle velký vchod do jeskyně nazývané Koda, která poskytla významné neolitické a paleolitické nálezy. Část nálezů se však ztratila a odborná veřejnost se po 2.sv.válce domnívala, že tehdy byly uloženy v Liliové ulici 31, kde bydlel Karel Absolon... Sklenář a Fridrich/1976/ se podrobně zabývají historií archeologického výzkumu jeskyně a upozorňují, že její název Koda je velmi mladého data a vznikl stažením označení "jeskyně na, ve smyslu blízko, Kodě".

Název do značné míry popularizoval J.Petr-bok, který zde kopal a který jej volil namísto staršího, ale v meziválečné době používaného názvu Capuš.

Ottův slovník naučný z roku 1899 za využití neuvedeného pramene z roku 1890 zmiňuje na Kodě šest domů, dva mlýny a jeskyni Capouch blízko myslivny. Je pravděpodobné, že slovo "capouch", jež je vlastně nářečním synonymem slova "sopouch", bylo původním označením jeskyně. Sopouch neměl ještě v první polovině minulého století nic společného se sopkou, ale s dymníkem, tedy s dírou z pece do komína. Používal se i ve významu díra do sklepa nebo prostě díra. Místní lidé se nenamáhalí s vymyšlením nějakého jména pro jeskyni, ale svým jazykem jí prostě říkali "ďoura" tedy capouch.

Slovo capouch či sopouch bylo volně zaměňováno s podobně znějícím slovem rampouch, které původně rovněž označovalo díru do pece. Celá řada jeskynních názvů je totiž odvozena z pekařské terminologie. Výrazně je slyšíme ve jménech pec, pekárna, komín aj. Rampouch i sopouch, dokonce ve tvaru capuch, který se již velmi blíží slovu capuš, byly dokonce místně zaměňovány za střechýl, což je rampouch visící ze střechy. Krápník zavedl nejspíš omylem Svatopluk Presl z německého a možná i českého slova krupnik čili kroupovec a skoro bych řekl, že měl na mysli něco jako krupičkovitý či bradavčitý sintr a nikoliv stalaktit či stalagmit. Samotné slovo Koda je nejasného původu a může být odvozeno od slovesa "kodat", jež znamená klapat a v tomto případě by se nejspíš vztahovalo k oněm prastarým mlýnům na Kodě.

Jeskyně Capouch, která pravděpodobně představuje starý vývěr, něco podobného jako jeskyně Nad Kačákem, nebyla dosud jeskyňářky zkoumána, přestože když závalem prostrčíte svíčku přivázanou na klacku (je to lepší, než pouhé prosvícení lampou, protože blízký zdroj světla vás vždycky oslňuje), vidíte, že zavalená chodba pokračuje dál. Množství travertinu vysrážené Kodsou vyvěračkou je gigantické, i když se to tak na první pohled nejeví. Kromě hrázek a údolního suku u spodního mlýna leží totiž největší travertinové těleso až dole na louce pod vyústěním skalní rokle. J.Kovanda, který zde před lety prováděl nepublikovaný výzkum, zde odkryl travertinové těleso o ověřené mocnosti 5 m !

Další travertinová tělesa pravděpodobně tvoří terasu mezi ústím Císařské a Kodske rokle pod a částečně i nad tratí. Ve sklepech chat pod Císařskou roklí byly zastiženy nejméně 3 m čistého pěnovce. Kodsý potok je ve spodní části uměle sveden do zahrad, kde teče výš, než je úroveň okolního terénu a silně travertinuje. Chataři a osadníci však brání tvorbě hrázek, které by se zde rychle vyvinuly a prohrabávají koryto. V.Ložek se domnívá, že potok změnil svůj režim - tam kde dřívě vytvářel pórovité inkrustace, dnes sráží lýtý, masivní pěnovec.

Z celé této zprávy jsou pro jeskyňáře důležité dvě věci - jeskyni na Kodě bychom správně měli říkat "Capouch" nebo "Capuš" a pokud se někdy pustíme do její prolongace, je pravděpodobné, že archeologické vrstvy budou pokračovat i pod závalem, na což si musíme dát pozor.

- wc -

Literatura:

Machek V. /1971/: Etymologický slovník jazyka českého. Academia. Praha.

Fridrich J., Sklenář K. /1976/: Die Paleolitische und mesolitische Höhlenbesiedlung des Böhmischen Karstes. Fontes Arch. Prag. Nár.Muzeum Praha.

Poznámka: Slovo "capouch" má ještě jeden význam - je to flundra, ošklivá, nemytá holka ohavná jak díra do komína.

Ixačka

J.Prokop, ZO 6-18

Nezasvěcenému tento název nic neříká, avšak mnohým Jihlavským jeskyňářům naháněl v dobách "Temna" mráz po zádech.

Ještě v dobách dávno minulých, než se naše skupina včlenila do speleologické společnosti, měla své vlastní klukovské zákony, platil mezi jinými i osmnáctý zákon katakomb, zákon o trestech.

Rafinovaný Honza Šustr přemýšlel z lásky k bližnímu o tom, jak by bylo nejlepší za různé prohřešky trestat zbloudilé členy skupiny. Napomenutí, důtky, blbost! To není ono, mumlal vždycky. Chce to něco výchovnějšího. A tak přemýšlel, až vymyslel Ixačku.

Ixačka je snad nejsmrduťejší a nejspínavější chodba v Jihlavských katakombách. Protéká jí kanalizace a jen se hemží pavouky

a potkany. Podlaha má zde navě tak nepraktický tvar, že každý návštěvník, který Ixačkou prochází se musí pohybovat s nohama do ix. Návštěvník zde vymetá ohromné pavučiny a zalývá se během krátké chvíle smradu. Není určitě třeba víc vysvětlovat, aby si každý uvědomil, že tato chodba není často navštěvována. Ale praktický Honza Šustr pro ni nalezl praktické využití. "Ixačka má z katakomb dveře, to všichni víte," oznámil jednou na schůzi. "A taky možná víte, že ty dveře jdou z venku zamknout. A proto jsem se rozhodl, že kdo nebude dodržovat naše zákony, bude uzamčen na dobu, kterou určíme, do Ixačky". Schváleno, odklepnuto. Ixačka se stala kárnicí Jihlavské skupiny.

Uplynul nějaký čas, během kterého byla Ixačka občas využita, až se na ní docela zapomělo. Až jednou zjistila skupina strašnou věc a to poznatek, že mladý člen skupiny Jirka Lang vynáší na povrch mezi cizí lidi věci týkající se skupiny a katakomb! V katakombách na schůzi všichni probodávali nebohého Jirku očima až Honza Šustr vynesl ve spravedlivém hněvu rozsudek. "Hodinu zamčené v Ixačce a bez světla!"

Jirka Lang spínal ruce: "To je strašnej trest, poraďte mi, co mám dělat." S těmito slovy se otáčel k ostatním členům, u kterých očekával trochu porozumění. "Odvolej se," poradil mu Pavel Krivánek. "Ano, odvolávám se," zvolal Jirka.

"Tak ty se odvoláváš," řekl jedovatě Honza. "Dobrá, probereme znovu tvou vinu a já potom vynesu nový spravedlivý rozsudek!" A tak byl znovu probírán Jirkův hrůzný čin, že se někde na veřejnosti zmínil o skupině a o vchodech do podzemí. Když potom vše stichlo, vyhlásil Honza slavnostně nový rozsudek: Ne jedna, ale tři hodiny Ixačky, potmě a se svázanýma rukama! "Tak to ti pěkně děkuju," otočil se Jirka na Pavla, "byla to bezva rada." A ještě to ani nedeřekl a už vyskočil ze svého místa a začal pádit podzemím pryč. Šustr se zvedl a z očí mu metalyblesky. "Chyťte ho," zvolal a sám se hned vrhl do chodeb.

V mžiku se v podzemní místnosti strhla mela a všichni o překot vyběhli za prchajícím Jirkou. Katakomyb duněly pod nohama celé skupiny a první jednotlivci se orientovali spíše podle záblesků Jirkovy baterky, nežli podle zvuku.

Běží na H-H, zařval kdosi vpředu a již se

celá skupina řítí do dvoupatrového bludiště, které bylo pojmenováno skupinou H-H. Doběhl Jirka Prokop s Honzou a ihned hnali po dvou členech obsadit jediné dva východy z bludiště, které komunikovaly s dalšími katakombami. "Tady nám Lang nemůže utýct," radovali se všichni, "jediné kdyby se dostal někudy do sklepeň."

A již skupina pročesává kousek po kousku celé bludiště. Všude je ticho, všichni opatrně našlapují s vědomím, že Jirka musí být někde nablízku. Najednou se však ozval hrozný řev: "Potkan!" a nejprve vyběhl z boční chodby schovaný Jirka Lang a za ním veliký tlustý potkan. A tak již není třeba pokračovat v psaní, Jirka byl prozrazen. Skupina ho také zdárně polapila, ale že se připozdilo, byl trest odložen na neurčito. A nakonec se tak dlouho odkládal, až se na něj úplně zapomnělo. Dalšímu odsouzenému vyhlásil nový náčelník amnestii a tím se koncem roku 1978 definitivně osmnáctý zákon katakomb zrušil.

Ve stoce

J.Prokop, ZO 6-18

Krásný zážitek se stal Jirkovi Vystrčilovi krátce po přijetí do Jihlavské skupiny. Byl pozván do katakomb na poradu do místnosti H-1 v neděli dopoledne. Rodiče ho vyšňořili na neděli do dlouhého, sněhobílého kabátu a světlých, tesilových kalhot. Zasloužil členové, kteří podzemí dobře znali, ho přiváděli na místo schůzky dlouhým bludištěm chodeb.

Jirka Prokop a Honza Šustr se zrovna radili v H-1, když v tom za rohem uslyšeli mohutné šplouchnutí. Vyběhli z místnosti a strnuli. Za místností se nachází jámka plná fekálií a najednou se po jejím okraji objevila jakási černá ruka. Za ní se objevila hlava, která vzdáleně připomínala nováčka Jirku Vystrčila.

Chvilí trvalo, než smrduté bahno propustilo dlouhý kabát a v zápětí se v chodbě postavila příšerná postava obalená usazeným letitým kalem. Byl to Jirka, který ještě neznal všechny záležitosti katakomb. Vše se kolem kroutilo smíchy, samozřejmě kromě něho. Když učinil první kroky ke skupině, roznesl se chodbami hrozný puch. "Stůj, nechoď sem," křičeli všichni. "Jsi špinavý, běž se domů

umejt!" Ale Jirka začal lamentovat, že domů nemůže, že by určitě dostal. A tak nakonec běžel přes celé město na Telečskou k babiře. Celá skupina radostně běžela za ním a všichni se smáli, jak kolemjdoucí rodinky na procházce se rychle rozestupovaly a zděšeně Jirkovi uhýbali z cesty.

Babička na Telečské spráskla ruce a pak hnala Jirku dolů do prádelny, postavila ho ke zdi a začala ho ostříkávat hadicí.

Okénkem tam bylo krásně zvrchu vidět a skupina u toho brečela smíchy. Nakonec celá událost dopadla tak, že se Jirkovi rodiče vše dozvěděli a tím byla násilně ukončena Jirkova slibná jeskyňářská kariéra.

Zugo "91"

Petr Kadlec, ZO ČSS 1-08

Tetínská speleologická skupina v rámci svých pracovních pobytů v Slovenském krasu započala v roce 1990 pracovat v Hučiacej vyvěračce - Zugo u Kunovej Teplice.

V šedesátých letech členové místní speleologické skupiny pronikli vyvěračkou proti proudu vody asi 100 m do masivu Plešivské planiny, kde je v dalším postupu zastavil neprůlezný polosifon. Během asi dvacetileté pauzy, po kterou byly práce ve vyvěračce přerušeny, došlo ke zřícení vymáhaného ústí vyvěračky a zavalení vchodu do jeskyně.

V létě 1990 se znovu podařilo Tetínským a Rožňavským jeskyňářům proniknout do již známé části jeskyně, která je 100 m dlouhá a má charakter řečištní chodby, občasné protékané vodou. Proniknutí do vyvěračky předcházelo odkopání sesutého svahu, který zavalil původní vchod a vydfvení vstupní partie. Šířka a výška chodby se pohybuje v rozmezí 0,7 – 3 m. Za normálního stavu vody protéká voda pouze asi dvacetimetrovým úsekem staré chodby a ztrácí se v neprůlezném odtokovém kanálu. Na konci staré chodby je množství spadlých stropních bloků, mezi kterými protéká voda. Přelesením bloků se znovu pronikne na vodní tok s neprůlezným polosifonem. Zde práce v roce 1990 skončily.

V roce 1991 v termínu 23.-31. srpna se na Slovensko jelo s jasným cílem - překonat polosifon a proniknout do dalších prostor. Po počátečních obtížích jsme cíl splnili. Po

částečném rozšíření pukliny, kterou protékala voda, pronikla členka ZO ČSS 1-02 Hana Tomášková do nové prostory za polosifonem. Vzhledem k tomu, že nebyl nikdo další, kdo by byl schopen se úzkým průstupem za objevitelkou dostat a postupovat společně dál, byla přinucena se vrátit zpátky. Druhého dne, po dalším rozšíření pukliny, pronikli do nové části bratři Kankulové z Rožňavské skupiny a učinili další rozsáhlé objevy proti proudu vody. Jeskyně za polosifonem náhle mění charakter. Chodby jsou zde až 8 m široké, místy vysoké až 10 m a značně členité. Stěny jsou pokryté bahem a na dně potoka je jemný čistý písek. Pro nedostatek světla a pro celkové prochlazení byli nuceni Kankulové průzkum přerušit, aniž by došli na konec. Během jedné návštěvy objevili přibližně asi 200 m nových prostor. Téhož dne večer byla vypravena další průzkumná skupina, ve které byl Petr Kadlec a Libor Houška. Jim se podařilo prozkoumat suchou postranní chodbu řečiště, občasné zaplavovanou, se skromnou výzdobou. Proti proudu hlavního toku postoupili oproti Kankulům o dalších 100 m, kde dalšímu postupu zamezila zúžená chodba, k jejímuž rozšíření byla nutná palice. Další objevy nenechaly na sebe dlouho čekat. Na druhý den se puklina rozšířila a postoupilo se opět dál. Nad řečištěm byl objeven obrovský dóm, nazvaný Tetínský. Dále bylo nutné řečištní chodbou komínovat nad vodou, neboť hloubka vody zde dosahovala místy i několika metrů. Menší zdržení zapříčinil polosifón, který nebylo možné překonat jinak než podplaváním po krk ve vodě. Další úsek (asi 100 m dle sdělení M.Kankuly) bylo nutné plavat až k závěrečnému sifónu, který se doposud nepodařilo překonat. Dále byl objeven dóm na konci Suché chodby, ve kterém se předpokládá další pokračování jeskyně. Během tábora se ještě podrobně zmapovala Stará chodba a exkurzivně se navštívila propast Velká Bikfa, Krásnohorská jeskyně, Gombasecká jeskyně a jeskyně Milada.

Pracovního tábora se aktivně zúčastnilo 8 členů ZO ČSS 1-02 Tetín, jeden člen ZO ČSS 1-08 Týnčany a 3 členové SSS Rožňava.

V měsíci září byla v "Zugo" v Tetínském dómu objevena členy Rožňavské skupiny další vrchní patra jeskyně s jedinečnou výzdobou, převážně zastoupenou excentricky a záclonkami. Nejkrásnější dóm s výzdobou byl nazván po objevitelích Kankulův dóm.

V listopadu 1991 byla ještě uskutečněna jedna akce v "Zugo". V součinnosti se SSS bylo objeveno asi 30 m nových prostor. Mimo to byla pořízena částečná fotodokumentace, rozšířen průstup ve Staré chodbě do nové části a provedena jeho mapová dokumentace. Celková délka jeskyně s přilehlými chodbami bude přibližně k dnešnímu datu činit něco přes 1000 m. Po deštích, nebo po jarním tání se zaplavuje vchod do jeskyně a je zde nebezpečí, že by mohlo dojít během náhlé průtrže mračen k odříznutí osob uvnitř jeskyně.

Další činnost v Zugo hodláme směřovat k překonání závěrečného sifonu, rozšíření úzké chodby v dómu na konci Suché chodby, kde se předpokládá vodní tok a zmapování a uzavření jeskyně.

Objevení jeskyně Zugo o délce přes 1.000 m nám již z části otevřelo cestu do nitra Plešivské planiny, což se v jiné vývěrové jeskyni dosud nepodařilo.

Albeřická jeskyně

Radko Tásler

Rok 1991 nebyl bohatý na srážky a projevilo se to i na hladině spodní vody v Albeřické jeskyni. Již několik-let nebyl tak abnormálně nízký stav, aby bylo možné projít celé spodní patro jeskyně. V únoru 92 dokonce scházely pouze tři centimetry, aby se otevřel velmi úzký sifon a dalo se prolézt do Opilcovy jeskyně. Poprvé a zatím naposled byla navštívena tato nedostatečně prozkoumaná prostora badatelem v ne příliš střízlivém stavu a od té doby se otvor nikdy nad hladinou neobjevil. Bohužel předčasné tání koncem února začalo hladiny podzemních jezer opět zvedat a Opilcova jeskyně zůstává stále izolovaná.

Norsko 1991

Novotný, ZO 1-11

V loňském roce jsme během naší komorní výpravy (tři lidé + hrdinný stroj Škoda 1202) navštívili následující dvě krasové oblasti v Norsku.

Údolí řeky Jordbrueve

Do této oblasti se lze dostat po silniče č.

803, která odbočuje z hlavní silnice asi 10 km před Troforsem doleva na Tosbotn.

Cesta k jeskyním začíná v místě, kde řeka Jordbrueve křížuje silnici. Chůzi proti proudu po jejím levém břehu jsme se dostali k vodopádu vysokému asi 30 m. Poblíž něj je vchod do nejdlejší jeskyně této oblasti, *Etasjegrotty*. Je to víceúrovňová aktivní ponorová jeskyně vytvořená v mramorech s celkovou délkou 1.085 m. Vstupuje se do ní portálem cca 10x5 m.

Vstupní koridor je asi 6 m vysoký i široký, šíře v podstatě zůstává, ale výška klesá až na necelého půl metru. Průchod k závěrečnému sifonu není delší než 100 m. Výzdoba spočívá v nádherných erozních tvarech a ledových blocích ve vstupní části. Jeskyni jsme navštívili za deště, při vstupu bylo koryto potoka vstupujícího do jeskyně naprosto suché, při odchodu v něm tekla již slušná voda - hrozí zaplavení průlezu do závěrečných úzkých pasáží.

Krajina v této oblasti patří k unikátním i v Norsku, je to divočina bez cest, žijí zde různé druhy divokých zvířat.

Lit.: Cave and Caving, č. 48, léto 1990

Oblast okolí města Mo i Rana

Nalézají se zde dvě zpřístupněné j. *Gronligrotta* a *Saetergrotta*. Gronligrotta je zpřístupněna sportovně. Návštěvník dostane overall a čelové světlo a plazí se a komínuje... "Zážitek na celý život!" hlásaly plakáty. Neozkoušeli jsme, tučné vstupné nás odradilo.

Přesunuli jsme se do nedalekého údolí Glomdal k jezeru Langvatn, kde se nachází Hamarneset karst. Za vesničkou Hamarnes jsme s pomocí domorodkyně našli ústí do jeskyně *Hamarnesgrotta* - prý nejstarší známé jeskyně v Norsku. Stojí za to ji navštívit. Nejlépe přístupný vchod se nachází na rozhraní mohutného suťáku a úpatí útesu. Jeskyně je dnes dlouhá přes 2.000 m a je to pouhá částka původního třetihorního systému. Je vytvořena v mramorové pecce a tvoří ji bludiště chodeb o průměru až 6 m, prostřídání plavkami většinou s písčitou podkladem i dómy. Jeskyně je nádherně erodovaná, občas i s výzdobou, převážně suchá, pouze v nejnižších položených partiích se objevuje malý potůček. Nyní má osm vchodů, všechny více méně na úpatí útesu, bohužel sestup od nich do údolí je poněkud krkolomný.

Další, v blízkosti ležící údolí, je údolí

řeky Plury - Plurdal. Vede jím nepřilíh kvalitní cesta, ke konci soukromá. V závěru údolí se nachází j. *Jordbrugrotta*, 3.000 m dlouhá, končící vodopádem. Vody z jeskyně vtékají do řeky Plury, která teče erodovaným mramorovým řečištěm jako ponorná řeka, zejména za nižšího vodního stavu. Podzemní řečiště má být dlouhé 3 km, přesné místo, kde řeka opět vyvěrá na povrch se nám nepodařilo objevit.

Z archivu ČSS: Görögova mapa Turnianskej stolice z roku 1805

sekce dokumentace
(k vyobrazenína prostřední dvoustraně)

Zaujímá větší část Slovenského krasu včetně jeho pokračování do Maďarska. Současná hranice probíhá asi středem mapy. Mapy jednotlivých uherských stolic vycházely jednotlivě a nakonec vyšly jako atlas. Mapu vydáváme kvůli maďarským názvům a vůbec celé historické situaci. Jsou na ní zakresleny tři jeskyně Baradla, Silická Ládnic a neidentifikovatelná jeskyně při ústí Zádielského kaňonu, což by mohla být nepřesně zakreslená historicky známá Králova jeskyně anebo Čertova propast. Mapa rovněž podává přehled některých vyvěraček a lokalizace důlních děl, např. na Drieňovém vrchu nebo v okolí Borky. Ozubeným kolečkem jsou znázorněny mlýny, ale rovněž hamry a pily na vodní pohon. Z jiných pramenů např. víme, že "mlýn" v Zádielu pod chatou Správy CHKO Slovenský kras fungoval jako pila, přestože jeho lokalizace pod železnorudnými ložisky mezi Vraní a Havraní skálou naznačuje jeho původní využití jako hamr. Mapa má rovněž význam pro ochranáře, protože rozlišuje tři druhy porostů - doubravy, bučiny a smrčiny ve stavu koncem 18. století. Některé mapy byly kolorovány vodovkami, takže vám zároveň předkládáme jakousi omalovánku. Mapu v kvalitním xeroxu formátu A3 je možné získat na sekretariátu ČSS podobně jako další dva dokumenty - jedním z nich je Buchholtzův průřez Demänovskou ledovou jeskyní z díla M.Bela z roku 1723, druhým Komenického mapa Moravy s lokalizací Hranického propasti. Skutečně velcí zájemci mohou na sekretariátu získat i kopii darovací listiny Břetislava I. z roku 1037 (ve skutečnosti

falsum z konce 13. století) obsahující první zmínku o jeskyni u nás - jedná se o jeskyni Sv.Ivana ve Sv.Janu pod Skalou v Českém krasu. Mapy si pokud možno vyzvedněte osobně, při posílání bychom je museli přeložit.

Literatura:

Prikryl V.L. (1985): Dejiny speleológie na Slovensku. Bratislava.

Otrlý poustevník

Známy český egyptolog světového jména prof. František Lexa přeložil mnoho egyptských papýrů. Následující úryvek pochází z rukopisu z prvních dob egyptského křesťanství nazvaného "Apophtegmata patrum aegyptiorum". Příspěvek zařazujeme kvůli některým jeskynářům, aby si uvědomili, že dokáže-li v Egyptě žít pohromadě v jeskyni poustevník s hadem či lvem, mohly by v Moravském krasu žít pospolu v jedné oblasti dvě jeskynářské skupiny. Úryvek zní: "Stařec, jenž bydlel na Jordánu a vedl poustevnický život, vešel ve vedru do jeskyně a našel tam lva, jenž začal na něho skřípati zuby a řval. Stařec mu řekl: Co se rozčiluješ? Toto místo pojme mne a pojme také tebe. Nechceš-li být se mnou pohromadě, seber se a jdi! A lev ho neuchvátil a odešel.

Jednou otec Agathon vešel do jeskyně, v níž byl velký drak. Plaz chtěl utéci, ale otec mu řekl: Když půjdeš, půjdu i já. Drak tedy zůstal. Byla pak na té poušti sykomora, jejíž plody jedli. Otec Agathon strom rozdělil na dvě části. Had jedl z jedné polovice, stařec z druhé. A když se najedli, šli zase oba do své jeskyně."

- wc -

Literatura:

Lexa F. /1923/: Staroegyptské čarodějnictví. Str. 231. Sfinx, Praha.

Papoušek Emy Destinové

Paleontolog Ladislav Marek se s Jaroslavem Petrbokem potkával v Národním muzeu i při výzkumech v Českém krasu a vyléchl mnoho historek z jeho života. Petrbok jako mladý hoch chořoval někdy ke slavné operní zpěvačce Emě Destinové. Měla svého oblíbeného papouška, který loulával semenec. Tak

mu Petrбок podstrčil bouchací kuličku. Pták si klobl, kulička explodovala, odhodila opeřence na dno klece. Tam se válel po hřbetě a třepetal křídly. Zpěvačka se rozlobila a vrátila Petrбокovi facku.

Po mnoha letech, když se Petrбок toulal po Balkáně, dorazil do města, kde měla Destinová představení. Navštívil ji v šatně a připomněl jí celou příhodu i s inzultací. "Vzpomínáte si na mně ještě?" "Ovšem," odvětila slavná pěvkyně, "Jaroušku, ale tu facku bych vám dala ještě dnes!"

Jindy Petrбок vyprávěl, jak jako malí kluci dráždili c.k. policajta. Vymysleli na něj past. Na staveništi domu byla odkrytá žumpa, přes kterou bylo položené prkno. Kluci prkno zespuď nazřili a řli vydráždit policajta. Ten je začal pronásledovat. Kluci žumpu přskočili na rozdíl od policajta, pod kterým prkno prasklo a on spadl do fekálií. Tak jak byl v uniformě, vlezl do Vltavy a omýval se. Kluci na něj zatím z břehu volali: "Policajt podělanej!" Nakonec prý měl takovou ostudu, že se nechal přeložit do jiné čtvrti.

Z pozdější doby se traduje příhoda, kdy Petrбок v Petřínských sadech potkáva hezkou, mladou maminku, která táhne vztekající se dítě a řiká mu: "Jestli budeš zlobit, tak si tě ten fousatý pán vezme!" Petrбок si odplivne a pronese: "Toho fakana si nechte paní, ale vás bych bral!"

- WC -

Hlubinná těžba už v paleolitu

Ve všech učebnicích hornictví se uvádí, že hlubinná těžba pazourků či křemenců na výrobu nástrojů začala v neolitu a eneolitu zhruba před 5-7000 lety. Známe ji z dnes již klasických lokalit Grimes Graves v Anglii, Spienes v Belgii či z polských Krzemionků Opatowskich. U nás je uváděna z Tušimic (lokalita zanikla při stavbě elektrárny) a z Bílého kamene na Sázavě (polozasucené malé jámy nad horní stěnou starého lomu).

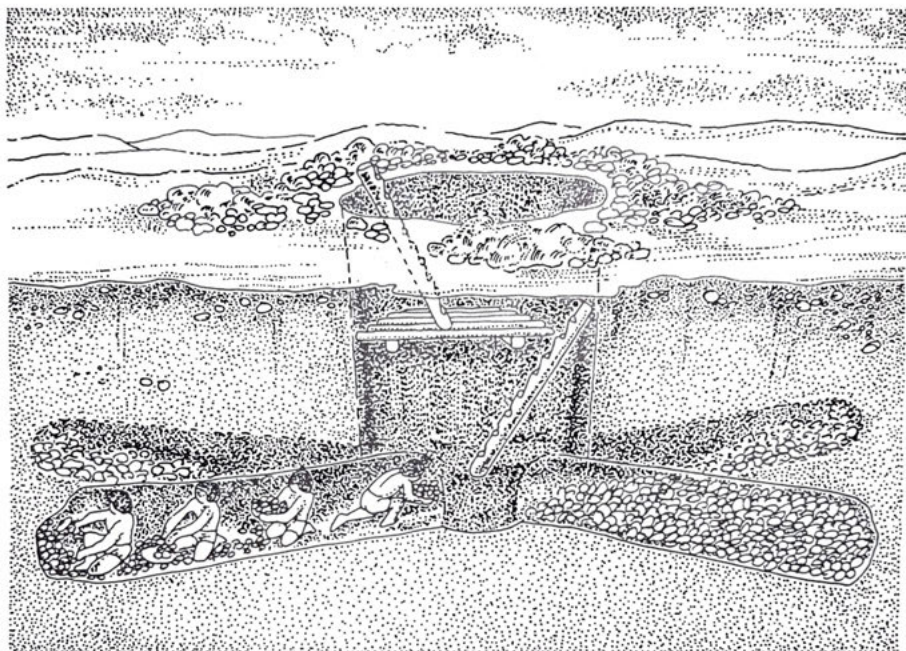
Nedávná expedice lovaňské univerzity do údolí Nilu v Egyptě však k velkému překvapení nalezla na lokalitách Nazlet Safaha a Taramsa jámy, příkopy a dokonce šachty s krátkými vodorovnými štolkami z doby nejméně před 35000 lety. Zde těžil ještě neandrtálec, což jak se ukazuje, nebyl žádný "opicový člověk", ale docela vzdělanec. Ve

Rekonstrukce těžební jámy na pazourek v Cissbury, Anglie, asi 2000 let před Kristem. Šachta o průměru 4,5 x 4,5 m je 12 m hluboká a vychází z ní krátké štolky.

Lvi jeskyni ve Swazijsku se dokonce hematit (Fe_2O_3 , barvivo) těžil před nejméně 40000 lety vodorovnou štolou. Dějiny hornictví se tak posouvají nesmírně dozadu.

A jak jsme na tom s pravěkou těžbou u nás? Kromě uvedených dvou lokalit známe neolitickou jámu na těžbu křemence u Bečova, prastaré lomy na mlecí kameny u Malých Žernosek. Keltské hlubinné dobývání kameňnouhelné švarťny na výrobu náramků očekáváme v Žehrovičích a grafitové jámy v jižních Čechách. Co se týče hlubinného dobývání rud, nemáme žádné terénní důkazy, protože pozdější těžba obvykle zastřela nejstarší projevy hornictví. Nebudeme nejspíš daleko od pravdy, když první hlubinné šachty se štolíčkami budeme očekávat již od doby bronzové. K nálezům paleolitických jam u nás stěží dojde. Pokud by byly nalezeny, pravděpodobně bychom je objevili na nálezistích křemenců vázaných na terciérní severočeské pánve (Písečný vrch, Saleziova výšina). Dina-

Těžba pazourku v Grimes Graves v Anglii asi 1600 před Kristem

sové křemence však byly v 19.-20. stol. intenzivně těženy jako žáruvzdorná surovina a ložiska jsou vesměs vyčerpána. Přesto by však neškodilo - nalézají-li se na území vaší jeskyňářské skupiny - projít si staré křemencové lomy a dívat se po zařícených a hlinou vypl-

něných chodbičkách a šachtíčkách malých rozměrů.

- wc -

Literatura:

Vencl S. /1992/: Počátky těžby v pravěku. Vesmír 1:11.

Společenská rubrika ČSS

Ze života nižší společnosti

Karbidka - špatný pomocník potápěče

Lidový výzkumník Pepa Brožek nás seznámil se dvěma zajímavými experimenty. V prvním z nich v zadní části chodeb za závalem v podzemní pevnosti Dobrošov u Náchoda prokázal, že hranice mezi dýchatelem vzduchem a hladinou ovzduš s 6% CO₂

(měřeno indikační trubičkou) je v měřtku možná 10 cm ostrá, nikoliv pozvolná. Takže J.Kašpar, který kdysi hovořil o plynových jezírkách, přesně vyjádřil skutečnost. Dál se ukázalo, že skupinka jeskyňářů byla schopna sice s bolestí hlavy, ale jinak bez větších problémů, pobývat (nikoliv pracovat) v ovzduš s těmi 6% CO₂. Nesnažte se je napodobit, protože není jasné, zda byste skončili

v Guinessově knize hloupých rekordů anebo na krchově. Zato druhý pokus se Pepovi nepovedl. Zjistil totiž, že karbidka ponořená do vody vždycky zhasne - a to i v případě, že plamen důkladně chránil rukou!

- wc -

Totální likvidace

Při listování několika vládními usneseními týkajícími se útlumu rudného hornictví je jasné, že poslední dotace závody dostanou ještě v příštím roce a pak je konec. Likvidace šachet má proběhnout bez rabování. Vypadá to tak, že šachty se odepíší i s většinou výztuže, kolejnicí a zařízením. Máte tedy jednu z posledních možností šachty navštívit, nafotit a případně si u vedení závodu vyprosit výztuž či zařízení, které by se vám mohlo hodit.

- wc -

Muckov - pokračování případu

Václav Cílek

V minulém čísle Spelea jsme zmínili podzemní vápencové lomy u Muckova v Černé v Pošumaví, které byly před několika lety navrženy k ochraně. Ministerstvo životního prostředí však reagovalo poněkud nečekaně. Navrhli likvidaci, tj. sestřelení a zavezení této dosti unikátní lokality, kde sídlí 9 druhů netopýrů, vyskytují se chráněné květiny apod. Rovněž odbor životního prostředí v Českém Krumlově zaujal zásadní stanovisko - lomy je zapotřebí zlikvidovat. Likvidací byl pověřen "Úranový průzkum", dnes už firma "Průzkum", Lipová 345, Píseň IV, 26102. Motivem těchto organizací je naplnění zákona o veřejném ohrožení, protože do lomu může někdo spadnout. Ponechme stranou otázku, zda si takto představujeme ochranu životního prostředí a proč jsou na takovou akci peníze, když do krásných muckovských lomů ještě nikdo v životě nespadol a jiných ekologických problémů je až plíhla mnoha.

Místní lidé s potěšením vyprávějí o jistém funkcionáři, který asi před třemi lety odešel za určitým účelem do skrytého lomu s ženou, jež nebyla jeho paní a v jistém delikátním okamžiku byl vyrušen pádem asi 3 m³ vápence, což je opravdu nečekané vyvrcholení. A od té doby se táhnou pokusy o likvidaci

lomů. Naštěstí jihočeští ochránci nelenili a lomy vyhlásili v kategorii chráněných přírodních výtvorů, takže bez jejich svolení je není možné zničit. Právě naopak M. Kovalová, která měla být hlavním likvidátorem je ochotna domluvit se o žádoucím zabezpečení důlních vchodů.

MŽP např. žádalo uzavření vchodu do štol ve Vřescích u Ratibořských Hor. Dříve by prostě vchod sestřelili a zavezli kamením. Dnes je situace jiná. Zatím bylo přijato řešení, že ústí štol bude uzavřeno betonovým uzávěrem, že v něm bude vletový otvor pro netopýry 30x15 cm a železný zamykatelný vlez, od něhož budou klíče na obecním úřadě a u jeskyňářů. Takže pokud se na vašich lokalitách objeví nějaký likvidátor, požádejte obecní úřad o následující stanovisko: s likvidací souhlasíte, ale musí být provedena solidním způsobem, který stanoví předpis. Žádejte betonovou zeď s odvodňovací trubicí asi v dolní třetině vchodu, nahoru otvor pro netopýry a ve zdi železný poklop dejme tomu 80x100 cm zamykatelný zevnitř a klíče na úřad. Pokud budete chtít lokalitu převzít a kontrolovat, je pravděpodobné, že vám budou klíče svěřeny. Nebudete-li chtít zodpovědnost, můžete doporučit, aby železné dveře byly zavaženy a až si to jednou rozmyslíte, tak přijedete s autogenem a štolu otevřete.

Likvidace důlního díla na pozemcích, které nepatří těžaři, musí proběhnout se souhlasem majitele pozemku a stanoviskem obecního úřadu. Pokud se domluvíte s těmito lidmi, máte solidní šanci, že se vám podaří lokalitu zachránit. Další likvidované lokality mají být severně od šachty na Měděnci a v obci Kaňk. Firma "Průzkum" bude brzy privatizována a její další osud je nejasný. Možná by neškodilo, kdyby se některá ze soukromých firem zaměstnávající jeskyňáře informovala na MŽP o dalších uzavírkách nebo je i sama navrhla a citlivě se specializovala na tento obor.

Cizinecký vstup do pražské kanalizace

Napravo pod Pražským orlojem na Staroměstském náměstí byl opět po letech otevřen soukromou firmou - společností "Skryté památky" (tel. 359531-9, ing. Svoboda) - nejznámější vchod do Pražské kanalizace. Za pět korun si můžete prohlédnout soutok tří

kanalizačních stok v krásně vyzděné místnosti Lindleyovy kanalizace z let 1900-1970. Společenost tvrdí, že je schopna zajistit prohlídky jiných, ještě zajímavějších objektů v podzemí nejenom Prahy, ale i v celé republice.

Přestřelka na pláži

Jiří George Kukla trávil na Kubě celkem 6 let a odnesl si odtamtud řadu veselých zážitků. Jednou v lednu o půlnoci si šel zaplavat na Varadaíro do míst, odkud Kubánci čekali příchod amerického agenta vysazeného z ponorky. Palbu zahájili bez výstrahy. Svítilci stěly samopalů křížovaly noční nebe ještě dlouho poté, co Jiří s rukama nad hlavou stál na pláži, poslouchal svist kulek a sledoval blížící se trychtýře v písku pláže. Kubánci byli našťásti nervózní a nervózní Kubánci se obvykle netrefí. Jiřího obklíčili. Dva samopaly mu zamířili do zad. Třetí člověk ho držel na mušce zepředu a obezřetně couval, jak jej naučili agenti KGB. Naštěstí byl Jiří odpoledne kontrolován policií, která si zapsala číslo auta, takže se dalo prokázat, že jej nevyasadila ponorka.

Na Kubě je už dlouhou dobu podezřelý každý člověk, který jí. Jiří tedy udělal chybu, když si v baru objednal již třetí miniaturní porci. Už při jeho druhém jídle se bar začal vyprazdňovat. Jako v kovbojském filmu. Při třetím jídle zbyl sám a dusné ticho věstící zásah tajné policie, která s prstem na spoušti samopalu obklíčila bar a zajala podezřelého jedlíka v domnění, že konečně chytila špiona. Z Amerikánce se vyklubal tehdy ještě Čechoslovák. Ne všechny podobné historky mají dobrý konec. Svého času měli dva experti sloužící na Kubě tu smůlu, že jejich auto trpělo samozápaly, "střílením výfuku". Když se ozvaly první rány, domnívali se ostražití kubánští policisté, že tu opět mají americkou invazi a roztříšlili je i s autem na malé kousky.

Vraťme se však k podzemí. Na Kubě Jiří zkoumal hlavně podzemní bar "Catacombes". Představte si, že v šatně zřezenc obsluhoval propadlíště. Pod rozjařenou společností se náhle asi o 30 cm propadla podlaha. V baru byla jiná finta. Nad pultem se skláněla krásná dívka. Nebylo jí vidět do obličejce, ale postavu měla nádhernou. Byla dočista sama. Stávalo se i několikrát za večer, že osamělý muž

povzbuzený alkoholem ji oslovil, jestli by s ním nešla na skleničku, nebo co se v podobných případech říká. V té chvíli se dívka otočila a muž hleděl do tváře lebký! Byla to figurína obsluhovaná barmanem. Tvář měla vytvořenou ze skutečné lebky, na které byla paruka. Účinek byl často ohromující. Někteří muži dokonce spadli ze stoličky!

Jiří Kukla byl první člověk, který navštívil dno 27 m hluboké Letošnickovy propasti (vlastně by se měla jmenovat Kuklova) ve středním patru Koněpruských jeskyní. Před ním se do propasti spustili středověcí padělatelé, což byl dosti slušný speleolpinistický výkon, protože třemi komíny, z nichž dva byly zcela vertikální, pronikali do hloubky přes 50 m! Padělatelé zanechali ve dně propasti stopy a zbytek kožené škorňe s koženým řemínkem proplétaným měděným či bronzovým drátkem pokrytým měděnkou. V první chvíli si nikdo neuvedomil, že nalezené stopy mohou být staré několik set let, takže je jeskyňáři prostě zašlapali. Kus škorňe zmizel jako starý krám při zabavení všech Jiřího písemností poté, co utekl do USA.

- wc -

Rozhořčení paleontologové

Paleontologové jsou roztrpčení nad vznikající soukromou firmou "Trilobit", od které očekávají další drancování našich, již značně zchudlých lokalit. Firma má působit i v oblasti Českého krasu. Kromě toho jsme obdrželi protestní notu L.Marka ohrazující se nad článkem v posledním Speleu, kde je J.Barrande označen jako "známý opilec". Faktem však zůstává, že nikdo neví, kým byl Barrande před příchodem do Čech. Je zjevné, že tak skvělé dílo jako je Barrandeovo nemohl vytvořit člověk typu jeskyňáře Pípy a rovněž se ví, že v pozdějších letech J.Barrande někdy sebou nosil do terénu butelku s vínem a pivo v hospodě popíjel doslazované sirupem či limonádou.

Přesto se zdá, že historie s trilobitem popsaná Jakubem Arbesem je založena na skutečné události z Barrandeova života. Koncem minulého století (asi 1897?) byl Arbes požádán, aby do 3. dílu Ottových Čech napsal kapitolu o Smíchovu a pražském okolí. Celý, téměř 100 stránkový text je velmi věcný. Je to literatura faktu. A přece zde Arbes,

ovšem podstatně opatrněji, uvádí přiblížení osudového zlomu J. Barranda a opět jej lokalizuje do skal nad Zlíchovem. Arbes - alespoň podle vzpomínek Jaroslava Haška v "Dějinných stranách mírného pokroku v mezích zákona" - pracoval podobným způsobem jako Bohumil Hrabal. Vysedával v hospodách a poslouchal hovory lidí. I Arbesovo dílo je

vlastně povznesená hospodská historka z dob, kdy lidé méně nadávali a víc se informovali. Nevíme, co mohl Arbes zaslechnout o Barandeevi, ale asi tomu věřil, jinak by celou historii neopakoval v Ottových Čechách.

- wc -

Literatura: Arbes. J. /1922/: Nesmrtelní pijáci. Praha.

Literatura a bibliografie

Český kras v turistickém průvodci

J. Dostála

Vydávání turistických průvodců má v Čechách přibližně stoletou tradici. Např. o území Českého krasu můžeme nashromáždit několik desítek souhraných i dílčích průvodců různé kvality. Většina z nich přináší málo nových informací, ale stávalo se, že sestavením takového průvodce byl pověřen místní znalec, který léta sledoval nejenom odbornou literaturu, ale i noviny a příležitostně regionální tisky. V takovém případě v průvodci nalézáme i jedinečné, jinde neuvedené údaje. V roce 1947 vyšel ve dvou dílech a celkovém rozsahu 440 stran dvoudílný průvodce "Okolí Prahy - západní část" sepsaný Jaroslavem Dostálem a obsahující geologickou část od Radima Kettnera a botanickou část od Josefa Dostála. I přes různé nepřesnosti i chyby považují tohoto průvodce za jednoho z nejlepších (ne-li nejlepšího) napsaných o této části Čech. Vybírám z něj důležité a málo známé údaje týkající se Českého krasu. Text, pokud je uváděn v autentickém znění, je označen uvozovkami. Některé údaje je však nutné vysvětlit nebo zařadit do souvislostí - poznámkový aparát je tedy bez uvozek. Cílem této zprávy je soustředit a vyhledat všechny dostupné střípky informací o našich krasových oblastech, což je jedním z hlavních průběžných motivů časopisu Speleo. Údaje jsou řazeny po lokalitách.

Hlubočepské jezírko

"Po několika krocích spatříme nečekaný obraz. V klíně rozervaných skal se rozlévá jezero, přírodní koupaliště. R. 1912 při lámání kamene vytryskl mocný pramen a naplňoval rychle kotlinu, že dělníci stačili sotva odpáchnout koně a utéci. Povozy a náčiní zůstalo pod vodou. R. 1916 byl učiněn pokus

vyčerpat vodu. Dvě parní stříkačky pracovaly nepřetržitě 70 hodin, ale voda klesla jen o 1,5 m. Jezírko zůstalo a jako mořské oko krásně blízko okolí Prahy. Je 142 m dlouhé, 21 m široké, místy až 16 m hluboké. Je koupalištěm." Další popis Prokopského údolí nepřináší nové, neznámé údaje.

Radotínské údolí

"V Radotínském údolí byly před 50 lety konány pokusy o využití spodních vod pro Prahu. Bylo založeno 20 zkušebních studní." Zajímavý údaj ukazuje na možnost krasového odvodňování do údolní nivy.

Mořina

"V Mořině narodil se r. 1820 Jakub Eduard Polák, lékař v Egyptě. Učil v Zeheránu, založil tam chirurgickou kliniku, prozkoumal Persii, napsal persky, arabsky a latinsky "Vocabularium medicum". Původ jména Mořina asi souvisí se smrtí (mors, mord, Morana, Moráň). Blízko okraje Českého krasu u Hostomic známe ještě jednu Mořinu - je to "kraj lesa blízko Běštína pod brdským Plešivcem, kde je 30 pravěkých mohyl." Údaj o jménu Mořina může mít archeologický význam.

Srbsko

"V Holanově statku se zachoval roubený špýchar. První lom otevřen r. 1882. Vytěžil se ročně 1500 vagonů vápence do železáren a cukrovarů, 2400 vagonů páleného vápna. Lom Pražské železářské společnosti v Srbsku dává 4000, v Hostimi 7000 vagonů do vlastních železáren v Králově Dvoře a Kladně. Firma Petzold a spol. vytěžila 10000 vagonů drobného vápence do omítky. Spojené továrny na stávkách mají tu svůj lom. V Srbsku se narodil r. 1865 JUDr. Václav Melichar, advokát v Praze, který přeložil do italštiny "Prodanou nevěstu".

Sv.Jan pod Skalou

Za zmatenými údaji o jeskyních nalezených v roce 1941 u Kubrychtovy boudy a ve Sv.Janu tušíme popularizační články J.Petrboka, týkající se jeskyně Nad vodopády a klášterního sklepa. Výšku skalní stěny ve Sv.Janu uvádí J.Dostál 209 m, stáří kříže na skále z roku 1902. Odvolávka na obraz Julia Mařáka "Sv.Jan pod Skalou".

Hostim

"Mlynář Klapka zachránil chorou ruku čtrnáctiletému chlapci Jaroslavu Čermákovi, později slavnému malíři, který tehdy z vděčnosti namaloval portrét svého lidového lékaře."

Dolování na Kladensku

Zajímá nás, protože rozvoj kladenských hutí souvisí s rozmachem těžby vápence na Berounsku. "Drvoštěpové Václav Burger a Jukub Optl za poledního odpočinku 22.7. 1772 pozorovali, že krtek vyhrabuje kostičky lesknoucí se na slunci. Sebrali je a u kováře zjistili, že je to uhlí. R.1857 vytvořena "pražská železářská, r. 1885 zapálena první vysoká pec."

Mořinka

"V Mořince se narodil Václav Burger, ministr železnic v letech 1920-21. Velmi se zasloužil o stavbu železnic za Rakouska-Uherska. Studánka Stydlá voda s velmi studenou vodou s rozpuštěným vápencem, který se sráží na předmětech ležících delší čas ve vodě."

Karlštejn

J.Dostál zmiňuje prameny na Krabíně jižně od Plešivce, kóty 362 m, které slouží k zásobování obce vodou. Jedná se o krasový pramen na kontaktu vápenců a vulkanosedimentárního souvrství, který po sobě zanechal skryté, ale dosti velké pěnící těleso zkoumané V.Ložkem (Čs.kras 25) o mocnosti nejmeně 3m. Budeme-li předpokládat, že každé travertinové těleso označuje větší či menší krasový systém, protože rozpuštěný vápencem musí odněkud přicházet, silně znejistíme, co se týče našich speleologických znalostí Českého krasu. Na tomto území dnes známe 18 travertinových těles o mocnosti i přes 10m (Měňanské údolí), které se táhnou v pásu od Koněprus, Měňan, Srbska do Karlického údolí a až do Malé Chuchle. Ani v jednom případě neznáme jeskynní systém

související s travertinovými tělesy. Podíváme-li se však na možnost nálezu jeskynního systému z hlediska výskytu travertinu, musíme uvažovat o větších systémech pod Kobylou, Bacínem, pod plošinou mezi Tobolkou a Kornem, pod Plešivcem a Haknovou, v okolí Sv.Jana, pod západní částí Karlického údolí a v okolí Malé Chuchle. Obávám se, že Český kras ze speleologického hlediska vlastně neznáme.

Horní a Dolní Vlence

"Park je krajinnou kulisou Ženíškova obrazu "Oldřich a Božena". V popředí obrazu je dub od pily, na koni Vulkánu sedí Josef Šebestián, rytíř Daubek, starší psovod je pivovarský Zíma, mladší Ot.Jeřábek. Božena není určitá osoba, je souhrnem venkovských krás. Z lesa vyhlížející dívka je slečna Maršová ze Suchomast."

Tetín v umění

"F.Engelmüller namaloval obraz "Nad Beroučkou pod Tetínem", Jaroslav Panuška "Tetín na počátku křesťanství", Max Pirner "Pod Tetínem", Bedřich Havránek lept "Tetín", Václav Špála a Jan Slavík tetínské skály.

Čísařská rokle

J.Dostál ji nazývá "Hlubokou". Uvádí odtud červeně zbarvený vápenec hlazený na mramor.

Koněprusy

"Narodil se zde r.1815 Jiří Macourek, kapelník turinského divadla, hudební skladatel. Jeho opera "Žižkův dub" hrána r.1847 ve Stavovském divadle.

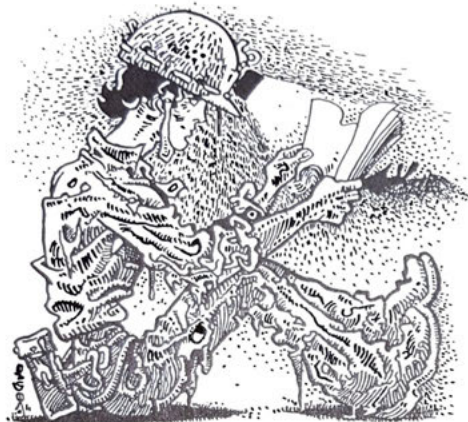
Chotěč

"Severně od vsi v lese Na zámkách stávala tvrz, snad první sídlo zakladatelů Chotěče. Pověst vypravuje o královském zámku, prý Královská studánka v údolí Hrozném má po něm jméno." Jako staré zámky či zámky jsou typicky označována stará hradiště. Blízko uvedeného místa byly nově učiněny bohaté archeologické nálezy několika kultur od lineární keramiky až po Kelty (V.Cílek, V.Daněček, J.Tipková, jsou uloženy v muzeu v Berouně).

- wc -

Literatura:

Dostál J. /1947/: Okolí Prahy. Západní část I.-II. Knihnice KČT.Praha.

Nové knihy a časopisy

Václav Cílek

Česká mutace časopisu **PLAYBOY** zklamala výběrem dívek i textů podobně jako nepravdělně vydávaný **PIVNÍ KURÝR**. Ukazuje se, že je nutné sáhnout k osvědčeným periodikám.

Časopis **ČESKOSLOVENSKÝ KRAS** již dva roky nevyšel. Nyní po delších jednáních byl uvolněn z rozpadávajícího se nakladatelství Academia a přešel pod naši Společnost. Smlouvu jako nabyvatel podepsal Pavel Bosák. Vydávání Československého krasu nás bude ročně stát víc jak 100.000,- Kčs, které snad získáme od MŽP. Dokud se situace nevyjasní, platí úsporná opatření stran tiskovin vydávaných ČSS. Zredukována byla zejména Knihovna ČSS, kde je situace jednoznačná pouze u dvou připravovaných titulů - **Speleologického slovníku** a **Speleoalpinismu**.

SLOVENSKÝ KRAS (vydává Muzeum ochrany přírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši, výkonný redaktor Jožo Hlaváč) by měl vycházet i nadále, i když to nebude jednoduché.

O **STALAGMITU** nemáme žádné zaručené zprávy, ale příští číslo čekáme již brzy každým rokem.

Časopis **PAMÁTKY A PŘÍRODA** se opět rozpadl na **OCHRANU PŘÍRODY**, kterou bude vydávat ČÚOP (redakce B.Kuč-

ra, Slezská 9, Praha 2, objednávky: PNS, Kafkova 19, Praha 6, 16000, 10 čísel ročně, předplatné 100,- Kčs) a časopis **ZPRÁVY PAMÁTKOVÉ PÉČE**, které bude vydávat Ministerstvo kultury ČR (10 čísel ročně, cena á 18,- Kčs, roční předplatné 150,- Kčs na adrese Nakladatelství Oswald, Nad Petruskou 10, 12000 Praha 2). Nulté číslo těchto zpráv vypadá mimořádně pěkně, první číslo přináší zprávy o gotických kostelech v Mořině a Budňanech v Českém krasu.

Slovenská speleologická společnost přestala vydávat svého Spravodaje či Spravodajce. Jeho místo zaujal **JASKYNIAR** (adresa redakce je: Hodžova 11, 03101 Liptovský Mikuláš, SSS), který je možné si objednat v Slovenském múzeu ochrany prírody a jaskyniarstva, Školská 4, 03101 L.Mikuláš a stojí za těch 20,- Kčs.

Oblíbený časopis **LIDÉ A ZEMĚ** odešel z Academie a sídlí dnes v Radlické 61, Praha 5, 15002, tel. 544941-8. Redakci nadále vede Miluše Žáková. Časopis vychází 12x ročně, stojí zatím 12,- Kčs a vychází pod Mladou Frontou. Poněkud změnil náplň a z dřívějšího časopisu "pro středoškolské profesory zeměpisu" se z něj stal časopis českých cestovatelů. Má méně odborných článků, ale více plánek, cestovních informací, reklam a pěknou grafickou úpravu - prostě můžeme jej doporučit.

Zájemce o historické podzemí a historii vůbec by mohli zaujmout obnovený **ČASOPIS SPOLEČNOSTI PRÁTEL STAROŽITNOSTÍ** (redakce U Lužického semináře 13, Praha 1 - Malá Strana, tel. 533611, vychází 4x ročně, cena á 10,- Kčs). Časopis je zatím užitečný zejména tím, že podává dosti obsáhlý přehled o různých obskurních tiscích regionálních muzeí a spolků.

Jinak si vás ještě dovoluujeme upozornit na knihkupectví Českého geologického ústavu na Malostranském náměstí, kde se dají za staré ceny koupit geologické mapy (včetně nové série map 1:25000, ceny okolo 10,- Kčs) a vysvětlivky i různé starší geologické publikace za rozumné ceny. Až je doprodají, tak prostě nebudou a navíc není jisté, zda bude tento ústav a tedy obchod s geologickými publikacemi.

Poslední Saudkův seriál **JESKYNĚ SA-TURN** a další díla z nakladatelství Pavla Noska "Zlatý kůň" je možné zakoupit též ve specializované prodejně komiksů a báječné

brakové literatury v průchodu u bývalých Píko vláček na Přikopech.

Reambulované turistické mapy 1:50000 na základě vojenských map lze nejsnadněji získat v Melantrichu dole na Můstku - zatím vyšla Šumava, Ašsko, Podjív a Český ráj (cena 30,- Kčs).

MATOUŠEK V. /1991/: Archeologické mapy okruhu Beroun. Náklad 1000 ks. Vydalo Muzeum v Berouně.

Jedná se o 8 nepřilíh přesných map v různých časových řezech od paleolitu až po Slované. Je to pěkné dílo na školní nástěnku a pro posouzení hustoty osídlení a tím i vývoje kulturní krajiny na okrese Beroun.

JASKYNIAR 1991. Časopis SSS.

Profesionálně vypravený časopis s barevnou obálkou přináší na 64 stranách řadu pěkných článků - o Plaveckém krasu, jeskyni Rysí hnízdo u Tisovce, o nové jeskyni v Červených vrších, o velmi zajímavé Medvědí jeskyni v Janské dolině, která pravděpodobně souvisí s málo známou, ale velmi pěknou jeskyní Zlomisk a další zprávy týkající se zahraničních akcí a společenských událostí. Jaskyniar je velmi pěkný časopis, ale svou náplní se velmi blíží Slovenskému krasu, takže se prý stává, že normální řadoví jeskyňáři časopis s velkou úctou odloží do své knihovny, aniž by jej četli.

SLOVENSKÝ KRAS XXIX.

Dobře známá, kvalitní ročenka přináší na 200 stranách řadu pěkných, vesměs popisných článků (Jelšavský kras, Manínské bradlo, Bzybský masiv na Kavkaze). Zajímavý je Štelclův článek o radonu v Moravském krasu, ale nejvýš hodnotím studii J.Činčury et al. o svrchněkřídovém paleokrasu v Malých Karpatech. Ukazuje se totiž, že většina našich krasů prodělala ve svrchní křídle-paleogénu obrovské rozpouštění spjaté s tvorbou jeskyní a závrtů. Kdo nevěří, ať běží do Slovenského krasu na horní etáži lomu Host'ovce, kde najde průřez závrtem vyplněný nepremístěným souvrstvím svrchněkřídových sladkovodních vápenců. Podobný, ale přemístěný materiál najde ve Včelárech a pod Gombaseckou jehlou i na horní etáži Gombaseckého lomu. Vypadá to neuvěřitelně, ale ukazuje se, že část našich závrtů a jeskyní existuje už alespoň 70 milionů let. Pokud bychom Slovenské-

mu krasu chtěli něco vytknout, což je v každém případě nespravedlivé, tak to je malá pestrost článků a nedostatek krátkých zajímavých zpráv, které časopisu vtiskují charakter víc než velké studie.

OKOLÍ BRNA A MORAVSKÝ KRAS.

Turistický průvodce ČSFR 40, 1991, 343 stran, Olympia, Praha. 49,- Kčs.

Pěkný, solidní průvodce oblíbené řady, která našťástí stále vychází.

VYLITA B. et al. /1991/: Nové poznatky o karlovarské zřidelní struktuře. Knihovna ÚUG sv.63, náklad 700 ks, 15,- Kčs, 107 stran.

Autor to sice nepíše, ale zřidelní struktura se svým systémem kavern patří k nejdůležitějším jevům hydrotermálního krasu ČR. Pěkná informativní brožurka přináší cenné nové informace o celé struktuře, o vřidlovcích (což vlastně jsou hydrotermální speleotémy), jejich struktuře a chemismu. Téměř současně vyšla kniha stejného autora "S geologem po Karlových Varech".

HAUBELT J. /1991/: Geolog Radim Kettner. Vydavatelství Českého geologického ústavu, náklad 600 ks, 16,- Kčs, 103 stran.

Životopis nejvýznačnějšího českého geologa, který se celý život zajímal o kras (Domica, Moravský kras) z pera historika nikoliv přírodovědce. Tato užitečná publikace je sice některými geology odmítána jako další "haubeltiáda", nicméně pánbů za ní zaplat.

FOGLAR J. a SAUDEK K. /1991/: Jeskyně Saturn.

Poslední třetí díl kresleného seriálu Modrá rokle - Ztracený kamarád v zaručené kvalitě a pečlivém provedení vydává za doporučenou cenu 13,- Kčs nakladatelství Zlatý kůň. Pavel Nosek pravděpodobně nevstoupí do dějin speleologie svými objevy v Koněpruských, zato se mu jistě dostane čestného místa v dějinách českého komiksu. Na obálce líčí Pavel historii vzniku Saudkových seriálů a jejich téměř ilegální vydávání pod hlavičkou ČSS pouze se souhlasem ÚV ČSS. Takže až vám někdo bude vyprávět o tom, jak před rokem 89 byla ČSS prolezlá divnými lidmi, nevěřte mu, protože jinak by nebylo možné vydat seriály: Tajemství Zlatého koně, Po stopách sněžného muže, Trať se ztrácí ve

tmě, Stříbrný poklad, Modrá rokle, Peruánský deník, Konec Sahrbergovy bandy, Ztracený kamarád, Arnal a dva dračí zuby a Šťěstí a jiné příběhy. Později vyšly tři sešity příběhů Barbara Conana a pět sešitů Lovcraftových hororů.

HOWARD R.E. /1991/:

Conanovu popularitu v ČR založila Česká speleologická společnost společně s klubem J.Vernea. Z četných nových vydání, z nichž některá jsou pirátská, vám můžeme doporučit první tři sešity Poutníka (12,- a 15,- Kčs, v prodeji na Příkopech u Piko vládků) s tituly "Lidé černého kruhu" a "Barbar Conan".

VYSKOČIL Q.M. /1908/: Tatárek. Josef Vilímek v Praze.

Zapomenutý autor, přibramský rodák, kombinuje ve svém díle pohádkové motivy důlních permoniků s historickými reáliemi hornického života na Příbrami včetně důlních neštěstí a stávek i s historickými pověstmi např. o dole Květná. Jeho dílo bude vždycky představovat okrajový, ale důležitý zdroj informací o myšlenkovém a pověrečném světě českých horníků. Od stejného autora viz též: Modré hory /1907/, Tajemná světla živých hrobů /1906/, Mechy rodných střeš /1905/ aj.

WILSDORF H. /1987/: Montanwesen - eine Kulturgeschichte. 410 stran, 380 ilustrací. Edition Leipzig. Německo.

Obsáhlé dějiny hornictví, které začínají neolitickým hornictvím, pokračují přes antiku, hornictví Agricoly doby až do naší doby. Pěkný přehled dějin hornictví v exkluzivním vydání. Kniha obsahuje důležitý soupis několika set citací - vesměs monografií o historii hornictví, z nichž mnohé se týkají odlehlých regionů - Indie, Asýrie, antického Řecka, Izraele a jiných lokalit. V knize nalézáme zmínky o mnoha českých lokalitách. Čestné místo patří Kutné Hoře a Jáchymovu.

PROSSER J., GREY H.V. /1990/: Cave diving communications. 59 stran, NSS-Cave diving section, Branford, Florida, USA.

V Modré díře v Karibském moři se potápějí Val a Joe. Najednou se proti Joemu vynoří jeskynní žralok a zakrouží okolo něj. Joe se vyděsí a signalizuje žraloka, tím, že okolo

sebe opíše světlem kruh. Tento signál však obvykle znamená OKEY, takže do vody naskáčí další potápěči. Žralok má naštěstí dobrou náladu, takže na povrchu se potápěči nakonec domluví nejenom na signalizaci, ale také, kdo je větší vůl. Údajně velmi dobrá kniha (nejsem potápěč) o různých možnostech signalizace pod vodou. Z dalších publikací o potápění vydala NSS tyto publikace: Zumrick J.L., Prosser J.J., Grey H.V. /1988/: Cavern Diving Manual, Burge J. /198/: Basic underwater cave surveying.

THE BULLETIN: SOUTH AFRICA SPELEOLOGICAL ASSOCIATION. Vol. 31, 1990.

Ročenka Jihoafrické speleologické asociace přináší řadu zajímavých článků. Prof. Tobias přináší zprávu o 24 letech výkopů Hominoídu v různých afrických jeskyních na klasických lokalitách Taung, Sterkfontein a Pildown. C.D.Maxwell popisuje "Díru křováka" neboli Boesmansgat. Je to řádový závrť o průměru okolo 100 m a hloubce 50 m. Na jeho dně je malé jezírko. Několika jeskynními otvory je možné proplavat do zatopené trubcovitého prostoru o hloubce minimálně 264 m a průměru okolo 100 m. Viditelnost ve vodě je 50 m, což je asi o 50 m víc než ve většině našich jeskyní. Ovšem při dně pokračuje jeskyně dvěma chodbami o výšce tak 30 m kamsi dolů do neznáma. Jediná možnost je poslat tam jako ve Vaucluse ve Francii (dosaženo -315 m) malou ponorku.

Nejvíce vzrušující je však Martiniho článek o systému MAGNET v kvarcitech východního Transvaalu. V Jižní Africe je známo asi 150 kvarcitových jeskyní většinou v Kapské provincii. Některé jeskyně byly nalezeny pomocí leteckých snímků. První krok spočívá v ověření velkých kvarcitových závrťů, v dalších krocích se pátrá po vývěrech a malých změnách ve vegetaci. Dr.Martini si na leteckém snímku našel něco, co by mohla být jeskyně. Byla to. Tři roky se šfouřel v plazivkách, prokopával závaly, rozšiřoval chodby. Všechno docela sám. Nakonec vymapoval systém o celkové délce 2,4 km protákaný vodním tokem, osídlený dikobrazy a s krápníky z alofánu. Dno jeskyně je většinou tvořeno nepropustnou vrstvou břidlice, po ní širokými chodbami protéká podzemní potok, který má četné nízké odbočky a škvíry na povrch.

Jeskyňě vypadá jako vápencová až na to, že je v křemenci. V Kapské provincii se stal jiný zvláštní případ - u obce jménem Paternoster se propadl strop jeskyňě nešikovně nakopnutý pokladači potrubí. Jeskyňářský výzkum rychle našel jednoduchou 85 m dlouhou jeskyni. Šéf jeskyňářů posadil místního inženýra na kámen a strčil mu do ruky Bosákův Paleokras, který sebou tahá v batůžku a doporučil mu, ať si nalistuje stránky 521-536. Inženýr si je přečetl, vzdal díky jeskyňářům, Erasovi a Bosákovi, řekl, že už mu to je jasné a odešel jeskyni vyztuzit betonovými pilíři.

WESTBROEK P. /1991/: Life as a geological force. Dynamics of the Earth. 240 stran. W.W.Norton. London. New York. Přírodní vědy prožívají v posledních letech něco jako sci-fi. Smazává se rozdíl mezi živým a neživým, objevují se hypotézy jako Gaia, které hovoří o Zemi jako o jednom velkém super-organismu, jež si sám uzpůsobuje své prostředí. Peter Westbrook ukazuje na různých geologických případech, čím přispívá život k evoluci Země a vývoji krajiny. I kras je do značné míry biogenní produkt, protože většina CO_2 , který rozpouští vápenec je odvozena z půdních bakterií. Zatím se málokdo dokáže dívat na kras ne z pohledu geomorfologa ale jako na ekosystém, ve kterém rozpouštění, srážení, zvětvávání hornin, tvorba reliéfu apod. je podmíněna složitými vztahy mezi mikroorganismy a ty jsou opět zasazeny do jiných složitých vztahů souvisejících např. s odčerpáváním vzdušného CO_2 mořskými mikroorganismy.

KAFKA J. /1923/: Okolí Prahy. Ilustrovaný průvodce po Čechách. E.Grégr a syn, 300 stran. Praha.

J.Kafka působil jako vychovatel v Suchbátově, později jako profesor geologie na Karlově univerzitě. Zároveň byl jedním ze zakladatelů české krajinářské fotografie. Vydával ve své době nesmírně populární soubor 18ti turistických průvodců, který obsáhl celé Čechy. Původních vědeckých prací nenapsal mnoho, ale patří mezi ně tři důležité monografie o paleontologických nálezech v jeskyních výpinných Českého krasu z přelomu minulého a tohoto století. Protože patřil mezi krasové znalce Českého krasu, nesmírně nás zajímá, co o něm napsal ve svém průvodci. Kupodivu toho není mnoho. Opakuje starý

údaj Arbesův o staré silnici z Chuchle do Prahy, která původně vedla Čertovou strážou, tedy Chuchelským údolím. Barrandova skála tehdy hřbetem spadala až do vln Vltavy podobně jako Vyšehradská skála. Roku 1741 ji Francouzi odstříhali, aby si uvolnili cestu k obležené Praze. V letech 1809-11 zde byla postavena silnice. V Chuchli přebýval Jaroslav Vrchlický. Vycházely zde perucké vrstvy s otisky listů na povrch v horní části údolí. Vrch Bacín uvádí Kafka ve tvaru Bačín. Vyhledku z jeho tehdy holého vrchu popsal malíř Mánes v dopisu slečně Slavínské, později Jindřišce z Rittesbergu. Kafka pracoval v Turských maštalicích, v jeskyni Kobyla zničené lomem. Část obce Budňany v okolí nádraží zná jako Poučnick. Byla zde vila významného českého politika L.Riegra. Kafka zná jeskyně u Sv.Jana, zmiňuje se o jeskyňkách ničených lomy v okolí Srbska. Vrch naproti Skále ve Sv.Janu nazývá Mramor.

V Karlštejně upozorňuje na skalníky, kteří prodávají zkameněliny, ale nesprávně slepené. Hostin zná jako Hostin. I Kafka zná travertiny ve Sv.Janu, Kodě, Císařské roklí (zde mluví o těžbě vápencových bloků jako o současné) a Studeném potoku u Karlíka. Kafkův průvodce není vhodný materiál pro studium Českého krasu, je příliš povšechný. Je proto nutné obrátit se k jeho původním pracím, k nimž se doufám na stránkách Spelea ještě vrátíme.

PŘIBYL J., LOŽEK V., eds. /1992/: Základy karsologie a speleologie. 354 stran. Academia. Praha.

Téměř před deseti lety bylo na vědeckém kolegiu rozhodnuto, že by měla být vydána vysokoškolská učebnice nauky o krasu, která by moderním způsobem navázala na obě výborné dřívější monografie - Kunského "Kras a jeskyně" a Kettnerovu "Všeobecnou geologii". Sestavením učebnice byl tehdy pověřen F.Skrivánek. Když se asi dva roky nic nedělo, byli za nové editory prohlášeni J.Přibyl a V.Ložek. Byl jsem tehdy požádán, abych na jedné kapitole vznikajícího díla spolupracoval. Na dodání příspěvku jsme tehdy měli asi 14 dnů. Ve velkém chvatu byla napsána větší část knihy a pak se téměř dva roky čekalo na jednoho z autorů, až dodá svůj příspěvek. Pak se další asi 4 roky nic nedělo, pouze P.Bosák po dodání rukopisu prošel celou knihu a vyčtyl nejkřiklavější rozpory. Mezitím se na

rukopis nějak pozapomnělo. Proběhly jedny korektury a před pár měsíci další. Ty rovněž musely být hotovy během necelého týdne. Nakonec kniha k určitému překvapení vyšla, byť v nákladu pouze 700 výtisků místo plánovaných asi 2-3000 ks. Během těch několika let nebyl ani jednou svolán autorský kolektiv. Psali jsme svůj příspěvek a nevěděli, co píší ostatní.

Takže dnes, když poprvé držím v ruce hotovou knihu, mám pocit, že se jedná o užitečný polotovar a že se teď konečně autoři sejdou a domluví se, které části vypustí a které rozšíří, co zastaralo a co je nové. Co je třeba přepracovat, jaké obrázky doplnit. Jenže kniha je hotová, autoři se nikdy nesejdou a podobná monografie zase vyjde tak za 20 let. Tolik ke vzniku knihy.

Kniha samotná představuje sborník příspěvků různé úrovně a různě autorsky pojatých. To, co je na ní opravdu moderní, je široký záběr. Je z ní zcela patrné, že kras nejsou jenom jeskyně, ale také současné i fosilní ekosystémy, půdy, výplně, archeologické nálezy. Na knize je patrný značný posun v přístupu ke krasu. Kdysi to byla doména geomorfologů, dnes se zde setkávají biologové, geochemici, klimatologové, archeologové a další specialisté. V pokusu o celkovou syntézu různých pohledů na kras vidím hlavní klad knihy.

Kniha je celkově neuspořádaná. Např. o pseudokrasu (proč kapitolu nenapsal J. Vítek?) se mluví na třech místech, o krápníkové výzdobě ve dvou zcela nesouvisejících kapitolách, o travertínech tu a tam, pokud možno krátce a nesouvisle. Připomíná mi to roztroušenou sklerózu. Data, která patří k sobě se vyskytují průběžně ve směsi připomínající dort, který vařila kočička s psem. Ztrácí se souvislosti. Rozbor konkrétních nedostatků, které nalézám i ve své kdysi a narychlo napsané části, přesahuje možnosti této rubriky. Líbí se mi přehledné a sevřené kapitoly K. Sklenář, V. Ložka a P. Bosák. Výhrady mám vůči kapitolám o vlivu klimatu na tvorbu krasů, vůči některým geomorfologickým klasifikacím a hydrologii. Přál bych si, aby kapitolu o speleoterapii napsal lékař. Schází mi několik málo stránek o historickém podzemí. Nelíbí se mi pojetí i malý rozsah kapitoly o pseudokrasu.

Pokud budete ke knize přistupovat obezřetně, jako k úvodu a torzu zároveň, přinese

vám řadu dobrých poznatků a budete rádi, že ji máte. Navíc se můžeme utěšovat, že jakákoliv publikace podobného typu je v současné době vítězství (Pyrrhovo). Při malém nákladu asi bude brzy rozebrána. Mrzí mne jenom, že rukopis nedostal ve větší míře do spárů šouravý a agresivní dr. Bosák, to bychom možná zírali nejenom my, ale i Springer Verlag.

Recenze

Pavel Bosák

Přibyl Jan, Vojen Ložek a kolektiv: *Základy karsologie a speleologie*, Academia 1992 (1991?), 356 str., 119 obr., 132,- Kčs.

Nebývá zvykem, aby jeden z autorů recenzoval publikaci, na které se autorsky podílel. Doufám, že mi to čtenáři prominou, jsem autorem pouze 5,5 str. z celkem 356. Na obsah publikace a jeho editorský a ediční charakter jsem neměl nejmenšího vlivu, a naopak, některé moje náměty a připomínky nebyly vůbec akceptovány, natož vyslyšeny. Nehovoří však ze mne uražená ješitnost, pouze obrovské rozčarování nad další zmařenou šancí a neodbornou prací vydavatelství Academia.

Co si mne nutí si Vám postěžovat, protože to, co Academia vydala, je zmetek. Začneme vzhledem publikace a některými podstatnými náležitostmi. Tak nejdříve: na přebalu knihy jsou jako autoři uvedeni Jan Přibyl a Vojen Ložek s kolektivem (v zahraničí velmi neobvyklý způsob prezentace autorského kolektivu: uvádění bývají jen redaktori /editoři/ pokud jimi jsou). Na záložce stejného přebalu je jako autorský konglomerát uvedeno: Jan Přibyl, Vojen Ložek, Bohumil Kučera a kolektiv, stejně tak na titulním listě i v copyrightu na rubu titulního listu. V tiráži pak k nim přistupuje ještě Josef Rubín coby autor rejsťfku a odpovědný autor za sestavení fotografie. Vystává proto otázka: *jak publikaci citovat?* V knihovnách je to jedno, protože autorů je více než 3 a tak knihu nalezneme pod prvním slovem názvu, tedy pod *Základy*. K otázce redaktoreské se pojí řada nejasností. Autorský kolektiv podepisoval smlouvu s nakladatelstvím Academia prostřednictvím tzv. zástupců autorského kolektivu, běžná praxe pro zjednodušení administrativy, kterými od

počátku byli Jan Příbýl a Vojen Ložek. Teprve v hotové publikaci se autoři dozvídají, většinou s údivem, že k prvním dvěma příbýl i B.Kučera, který vydání knihy dlouhodobě sabotoval nedodáním své části a tím způsobil mnohaleté zdržení dodání rukopisu do tisku až hrozilo nebezpečí jeho stažení z nakladatelského plánu (škoda, že k tomu nedošlo). Tak tento "zástupce kolektivu" má i copyrightové právo, ač jednotliví autoři písemně toto přenesli prostřednictvím pouze původních dvou zástupců na nakladatelství Academia. To je ale otázka pro právníka specializovaného na autorské právo.

Dalším bodem je úroveň redakční práce. "Nádhernou" ukázkou předvedli odpovědní redaktori knihy, jmenovitě Ludmila Kuchařová a Aleš Dvořák uvedení v tiráži. Na jejich vrub zčásti padá to, co jsme již uvedli, ale zejména to, že není sjednocen např. rok vydání knihy. Na titulním listě je jako rok prvního vydání uveden letopočet 1992, na rubu titulního listu /! / u copyrightu a v tirážní šifře (21-087-91) též 1991. Kdy kniha vyšla?

Grafický knihu upravil Oleg Man. Podle mého názoru by bylo lépe, kdyby to neudělal. Způsob řešení titulu knihy na přebalu a titulním listě je velmi neobvyklý. Podobně i pozice nadpisů kapitol a subkapitol je pohledově deformovaná. V každém případě, nakladatelství, které se svého času honosilo přívlastkem nejlepší vědecké u nás, vydalo svou vizitku o svém skutečném stavu, o profesionálnosti svých redaktorů a kontrolním systémech. Je to politováníhodné, již s ohledem na možnost koedice se zahraničím. Ale který zahraniční partner neznalý Academie a posuzující její schopnosti podle technického stavu recenzované publikace bude chtít vstoupit v jednání?

Nyní několik poznámek k obsahu. Editori se obsahem publikace nejspíše příliš nezabývali a zdá se, že to ani neměli v úmyslu. Navíc byli vystaveni různým partikulárním zájmům a tlakům. Jde o slepenec nesoudržných témat, nesoudržné a nejednotné pojaty, napsaných i ilustrovaných. Již v době odezdání díla do tisku (1986) šlo o jednoznačně zastaralou koncepci, zejména pokud se týká základních kapitol (krasová geomorfologie, hydrologie, typologie). V knize nenalezneme jednotlivé linie, jakousi červenou nit na které jsou navěšena dílčí témata logicky na sebe

navazující. Mnohé z kapitol jsou popisné a špatně ilustrované. Podle vyjádření recenzentky díla, její připomínky mnohdy vůbec nebyly akceptovány a text upraven. U jiných titulů to automaticky značilo vyřazení z tisku. Jde patrně o výsledky již zmiňovaných partikulárních zájmů a bývalých vazeb.

Z mnohých kapitol se mi líbila jen určitá část. Zvláště to byla mineralogie a geochemie krasu (V.Cílek, J.Slaček, V.Šmejkal) přinášející originální přístupy a pohledy na geochemický cyklus prvků při krasování, dosud nikde tak komplexně publikovaný. Zajímavé, pěkně zpracované a profesionálně koncipované jsou statě V.Ložka (Krasové sedimenty a půdy, Povrchové ekosystémy, Paleontologie krasu a jeskyní), O.Štěrby a J.Vašíčka (Podzemní ekosystémy a ekotopy, Vliv člověka na podzemní ekosystémy) a K.Sklenáře (Speleoarcheologie). Sevěřený a vyčerpávající přehled krasu světa B.Kučery, plně odpovídající vymezenému rozsahu kapitoly. U některých obrázků však chybí přesnější citace zdroje. Profesionální je pak rejstřík J.Rubína.

Pseudokrasu je věnován jen malý prostor, ač tato problematika je velmi aktuální a diskutovaná. Pseudokrasové a krasu podobné jevy se vyskytují v celé škále hornin sedimentárních, vyvěřelých, metamorfovaných i v ledu. Není mi jasné: (1) proč byla tato kapitola tak osekána, ač redaktori měli k dispozici dílčí část této kapitoly (křemence, karbonativy, led) a dále (2) proč tuto kapitolu nese-psal dnes náš nejlepší znalec pseudokrasové problematiky Jan Vítek. Že by znovu partikulární zájmy? Podobně i klimatickým a mikroklimatickým poměrům jeskyní se nedostalo žádoucího prostoru (autor A.Jančařík).

Ostatní, zde nezmiňované kapitoly raději nekomentuji. Srovnáme-li pak recenzovanou publikaci s jinými kompendii, publikovanými od poloviny let osmdesátých (např. Jennings: Ford a Williams), musíme konstatovat, že *Základy karsologie a speleologie*, ač byl koncipován jako základní dílo, výkladní skříň našší znalosti o krasu a dokonce i vysokoškolská učebnice /!/, zůstávají daleko pozadu jak prezentovanými základními informacemi a znalostmi o krasu, tak i způsobem koncepce, zpracování a ilustrace. V díle nejsou zmínky o rozsáhlých poznatcích téměř samostatných vědních disciplín v rámci karsologie, chybí zcela základní informace o chemismu a termodynamice procesu rozpouštění (kom-

plexně zpracovaných v několika časopiseckých článcích prof. Dreybrodta již v době příprav knihy), metody, výsledky a aplikace speleochronologických disciplín a fyzikálních metod výzkumu speleotém i sedimentů, koncepční modely vývoje jeskyní a jeskynních systémů a jejich trendy (Ford a Ewers, Ford), abych jmenoval jen ty nekřiklavější. V obecných znalostech vykazujeme touto knihou naši úroveň odpovídající asi šedesátým letům.

Velkým přínosem je pak to, že kniha ukazuje karsologii (o speleologii jako takové se v díle nedovíme téměř nic) jako multidisciplinární a samostatný vědní obor. Prezentuje, že na úrovni zvládáme jen obory, kde stačí mít odkryv, kladívko, lopatku, lupu či mikroskop a přemýšlivou hlavu. Na technicky náročnější disciplíny nestačíme ani finančně, ani způsobem myšlení (za něj nemůžeme, protože je výsledkem "dokonalého" systému výuk v době socialistické éry vývoje naší společnosti). Publikace dokumentuje i neznalost a nevládnutí moderních metod a postupů dnešní karsologie, jen zčásti založených na neznalosti literatury.

Čím skončit. Zdá se, že je dobře, že nakladatelství Academia se rozpadá a tak je mu zabráněno vydat podobná díla, vskutku komunistické pohrobky pojetím i úpravou, i nadále. Nevím, zda Vám mám koupit této knihy vůbec doporučit. S ohledem na nicotný náklad (pouhých 700 výtisků) se zdá, že v krátké budoucnosti půjde o sběratelsky zajímavé dílo, do kterého se asi vyplatí investovat 132,- Kčs doporučené ceny, která obsahuje ani formě knihy vůbec neodpovídá. Redakční poznámka: Dr. Bosák vypracoval dvě verze recenze této knihy. Pro otištění jsme volili smířlivější, nežalovatelnou a téměř pochvalnou variantu.

Poznámky k recenzi Základů karsologie

Bohumil Kučera

Emoce předchozí recenze mě nutí napsat několik vysvětlujících řádek ke zmatečným prohlášením P. Bosáka.

O tom, abych byl uveden s oběma editory u názvu knihy (jako autor nejrozsáhlejší kapitoly) jsem se dohodl s nakladatelstvím, které k tomu dostalo písemný souhlas V. Lož-

ka a J. Příbyla. Změna na obálce provedena nebyla, protože její návrh byl již zpracován výtvarníkem. Naopak nedopatřením jsem uveden u copyright - tam měl být uveden jen V. Ložek a J. Příbyl, které všichni autoři zmocnili jako své zástupce ve věci autorských práv.

Nechápu, jak jsem mohl celá léta sabotovat vydání knihy. Její rukopis byl totiž editory odevzdán nakladatelství včas a podle plánu. Zřejmě si to P. Bosák trochu popletl. Svého času podal návrh na napsání knihy Základů karsologie a speleologie nakladatelství Academia F. Skřivánek. Tato publikace měla s tou, co právě vyšla, společný jen název. Nic víc. Členění kapitol i složení autorského kolektivu (v kterém jsem byl i já) byly zcela jiné. Knihu tento autorský kolektiv napsal nedokázal, několik let se překládaly termíny odevzdání publikace, až publikace vypadla z edičního plánu. Později podali návrh na vydání Základů karsologie a speleologie J. Příbyl a V. Ložek, s vlastní osnovou a členěním kapitol, zdůvodněním atp. a tento záměr prošel jako každý nově navrhovaný titul všemi koly schvalovacího řízení nakladatelství. V této publikaci jsem dostal za úkol zpracovat kapitolu rozšíření krasu ve světě.

Nevím, jestli se dá zložit autorovi za to, že si nedokázal najít čas, aby napsal knihu, na kterou s nakladatelstvím uzavřel smlouvu. Myslím, že takový je život. Knihu nenapsal, smlouva propadla. Mě samotnému takto také propadla smlouva s Acemií na jednu publikaci. Je to prostě tak, že už 13 let dělám po nocích a víkendech časopis Památky a příroda - dnes Ochrana přírody a čas hledám těžko na to, abych se aspoň někdy trochu vyspal. Jestli je ale někomu možné za nenapsanou knihu vynadat, tak bych rád přátelsky vynadal Ferrymu Skřivánkovi. Před léty dostal od Artie nabídku na napsání knihy o použití drahých kamenů v památkách gotiky a renesance v Českých zemích. Měla vyjít i cizojazyčně. Těžko ji někdo jiný než Skřivánek napíše. Žádného jiného geologa, který by byl i fundovaný historik a památkář neznám. O tuto knihu by byl doma a zejména v zahraničí mnohem větší zájem než o jakoukoliv publikaci o krasu. Sám bych tu knihu chtěl. On ji ale myslím pro nedostatek času zatím nenapsal.

Když už tu mám slovo, chtěl bych něco říci ke zpracování kapitoly Kras ve světě. Několik let před tím, než jsem zpracováni

dostal zadáno, jsem pro ní schraňoval různé výpisky z literatury, psal s úspěchem a bezúspěšně do zahraničí do zemí, z kterých byly informace kusé nebo žádné. Pročítal jsem stohy článků ve speleologických časopisech, v kterých se líčí dobrodružné sestupy do podzemí, použitá lana, technika sestupu atp., ale někde třeba vůbec nenajdete, v jakých vápencích je jeskyně vyvinuta. Dokonce se někdy ani nenajde, v které krasové oblasti se jeskyňáři pohybovali. Určité nedokonalosti zpracování přispělo omezení dané publikačními možnostmi. Mnoho ze zpracovaných států v rukopisu jsem musel zkracovat až na polovinu. Údaje rychle zastarávají nebo se objevují nové. Před posledním přepisem celé práce jsem se snažil doplnit nové získané informace do textu, ale za všechno, co jsem doplnil, jsem samozřejmě musel něco vyškrtnout. Vyškrtává se hrozně těžko.

Ještě jedna podstatná informace. Původně bylo editory s redakcí domluveno, že kapitola Kras ve světě bude mít na konci literaturu samostatně. Po odevzdání rukopisů musel na pokyn redakce J.Přibyl obě literatury sloučit do jedné. Nevím, jestli při tom muselo něco vypadnout.

V recenzi P.Bosáka ještě padla zmínka o p. Kuchařové. Od J.Rubína jsem zjistil, že uvedený nedostatek nepadá na její hlavu. Zmiňuji se o ní jen proto, že vím, jak na knize poctivě pracovala. Pečlivě opravovala jazykové nedostatky (kterých při vícečlenném autorském kolektivu bývá nepřehledné), odborné a místní názvy v různých prepisech od autorů. Pečlivě kontrolovala a opravovala geografické názvosloví, jak by to asi dělal málokdo.

Bibliografie časopisu Kras v Československu 1959/I/ - 1965/VI/ doplňk bibliografie.

RNDr. Jan Himmel

Vážení kolegové,
obdržel jsem v těchto dnech Speleo 6 a musím konstatovat, že se mi zalíbilo hlavně proto, že je v něm méně věcí organizačních a více poučných často formulovaných nevážným způsobem vyjadřování, což pro širokou laickou veřejnost je čtivější za předpokladu,

že je udržena určitá míra vtipnosti - a to se myslím podařilo. Nemá-li Speleo suplovat Československý kras, je to forma ještě únosná.

Bohužel však musím upozornit též na některé nedostatky. Týká se to přesnosti a úplnosti podávaných informací. Obsah musí být vždy dokonalý! Nepodařilo se to bohužel dodržet u článku "Bibliografie časopisu Kras v Československu" autorů J.Macháčekové a V.Cílka. Autoři bohužel neměli k dispozici kompletně všechna vyšlá čísla tohoto neperiodika, takže takto uvedená bibliografie je zkreslující a nepravdivá. Tento nedostatek je závažný proto, protože tento článek by byl první publikovanou bibliografií tohoto časopisu. Mám zpracovanou bibliografií neperiodika Kras v Československu již od r. 1986, ale zatím jsem neviděl možnost ji nikde publikovat.

Autorům unikly dvě poslední čísla (1964, 1 a 1965, 1). Po přečtení kritizované bibliografie jsem ve stylu uvedeného článku pořídil autorsky sestavený obsah obou čísel zvlášť a posílám jej. Bylo by zapotřebí pak opravit i úvod: nevyšlo šest ale osm a ne osm čísel ale deset! a časopis vycházel až do roku 1965.

Jako bývalý výkonný redaktor neperiodika Kras v Československu bych byl velice rád, kdyby o tomto neperiodiku, které se snažilo vycházet časopiseckou formou, ale jako časopis nesmělo být tehdy vedeno (tiskový dohled povoloval každé vydání zcela zvlášť) byla zveřejněna seriózní informace a též proto, protože pro mnohé autory je toto neperiodikum neznámé a přesto by v něm mohli najít závažné informace.

Proto také nabízím ke zveřejnění ve Speleu, že jsem ochoten zaslat zdarma (pouze za poštovné) xerokopie jednotlivých článků - t.j. jeden článek, který dotyčného zajímá, ne celá čísla!

Věřím, že to nějak vyřešíte, aby informace byla úplná a seriózní a přeji redakční radě mnoho zdaru do další práce!

V Brně dne 27.února 1992

RNDr. Jan Himmel

Slovo úvodem

Rozvoj speleologie v Československu a obzvlášť na Moravě po 2.světové válce volal po časopisu, který by čtenáře informoval o dosažených výsledcích, poučoval, spojoval i vychovával. Iniciativy se ujali brněňští spe-

označ.č.	datum vyjití	počet str.	náklad	forma tisku
1-1959	neuvedeno	1-28	300	ofset
2-1959	neuvedeno	29-64	300	ofset
1-1960	neuvedeno	1-31	400	ofset
2-1969	15.10.1960	33-48	500	sazba
1-2-1962	15.8.1962	1-32	300	sazba
1-2-1963	15.9.1964	1-40	300	sazba
1-1964	20.2.1966	1-28	300	sazba
1-1965	20.2.1966	1-28	300	sazba

Tabulka přehledu neperiodika *Kras* v Československu

leologové, organizovaní tehdy v největší amatérské speleologické organizaci Speleologickém klubu v Brně, jenž se stal v r. 1948 vydavatelem časopisu Československý kras. Časopis, jehož redakční radu vedl tehdejší předseda Speleologického klubu pan Antonín Boček, se neomezil pouze na brněnský speleologický zájmový region Moravský kras, ale stal se fórem pro tehdy formující se speleologii jako interdisciplinární vědu celé republiky. Časopis Československý kras provedený na formátu A₅ vycházel v časopisecké podobě od r. 1948 /I/ do r. 1954 /VII/. Bibliografii časopisu zpracovali Skutil Jan, Skutil Josef: Bibliografie časopisu Československý kras I/1948/ - VII/1954/, 40 stran, Okresní archiv Blansko.

Výrazem dobře prováděné redakční práce i vysoké odborné úrovně časopisu bylo převedení jeho vydávání pod ČSAV. Bohužel s touto změnou vydavatele zanikla časopisecká forma Československého krasu, čímž aktuálnost publikovaných zpráv vzala za své. Ročenka Československého krasu, která vychází dodnes, měla často výpadek i více let.

Proto se Speleologický klub v Brně, sdružující několik set převážně moravských speleologů, spolu s Moravským muzeem rozhodl v r. 1959 pro vydávání nového časopisu na vlastní náklad, kde by byly publikovány nejen odborné články renomovaných autorů, ale též aktuální zprávy z výzkumu. Nové neperiodikum provedené z tiskových důvodů na formátu A₄ dostalo název *Kras* v Česko-

slovensku. Výkonným redaktorem se stal Jan Himmel, členy redakční rady dále byli Jaroslav Fadrna, dr. Rudolf Musil, dr. Přemysl Ryšavý, v pozdějších ročnících přibyli prof. dr. Josef Pelíšek, prof. dr. Miroslav Pokorný, prom. hist. Karel Valoch, CSc. a Jaroslav Dokoupil.

V 1. čísle, které vyšlo koncem léta 1959 a zahájilo sedmiletou řadu vydávání těchto

neperiodických zpráv, se cíle nového časopisu vymezují v úvodním redakčním článku slovy: "Naše informační zprávy budou vycházet nepravidelně a jejich rozsah se bude řídit náplní a finančními možnostmi. Tematiku zaměříme především na výsledky prací svých členů. Dále budou informovat o výsledcích speleologických výzkumů doma i v zahraničí a současně budou členy informovat o konání přednášek, schůzí, společných exkurzí a podobně. Své stránky otevírají naše zprávy všem pracovníkům v krasovém výzkumu." "Zejména mladí pracovníci mají možnost sdělit své poznatky a pracovní výsledky ostatním a soustavným zpracováváním výsledků zvyšovat tak odbornou úroveň své práce."

Neperiodikum *Kras* v Československu se podařilo vydávat nejvýše 2x ročně, ale přesto splnilo bezesbýtku vše to, co si předsevzalo. Mimo vědeckých prací profesionálních pracovníků zde publikovali též amatérští speleologové aktuální i zpracované výsledky svých výzkumů.

Kras v Československu vycházel od r. 1959 /I/ do r. 1965 /VI/ s jednoletou přestávkou /1961/. Ukončením jeho vydávání zanikla možnost odborně nefundovaným amatérským speleologům publikovat výsledky své práce a zanikla též aktuálnost sdělovacích informací. Některé informace, např. z oboru spelealpinismu, jeho techniky a pomůcek, nebylo až do ustanovení České speleologické společnosti v roce 1978 a započetí vydávání jejího informátoru *Stalagmit* od r.

1979, po dobu 15ti let možné publikovat nikde.

Celkem Kras v Československu zveřejnil 114 článků a zpráv v osmi číslech o celkovém množství 240 tištěných stran textu s mapovými neustráňovanými přílohami. Vyšla čísla neperiodika Kras v Československu uvedená v přehledu.

Dnes, kdy Česká speleologická společnost sdružuje více jak tisíc speleologů a rozvoj speleologie ve všech disciplínách jde rychleji vpřed než dříve, je potřeba nového speleologického časopisu obsahem i formou na úrovni doby více než žádoucí. Proto je třeba přát všem snahám o nový speleologický časopis zdar!

V Brně dne 10. ledna 1986

RNDr. Jan Himmel

KRAS V ČESKOSLOVENSKU (1964), 1, Speleologický klub, Moravské muzeum, Brno.

Č l á n k y

Burkhardt R.: Příspěvek k poznání krasových zjevů Rudické plošiny. - Str.17-22.

Himmel J.: Estavela - hydrografický krasový jev. - Str.3-6.

Himmel J.: Hádecká estavela a její vztah k jeskynnímu systému ponorného Hostěnického potoka. - Str.6-10.

Hrouda F.: O možnostech využití některých paleomagnetických studií ve speleologii. - Str.12-17.

Plička M.: Puklinové zóny a jejich vztah k Moravskému krasu. - Str.10-12.

Příbyl J.: Sestup do nejhlubší propasti ČSSR - Barazdaláše v r.1965. - Str.23-25.

Ryšavý P.: 20 let Speleologického klubu v Brně. - Str.2.

Z p r á v y:

Burkhardt R.: Dr.Rudolf Prix sedmdesátiníkem. - Str.26.

Valentová M.: Na paměť Jiřího Šlechty Výroční zpráva Speleologického klubu v Brně za rok 1964. - Str.26-28.

Literatura. - Str.28.

KRAS V ČESKOSLOVENSKU (1965), 1, Speleologický klub, Moravské muzeum, Brno.

Č l á n k y

Burkhardt R.: Odešel univ.prof.dr.Josef Sku-

til. - Str.1.

Burkhardt R., Šerechl Zd.: Možnosti metody těžkých minerálů ve výzkumu krasových oblastí. - Str.2-6.

Fadrna J.: Výzkumné práce na podzemním toku Jedovnického potoka. - Str.18-19.

Himmel J.: Evina propast na Silické planině. - Str.12-13.

Kala Fr.: Několik poznámek k výzkumu Staré Rasovny. - Str.17-18.

Maděra Ed.: Krasové jevy kopce Hády u Brna. - Str.7-9.

Moučka J.: Průzkum komínů na vodní plavbě v Punkevních jeskyních. - Str.13-15.

Ondroušek O.: Tajemství průvanu z jeskyně na Tišnovsku dosud nevysvětleno. - Str.15-16.

Ondroušek O.: Tajemství Lažánecko-heroltického krasu na Tišnovsku. - Str.16-17.

Suchánek J.: Průzkumné práce v oblasti Macochy v letech 1920-1944. - Str.10-11.

Z p r á v y

Himmel J.: Brněnští speleologové v Jugoslávii v roce 1965. - Str.22-24.

Ryšavý P.: Hydrogeologický výzkum krasu s použitím spor *Lycopodium clavatum*. - Str.24.

Ryšavý P.: Metoda k určování absolutního stáří krápníků. - Str.25.

Slezák L.: Brněnští speleologové v Jugoslávii v roce 1964. - Str.19-21.

Literatura. - Str.25-28.

Zpravodaj jeskyňářského oddílu OT TJ Zbrojovka Brno a amatérské speleologické skupiny Cerberus

J.Macháčková, V.Cílek

Časopis "Zpravodaj jeskyňářského oddílu OT TJ Zbrojovka Brno a amatérské speleologické skupiny Cerberus" je vhodné citovat ve zkrácené formě jako "Zpravodaj TJ Zbrojovky a skupiny Cerberus". V letech 1975-81 vyšlo celkem 19 čísel o rozsahu obvykle 30-40 stran formátu A₄ v proměnlivém, vcelku malém nákladu (není uveden stejně jako redakční rada). Zpravodaj je typický regionální časopis, který uveřejňoval hlavně příspěvky Moravských jeskyňářů a jejich přátel. Rada z nich neprošla sítím času, nicméně se ukazu-

je, že zatímco úvahy a teorie o krasu bývají rychle zastarávající zboží, zůstávají dobré nálezové zprávy věcným základem našich krasových znalostí. Novou aktuálnost nabývá podnětný článek D. Havlíčka, předsedy České speleologické společnosti, o tom jak z velké výšky spadl na hlavu (1977, č. 2-3).

1975 - č. 1 chybí

1975/2

Gregor V.: RNDr. Rudolf Burkhardt, str. 1-2
Burkhardt R.: Historie názvu Amatérské jeskyně, str. 3-6

Stárka V.: Jak začínal otec "speleonautiky", str. 8-11

Robinson D.: Jeskynní záchranářství - Záchrana člověka (překl. J. Urban), str. 16-21

Basilio: Moravský kras II, str. 12

Basilio: Číslování jeskyní v Moravském krasu, str. 13-15

Matný T.: Brontosaurus se diví, 22-23

Vinčík S.: Toulky Moravským krasem, 23-25
Zprávy, str. 27-32 - Pár slov úvodem, Bude ve Veselici nové náměstí?, Přezijí moravští jeskyňáři rok 2000?, Drobné zprávy

1975/3-4

Pirnát J.: Co je to jeskyňářství? (překl. J. Urban), str. 1-4

Samuel P.: Nejhlubší jeskynní systém ČSR, str. 5-7

Chaloupka A.: Zpráva o průběhu speleologické expedice Padis 1975 Rumunsko, str. 7-14

Hlušík A.: Mohou být zkamenělé rostliny zajímavé pro speleologa?, str. 15-18

Kačmařík K.: Jeskyňářská technika, str. 22-30

Samuel P.: Nejhlubší jeskyně a propasti v Moravském krasu - Systém Amatérské a Punkevní jeskyně, Propast Macocha, Rudické propadání, Meiselův závrt, Dámský závrt, Harbešská jeskyně (+ schematické náčrty), str. 31-35

Jeskynní záchranářství - První pomoc, str. 36-40

Rok 1975 - Mezinárodní rok ochrany jeskyní, str. 41

Zprávy, str. 42-45

Vybráno z oddílové pošty, str. 46-48

Výňatek z organizačního řádu, str. 49-51

1976/1

Bezemek V.: Za Jiřím Děrdou, str. 1

Stárka V.: Jeskyně rumunské Dobrudže, str. 2-6

Naneti P.: Technika výzkumu dnes, str. 7-10
Jeskynní záchranářství - Technika záchrany, str. 11-27 (překl. J. Urbana z anglického originálu Manual of caving techniques, Nakl. Routledge a Kegan P., 1969, Londýn)

Zprávy, str. 28 - Nové objevy v Novoroční jeskyni, V Ochozské jeskyni

1976/2

Kačmařík K.: Pět let skupiny CERBERUS, str. 1-9

Klajmon V.: Územní plán rajonu chráněné krajinné oblasti Moravský Kras, str. 11-15
Procházka J.: Budapest - město jeskyní, str. 16-19

Pakr A.: Historie "ochrany" jeskyní na Pomezí v Rychlebských horách, str. 22-24

Havel H.: I. ročník Memoriálu RNDr. Rudolfa Burkhardta, str. 25-26

Kačmařík K.: Údržba přilbového světla 16623, str. 27-32

Zprávy, str. 33

1976/3-4

Havel H.: Problém Jedelského potoka a potůčku v Domínce, str. 1-8

Gregor V. A. TARCUS - pracovní skupina Mezinárodní speleologické unie, str. 9-12

Urban J.: Setkání jeskyňářů - NDR - Bad Frankenhausen 1976, str. 13-16

Kačmařík K.: Jeskyňářská technika, str. 17-20
Zprávy, str. 21-22

1977/1

Šlechta M., Vít J., Glozar P.: Zpráva o průzkumných a objevitelských pracích v jeskyni 13.c., prováděných Plánivskou skupinou Speleologického klubu v Brně, v letech 1964-1967, str. 1-7

Slančík J.: Zpráva o využití luminiscence ve speleologickém výzkumu, str. 8-10

Lysenko V.: Trénink speleologů, str. 11-15

Chýnovská jeskyně, str. 16-19

Úprava magnetického zámku nife-lampy, str. 20

Memoriál RNDr. Rudolfa Burkhardta, str. 21

Petrbokův memoriál, Pochoďák za

Ještědskými důurami, str. 22

Pseudokras Beskyd, str. 23-24

Drobné zprávy - organizace - korespondence, str. 25-26

1977/2-3

Havel H.: Pokořená Cetatule Ponorului, str. 1-6

Gregor V.A., Kočent A.: Určování stáří krápníků, str. 7-18

Kačmařík K.: Závěrečná zpráva ke skončení spolupráce organizace Moravský kras Blansko s amatérskou speleologickou skupinou CERBERUS, str. 19-31

Zpráva o organizaci speleologické záchranné služby v Belgii, str. 32-39

Havlíček D.: Zpráva o nehodě v Kančí propasti, str. 40-43

Přehled prací výzkumné skupiny Moravského krasu Blansko v letech 1964-1975, str. 44-45
Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 46-53 - Tis v krasu, Nová statistická jednotka úrazovosti-MILIMORT, Vystoupení Plánivské skupiny ze Speleologického klubu Brno

1977/4

Kačmařík K.: Výroční zpráva za rok 1977 a program činnosti v r. 1978 skupiny CERBERUS a jeskyňářského oddílu OT TJ Zbrojovka Brno, str. 1-8

Gaisler J.: Zpráva o výzkumu netopýřů v jeskyních Moravského krasu, str. 8-10

Kačmařík K.: Propasti Kolmá a Postranní ve Sloupských jeskyních, str. 10-14

Stibrányi G.: BOGGIBS - nejjednodušší autoblokant pro výstup na laně, str. 15-17

Samuel P.: Jeskyně na Turoldu u Mikulova, str. 17-20

Zpráva o I. setkání speleologů v Moravském krasu, str. 21-23

Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 23-30 - Proba ke krasovým pamětníkům, Údržba a provozování jeskyní, Bezpečnostní předpis pro jeskyně, Speleologický kroužek ZK ROH Zetor Brno, Memoriál RNDr. Rudolfa Burkhardta, Skupina TARTAROS, II. setkání speleologů v Moravském krasu, Český kras II, 13. ročník Petrbokova memoriálu

1978/1

Kačmařík K.: Nagelova propast ve Sloupských jeskyních, str. 1-12

Havel H.: Propasti Sněžná a Nad kotlinami v polské části Vysokých Tater, str. 13-18

Glozar P.: Deset let průzkumu jeskyně Píková dáma, str. 19-23

Nejhlubší propasti ve světě, str. 24-26

Havel H.: Výroční zpráva Speleologické skupiny KO MM za rok 1977, str. 26-29

Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 29-33 - Jediná česká ledová jeskyně, Zaledněné podzemní prostory, První velká biospeleologická laboratoř, VI. sraz jeskyňářů NDR, Vzpomínka na tragicky zemřelého jeskyňáře

1978/2

Wagner J.: Problém výběru účastníků náročnějších speleologických akcí, str. 1-4

Šmikmátor F.: Ponor č. 569 A "U Domínky", str. 5-6

Stárka V.: Výprava do "ztraceného světa", str. 7-10

Zimula J.: Krasové území Francký Jura (Fränkische Alb), str. 11-13

Stránský K.: Pustý žleb a Punkevní jeskyně, str. 17-18

Zurowski T.: Nejhlubší a nejdelsí jeskyně v polských Tatrách, str. 17-18

Úprava konstrukce dvojité sťahovací brzdy PÉTZEL

Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 19

1978/3

Wagner J.: Zpráva o historii výzkumů pseudokrasových jeskyní v Beskydech, str. 1-2

Glozar P.: Otevírka Říčeného závrtu v Měšinách, str. 3-5

Slančík J.: Biogeochemická pozorování v Moravském krasu, str. 6-8

Havel H.: Expedice Padiš 1978, str. 8-12

Pakr A.: 20 let od vytvoření organizace Moravský kras v Blansku, str. 12-18

Slančík J.: Program činnosti skupiny TARCUS za období 1978-80, str. 18-19

Urban J.: II. mezinárodní setkání speleologů v Moravském krasu, str. 19-21

Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 21-26 - SPELEOCAMP 78, Devět francouzských speleologů, Desetimiliontý návštěvník Moravského krasu, Definitivní tečka za průzkumem Sloupských jeskyní?, Jeskyně Badanj v Bosně, Sraz polských jeskyňářů, 3. společná expedice do Polských Tater, Průvodce po jeskyních Evropy

1978/4

Kačmařík K.: Zpráva o činnosti na rok 1978, str. 1-5

Hipman P.: Průzkum systému jeskyně v Zá-

skoč, str. 5-6

Kačmařík K.: Dóm skřítků ve Sloupských jeskyních, str. 7-11

Speleologie v SSSR mezi VI. a VII. mezinárodním Speleologickým kongresem, str. 11-16

Organizace jeskyňářské záchranné služby v Rakousku, str. 16-20

Francouzská jeskyňářská technika, str. 20-22

Pakr A.: Speleologická heuristika a akribie, str. 23-29

Speleologická literatura, str. 30-33

Kraus L.: Jeskyňe Pekárna - předběžná zpráva o geofyzikálním průzkumu, str. 34-35

Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 36-44 - Český kras III (obsah, odborné zprávy, zprávy z akcí, recenze)

1979/1

Gaál M.: Expedice "Alžír", str. 1-4

Šmikmátor F., Hypr D.: Jednotný systém uspořádání archiválií krasových jevů, str. 5-9

Glozar P.: Návštěvou v Chetelnicko-dobrovodském a Čachtickém krasu, str. 10-12

König P., Wagner J.: Některé poznámky k výzkumu beskydského pseudokrasu, str. 13-14

Maděra E.: Zpráva o nálezu a předání pozůstalosti poručíka Slámy, str. 15-22

Urban J., Havlíček D.: Únorová, nová propast v Českém krasu, str. 22-23

Kačmařík K.: Úprava nabíjecích kontaktů u přílbového hornického světla, str. 23-24

Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 24-28 - Sestup do Vecsem-Dükki-Zsomboli nejlubší jeskyňe Maďarska

1979/2

Kačmařík K.: Zpráva o výzkumu komínů v Eliščině dómě ve Sloupských jeskyních, str. 1-4

Wagner J.: K problému ochrany chirofauny, str. 5-8

Vítek J.: Postojná jeskyňe v Českém ráji, str. 9-10

Audy I.: Fotografování v jeskyních, str. 11-22

Kačmařík K.: Osvětlení v jeskyních, str. 22-23
Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 23-25 - Bandzioch kominiarski, Vodo-vzdorná impregnácia papiera, Speleoalpinistický trenážer

1979/3

Kuttan V.: Plzeňské historické podzemí, str. 1-2

Maděra E.: Krasové jevy v horninách jižní části série Branné a okolních geologických jednotkách, str. 2-14

Grimm W.: Jeskyňe a jeskyňní oblasti v Austrálii, str. 15-17

Kačmařík K.: Jednoduchá přenosná nabíječka přílbových světel, str. 18-20

Urban J., Beneš P.: Turisticky zpřístupněné jeskyňe Rumunska, str. 21-23

Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 23-26 - Seznam základních organizací ČSSR, Zjišťování pevnostních charakteristik vzorků některých speleoalpinistických materiálů a pomůcek, I. festival horolezeckých písní

1979/4

Havel J.: Severozápadní Amerikou zatím bez jeskyň, str. 1-2

Samuel P.: Za jeskyňami Benátských hor, str. 3-4

Maděra E.: Zpráva o výzkumu krasových jevů v masivu Kralického Sněžníku v roce 1970, str. 5-13

Vlastnosti čs. horolezeckých lan z vysokopevného kordového hedvábí, str. 14-15

Nejhlubší jeskyňe světa, str. 17

Jeskyňe v Portugalsku, str. 17-18

Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 19-21 - Návrh výkonostních odznaků krasové turistiky, Informační zdravotnická karta jeskyňáře

Ročník 1980 celý chybí

1981/1

Montgomery N.R.: Ochrana lana před mechanickým poškozením, str. 1-3

Turisticky zpřístupněné jeskyňe v NSR, str. 3-13

Šmikmátor F.: Signální systém pro komunikaci v jeskyních, str. 13-14

Audy I.: Dobrotaňský kras v Bulharsku, str. 14-15

Katzer E.: Jeskyňe a staré doly, str. 15-20

Kacel V.: Nové prostory v Pustém žlebu, str. 20-21

Od Lazara Schoppera k Patriku Penezovi, str. 21-22

Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 22-28 - SSSR, Polsko, Francie, Nový Zéland, Španělsko, Švýcarsko, Polsko, Jugoslávie-nejhlubší jeskyňe, Rakousko, Nová Guinea, Itálie, USA, Objevení a výzkum v Eislofthöhle

1981/2

Kuttan V.: Archeologický sběr ve studnách plzeňského historického podzemí, str. 1-4

Heller M.: Toporobot, str. 4-10

Turstický zpřístupněné jeskyně Rakouska, str. 10-19

Drobnézprávy - organizace - korespondence, str. 18-21 - Švýcarsko, Jugoslávie, Francie, Speleologická expedice MULU, Francouzská speleologická federace žaluje!, Zpráva speleologické záchranné služby v Haute Marne, Dvakrát 1000 m, Jeskyně Wysoká

Šutře a hlina

Text a hudba: Beduín

Slniečko svieti, skaly lietajú
speleoludia zas kutajú.

Šutře a hlina a samá drina,
iné nič nepoznajú.

Do diery v skalách skládajú nádeje,
že až sa raz na nich šťastie usmeje,
splní se im tajomstvom opradený sen,
o poklade čo ukrýva zem.

Šutře a hlina a samá drina
iné nič nepoznajú.

Tak plynú dni, mesiace a roky,
lopoty kopa predsa sa nechcú vzdáť.
Neboja sa zimy, nevadí im žiar,
odmenou je unavená tvár.

Šutře a hlina ...

Úspech strieda neúspech a je im fajn
o tom čo je hádka nemajú ani šajn.
Objavili poklad najväčší na svete,
že to nie je zlato to mi uverte.

Šutře a hlina ...

Priateľstvo je tajomstvo, čo hľadal každý z nich
to bol ten poklad v jaskyniach ukrytých.
Šutře a hlina a samá drina
priateľstvo je poklad ten.

Detský sen

Text a hudba: Beduín

Zpráva z tlače: ... táto expedícia bola kruto
a nemilosrdne prerušená tra-
gickou nehodou.

Parta drsných chlapov z hor, vydala sa za obzor,
a začal sa im splňat detský sen.
Odhodlaný objavovať temnú krásu cudzích hor,
vplazili sa do podzemia celý v červenom.

Znenazdania začal prestup, prestup ťažkým terénom
spúšťali sa do priepasti jeden po druhom.
Onemeli od úžasu nad tou krásou v temnotách,
sintropády, drapérie, brčka v záclonách.

Kochali sa takto chvíľu, chystali sa na výstup,
navliekli sa do vercajgu a začal nástup.
Nebolo to veru ľahké od samého počiatku,
spľšky vody sťažovali cestu k začiatku.

Znenazdajky prišla rana na poslednom úseku,
malá chvíľa zaváhania má veľkú cenu.
Zaznel výkrik nad priepasťou potom už len voľný pád,
všetci stuhli prekvapením a po chrbtoch im behal mráz.

Nevereli vlastným očiam ako sa to mohlo stať,
že na lane jeden chýba i jeho transporták.
A tak skončil život mladý na dne krásnej priepasti,
nikto netušil a nevedel, že takto končia chlapské sny,
nikto nevedel, že takto končia chlapské sny,
že takto končia chlapské sny.

Inzerce

Jeskyňní video!!!

ZO 5-02 "Albeřice" nabízí všem speleologům natočení jejich akcí.

Jsou možné dvě varianty:

- 1) **prosté natočení dokumentu** (bez velkého střihání s původním natočeným zvukem) na Hi 8 s možností přepisu na VHS (kvalitní, levné)
- 2) **natočení a zhotovení profesionálníhoho**

filmu a jeho případné využití soukromou televizní společností (profesionální kvalita, drahé, ale možná návratnost v případě publikace v ČTV a jinde).

Náš "filmový štáb" má velké speleologické zkušenosti a jsme schopni natáčet i velmi těžké akce v extrémních podmínkách.

Naše adresa: ČSS ZO 5-02, Stará Alej
62, 542 24 Svoboda nad Úpou
tel: /0439/ 942179

**J.FOGLAR
K.SAUDEK**

Obálka právě vyšlého kresleného seriálu J.Foglara a K.Saudka,
který vydalo nakladatelství Zlatý kůň
publikaci můžete zakoupit na sekretariátě ČSS, nebo v podejárnách
v Praze (COMICS, Příkopy 28) a Brně (Černá planeta, Moravské nám. 12)

Vydala Česká speleologická společnost - předsednictvo (Slezská 9, 120 00 Praha 2) ve spolupráci s nakladatelstvím Zlatý Kůň. Povoleno NVP odborem kultury čj.: 3-785/87. Redakční rada: RNDr. V.Cílek, Ing. D.Bílková, RNDr. P.Bosák a RNDr. D.Havlíček CSc. Ilustrace © Kája Saudek, 1992. Grafická úprava a sazba: Martin Hlaváč. Vytiskla v Praze v červnu 1992 tiskárna JDS.